

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2012

Bc. Petra Šimíková

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**Putovní a náboženský turismus jako lidská potřeba ve
zdraví a nemoci**

diplomová práce

Autor práce: Petra Šimíková, Bc.
Studijní program: Ošetřovatelství
Studijní obor: Ošetřovatelství ve vybraných klinických oborech
Vedoucí práce: Prof. PhDr. Valérie Tóthová, Ph.D.
Datum odevzdání práce: 17. 8. 2012

Abstrakt

Diplomová práce s názvem: „Putovní a náboženský turismus jako lidská potřeba ve zdraví a nemoci“

V současné době je fenomén poutnictví a s ním spojený náboženský turismus stále více diskutovaným tématem přesto, že historie poutnictví sahá do dob dávno minulých.

Hlavním cílem práce bylo popsat a porovnat dvě náboženské kultury, kterými jsou křesťanství a islám, dále popsat historii poutnictví a poutní místa těchto kultur a porovnat je. Dílčími cíli bylo zmapovat postoje těchto kultur ke zdraví a nemoci, identifikovat prvky společné poutníkům a zjistit, jak náboženský a putovní turismus ovlivňuje tyto osoby ve vztahu ke zdraví a nemoci. Snahou této práce bylo lépe poznat a pochopit člověka různého vyznání, vyzdvihnout člověka jako individualitu a takovým způsobem k němu i přistupovat.

Bylo provedeno kvalitativní šetření, pro které byly stanoveny výzkumné otázky. Vlastní výzkum probíhal formou individuálního nestandardizovaného rozhovoru s výzkumným souborem, který tvořili čtyři křesťané a čtyři muslimové. Na základě rozhovorů byly vytvořeny kazuistiky. Tyto kazuistiky tvoří výzkumný podklad, ze kterého vycházejí kategorizační oblasti. Výsledky vycházejí z provedených rozhovorů a byly zpracovány pomocí rámcové analýzy (kategorizovaných skupin). Z těchto výsledků je patrné, že křesťanství a islám mají jisté kulturní odlišnosti. Poutnictví a poutní místa v křesťanství a islámu se výrazně odlišují. Zatímco křesťané navštěvují tato místa z důvodu duševního a fyzického odpočinku a důvodu vyprosít si zdraví, pro muslimy je tato pout' součástí „pěti pilířů islámu“. Toto zjištění je největší odlišností těchto dvou náboženských kultur ve vztahu k poutnictví a náboženskému turismu.

Tato práce není typickým tématem oboru ošetrovatelství, přesto získanými informacemi bych chtěla poskytnout cenné informace pro studenty a své spolupracovníky. Práci bude možné využít i v praxi jako informační materiál pro sestry a rovněž bude moci být použita jako studijní materiál pro studenty ošetrovatelských oborů.

Klíčová slova: křesťanství, islám, poutní místa, zdraví, nemoc.

Abstract

Thesis named: “Pilgrimage and Religious Tourism as human need in health and illness”

The phenomenon of pilgrimage and related religious tourism have been more and more discussed recently, although the history of pilgrimage origins in distant past.

The main goal of the thesis was to describe two religious cultures, namely Christianity and Islam, to describe the history of pilgrimage and pilgrimage destinations of these two cultures and to compare them. The partial goals were to map attitudes of these cultures to health and illness, to identify the elements common for the pilgrims and to find out how religious and pilgrimage tourism influences these people in their relation to health and illness. The aim of the work was to identify and understand a person of different religion better, to grasp a human as an individual and to approach him/her this way.

Qualitative research, for which four research questions had been set, was performed. The research itself had the form of an individual non standardized interview with a research sample consisting of four Christians and four Muslims. Case studies were elaborated upon the interviews. The case studies form the research base for categorization areas. The results based on the interviews were processed by means of frame analysis (of the categorized groups). The results show that Christianity and Islam have certain cultural differences. Pilgrimage and pilgrimage destinations differ substantially in Christianity and Islam. While Christians visit these places for spiritual and physical relaxation and to please for health, for Muslims the pilgrimage is a part of the “five pillars of Islam”. This finding is the biggest difference of both the religious cultures in relation to pilgrimage and religious tourism.

The topic of this thesis is not very typical for the nursing care field of study; however I would like to provide students and colleagues with valuable information based on the thesis. The thesis could be used as informational material for nurses and as study material for nursing care students.

Key words: Christianity, Islam, pilgrimage destinations, health, illness.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci na téma „Putovní a náboženský turismus jako lidská potřeba ve zdraví a nemoci“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Šimíková Petra, Bc.

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala své vedoucí práce paní prof. PhDr. Valérii Tóthové, Ph.D. za její vedení, vstřícný přístup a cenné rady související s touto diplomovou prací. Poděkování patří i věřícím, kteří se podíleli na realizaci výzkumné části této práce, mé rodině a přátelům za podporu a povzbuzení po celou dobu studia.

Obsah

1	SOUČASNÝ STAV	9
1.1	<i>Náboženství</i>	9
1.1.1	Křesťanství	10
1.1.1.1	Kultura římskokatolické církve	14
1.1.2	Islám	16
1.1.2.1	Islámská kultura	19
1.1.2.2	Náboženské povinnosti Islámu	21
1.1.2.3	Fundamentalismus a islamismus	23
1.2	<i>Náboženská turistika</i>	25
1.2.1	Podstata křesťanských náboženských poutí	28
1.2.2	Poutní místa v České republice	30
1.2.3	Místa nebeských zjevení	31
1.2.4	Historie poutí - poutě středověku	33
1.2.5	Poutě v novověku-nové formy poutí	34
1.3	<i>Lidské potřeby</i>	37
1.3.1	Naplnění potřeb ve zdraví	39
1.3.2	Náboženství a zdraví	40
1.3.3	Náboženství a nemoc	41
1.4	<i>Spiritualita a duševní zdraví</i>	43
1.4.1	Spiritualita a religiozita v ošetrovatelství	44
2	EMPIRICKÁ ČÁST	47
2.1	<i>Cíle práce</i>	47
2.2	<i>Výzkumné otázky</i>	47
3	METODIKA	48
3.1	<i>Metodika práce</i>	48
3.2	<i>Charakteristika výzkumného souboru</i>	48
3.3	<i>Realizace výzkumu</i>	49
4	VÝSLEDKY	50
4.1	<i>Kazuistiky</i>	50

4.2	<i>Dělení dle kategorizačních oblastí</i>	63
4.2.1	Základní grafy – identifikační údaje respondentů	63
4.2.2	Seznam kategorizačních skupin	67
5	DISKUSE	75
6	ZÁVĚR	87
7	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	89
8	PŘÍLOHY	93

Úvod

V moderní společnosti se nám podařilo, ať už vědomě, chtěně či nechtěně, vytěsnit náboženství z veřejného prostoru. Stalo se z něj něco, na co bereme ohled, ale nemáme ho ve svých zákonech. Naše životy se řídí jinými pravidly. Vznikají nové formy náboženství, ať už je to moderní spiritualita, religiozita, ať už jsou to nová náboženská hnutí nebo netradiční náboženské směry (43).

Přesto, ačkoliv jsme již vstoupili do 21. století, představuje náboženství stále velmi významnou oblast jak v životě společenském, tak i v životě jednotlivce. Je tomu tak i navzdory předpovědím, že náboženství je anachronismus, který zanikne s rozvojem vědy a techniky v rozvinuté společnosti. Také poutnictví se v dnešní době stalo fenoménem i přesto, že jeho historie sahá do dob dávno minulých. V naší práci jsme se snažily popsat a porovnat dvě náboženské kultury, kterými jsou křesťanství a islám, zjistit jejich postoj ke zdraví a nemoci a zmapovat poutní místa těchto kultur.

Téma diplomové práce jsem si zvolila pro svou výjimečnost, zajímavost a zejména odlišnost. Dalším z důvodů byla aktuálnost dané problematiky. Fenomén poutnictví a s ním spojený náboženský turismus je dnes často diskutované téma u nás i ve světě.

Bylo poměrně obtížné vyhledávání některých zdrojů literatury týkající se historie náboženství. Proto některé z těchto zdrojů, které byly použity, jsou staršího data vydání.

„Když cestuješ, prožíváš velice prakticky akt znovuzrození. Ocitáš se v úplně nových situacích, den plyne pomaleji a většinou nerozumíš jazyku, jímž se kolem Tebe mluví. Přesně jako dítě, které opustilo mateřské lůno. Začínáš tedy přikládat mnohem větší význam věcem, které tě obklopují, protože na nich závisí tvoje přežití. Začínáš se chovat k lidem vstřícněji, neboť právě oni ti mohou pomoci v obtížných situacích. A sebemenší přízeň bohů přijímáš s nesmírnou radostí, jako by to bylo něco, nač budeš vzpomínat do konce života...”
(6, str. 50).

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Náboženství

Definovat náboženství není jistě snadné, neboť je to hluboký, velmi obsáhlý, společenský i osobní, vnitřní i vnější vztah člověka k tomu, co jej přesahuje, tedy k transcendentní skutečnosti, tedy k Bohu (18).

Jeho zdrojem je úžas před tajemstvím např. života, smrti i světa obecně. Tento údiv bývá spojen s bázní, vděčností a nadějí, jež jsou k tomu, co nás přesahuje (Bůh, transcendentno). Vytváří se postupně určitá hodnotová orientace člověka ve světě, resp. rozlišení dobra a zla, na což pak navazuje morálka, právo i politika. Z náboženských kořenů vyrůstá také umění, kultura a nakonec i filozofie a věda (18).

Náboženství pomáhá mnoha lidem najít smysl života, stává se jim zdrojem posily a pomoci. Tito lidé jsou označováni jako věřící. Svou víru projevují různými způsoby. Čtou svaté knihy, modlí se nebo meditují, účastní se bohoslužeb nebo navštěvují poutní místa, pomáhají potřebným (36).

Anglické slovo pro náboženství „religion“ pochází z latinského slova religio, které mělo dva významy. Znamenalo jednak pouto nebo spojení mezi bohy a lidmi, druhý

význam pak vyjadřoval povinnost bohy uctívat. V češtině jsou z tohoto základu odvozena slova religiozita nebo religiózní (36).

Dnes však toto slovo znamená mnohem víc. Na každé straně náboženství je třeba pohlížet z různých aspektů, z úhlů, které zahrnují nejen jeho věrouku, ale i způsoby a praktiky, jimiž ovlivňuje jedince i celou společnost (25).

Milionům lidí na celém světě jejich víra pomáhá nalézt smysl života. Symbolem křesťanství je kříž, na kterém byl Ježíš umučen (příloha č. 1, příloha č. 3). Tento kříž připomíná křesťanům nejen způsob jeho smrti, ale i to, že pro všechny vstal z mrtvých. Tomu říkáme vzkříšení (36).

Symbolem islámu jsou hvězdy, podle kterých se orientují na své cestě a měsíc, který jim svítí na cestu, protože obyvatelé horkých pouštních zemí často cestují v noci, kdy je chladněji (příloha č. 2). Učení islámu vede své stoupence a dává jim světlo na své cestě životem (36).

V mnoha zemích střední a východní Evropy se ta či ona církev pokládá obecně za něco, co je neodmyslitelně spojeno s kulturní identitou daného národa. Ctí se často jako jakási schránka uchovávající národní identitu v dobách ztráty politické nezávislosti (44).

V šedesátých letech tvrdili sociologové náboženství, že svět prochází nevratným procesem sekularizace. Jedním z fenoménů, které zastánci sekularizace nebrali na vědomí, byly Spojené státy americké, které byly a jsou nejmodernější společností na světě, ale zároveň jednou z nejreligióznějších. Nyní, na počátku třetího tisíciletí, vidí sociologové náboženství svět odlišně. Zdá se, že čím modernější společnost, tím významnější místo v ní zastává náboženství. Industrializace a globalizace ani zdaleka nevedou k odumírání náboženství, ale naopak jeho význam zvyšují (13).

1.1.1 Křesťanství

Křesťanství vzniklo v duchovním i geografickém prostoru judaismu Starého zákona, ozvláštňeného pronikáním myšlenek antického náboženského a filozofického synkretismu. Během téměř dvaceti století svého trvání prodělalo vývoj, který nás opravňuje hovořit o něm jako o světovém náboženství. Po ediktu milánském roku 313, kdy byla každému zaručena svoboda volby náboženství, následoval další krok, kdy

pluralita byla potlačena a na sklonku 4. století za vlády císaře Theodosia I. se stalo křesťanství oficiálním státním náboženstvím římské říše. Odezdnávající starověk v něm předal nadcházejícím věkům komplexní a velmi pružný myšlenkový systém, vybavený nejen vysokou morální účinností, ale i značnou schopností nábožensky, sociálně, kulturně a politicky integrovat vznikající společenský řád. V plné míře se tyto předpoklady uplatnily při pronikání křesťanství do Evropy. V dějinných inkulturačních procesech, které překrývají řadu století, vzrůstalo křesťanství do duchovních tradic Evropy a měnilo se v jeden z nejvýznamnějších prvků, formujících světonázorové, právní, mravní a umělecké představy a postoje evropské civilizace. Z dějin křesťanství společně s dějinami Evropy vzešla křesťanská evropská kultura, v jejíž tradici žije i naše současnost (33).

Křesťanství má ze všech dnešních světových náboženství největší počet vyznavačů a největší zeměpisné rozšíření, ale je rozděleno na daleko větší počet sekt a větví než kterékoli jiné. Navzdory pokusům o větší sblížení hlavních církví ve 20. století jsou ještě stále rozštěpeny na západní a starou východní sekci. Mnoho rysů ortodoxního křesťanství převládá na Předním východě a ve východní Evropě a katolictví a protestanství jsou na vzestupu jinde. Z celosvětového hlediska je největší účast křesťanské církve v USA, dále v Africe, kde jsou křesťané početnější než muslimové (21).

Křesťanství je vedle islámu tím náboženstvím, které můžeme považovat za světové. Jako většinové se prosazuje ve 138 státech a některé země se dosud hlásí k instituci státní církve (např. Velká Británie, Norsko, Finsko, Monako, Kolumbie, Bolívie, Paraguay a Vatikánský stát).

V důsledku dlouhodobého misijního působení je dnes křesťanství náboženstvím na všech kontinentech. V mnoha zemích Latinské Ameriky a subsaharské Afriky stoupá výrazně počet křesťanů domácího původu. Kvantitativní změny se týkají rovněž postavení tohoto náboženství v některých zemích jižní a jihovýchodní Asie (33).

Zakladatelem katolické církve je Ježíš Kristus, Syn Boží. Narodil se v Betlémě mezi roky 747 a 750 U. C. (ab urbe condita – po založení Říma). Kristovo narození

stanovil v 6. století skytský mnich na rok 753, který byl položen za základ našeho letopočtu (27).

Muž jménem Ježíš, který se narodil židovské matce Marii a otci Josefovi v Betlémě, v městě ležícím asi deset kilometrů jižně od Jeruzaléma, kam manželé putovali, aby se mohli zúčastnit sčítání lidu. Manželé pocházeli z města Nazaret, kde také Ježíš vyrůstal. Narození Ježíše slaví křesťané, jako svátky vánoční. Ježíš vyučoval a uzdravoval nemocné na území, kde v té době žili Židé. Svým vystupováním si zneprátelil židovské vůdce (36).

Ježíš žil a šířil své učení na území Palestiny, ovládané tehdy římskou říší (dnes jde přibližně o území Státu Izrael a západní břeh Jordánu). O jeho životě máme zprávy z různých zdrojů. Nejvýznamnější jsou čtyři úvodní spisy Nového zákona, tzv. evangelia (33).

Byl zatčen, souzen a vydán římským úřadům na smrt jako podněcovatel politických nepokojů. Římský místodržící Pontius Pilatus, spravující Judeu v letech 26-36, ho dal v jeho třiceti letech popravit ukřižováním na Golgotě v Jeruzalémě (33).

Ježíšovi následovníci věří, že třetí den po ukřižování vstal z mrtvých. Tato událost se nazývá vzkříšení. Ježíšovu smrt a následně vzkříšení si křesťané připomínají o Velikonocích (36).

Ježíšův život a učení se staly základem pro vznik křesťanství, dnes nejrozšířenějšího náboženství na světě. Křesťané věří, že Ježíš Kristus byl plně člověkem, který zakoušel životní strasti i radosti stejně jako ostatní lidé. Zároveň ale věří, že byl Syn Boží, že jeho otcem byl sám Bůh. Slovo Kristus není jméno, ale titul. V řečtině toto slovo znamená „vyvolený“. Hebrejšтина vyjadřuje to samé slovem „mesiáš“ (36).

Kristův život probíhal nejprve skrytě v přípravě na veřejnou činnost, ke které pak došlo v posledních třech letech jeho života. Před svým odchodem z tohoto světa ustanovil apoštoly svými nástupci a pověřil je zastávat jeho úřad královský, kněžský a učitelský. Středem a pojátkem takto vzniklé církve určil apoštola Petra (27).

Je nepopíratelnou skutečností dokládanou křesťany i pohany, že se v průběhu tří století rychle rozšířilo křesťanství ve třech dílech světa a do všech stavů. Nebylo také,

jak se někdy mylně hlásá, náboženstvím chudých, ale mezi jeho vyznavači bylo mnoho lidí urozených, vysoce postavených, učených a bohatých. První příčinou rychlého rozšíření byl sám Římský stát.

Křesťanské učení jako zjevné náboženství od Boha uspokojovalo všechny potřeby lidského srdce i ducha a bylo všem lidem přístupné. Velmi často doprovázely křesťany divy a zázraky. Také jejich ctnostný život a obětavost působily jako stálé kázání a v neposlední řadě jejich neohroženost, se kterou vyznávali Krista a prolévali pro něj svou krev (27).

Křesťanství, jak již bylo uvedeno, je náboženství monoteistické, hlavními principy blízké judaismu a islámu a existuje ve třech hlavních formách: římsko-katolické, kde hlavou církve je papež, ortodoxní neboli pravoslavné a protestanské (22).

Evropská kultura vzešla z židovsko-křesťanské tradice a byla kolébkou náboženského, politického a kulturního univerzalizmu a technologické civilizace. Velikost ani bídu evropských kulturních, duchovních i politických dějin nepochopíme bez znalosti křesťanského náboženství (33).

Jedním ze základních slov současné doby je pluralita, mnohost, která vyjadřuje skutečnost, že v moderní demokratické společnosti neexistuje jediný předepsaný způsob, jaký postoj se má zaujímat ke světu a jak se má tento svět vykládat. Jistě, existuje určitá historická tradice chápání toho, co je dobré a špatné, co se nesmí a má dělat, co je dovoleno a co už překračuje meze přípustnosti. Tato tradice, která vyjadřuje kontinuitu většinového postoje společnosti, je vtělena jednak do právního systému dané společnosti a jednak ji vyjadřují etické a mravní normy. Ani právní systém, ani morálka nejsou dány v té podobě, v jaké jsou známy dnes, ale pozvolna se přizpůsobují proměnám.

Nebylo tomu ale vždy tak. V předosvícenském období byl určujícím, a tedy obecně závazným pohledem na svět pohled křesťanský. Křesťanství nebylo chápáno jako jakýsi duchovní doplněk k běžným činnostem člověka, ale byl to výraz celostního vztahu k tehdejšímu světu. Dávalo odpovědi i na základní otázky po smyslu života na jedné straně, i na otázky života praktického na straně druhé: jak se správně chovat k lidem, zvířatům, přírodě, jak uspořádat život vlastní, rodinný či celou společnost, jak a proč

pracovat, jaký mít vztah k majetku. V tomto smyslu nebylo křesťanství „jen“ náboženstvím, ale jediným správným světovým názorem (4).

Rozhlédneme-li se kolem sebe, zdá se nám na první pohled, že katolická církev neustále ztrácí členstvo, oslabuje se a stává se v mnoha zemích menšinou a také slyší odůvodnění, že již řekla lidstvu vše a nyní pomalu mizí z dějin. Podíváme-li se ale do statistik, zjistíme s překvapením, že katolická církev se nejen nezmenšuje, ale velmi rychle roste. Celkový počet křesťanů představuje téměř jednu pětinu lidstva naší planety (27).

1.1.1.1 Kultura římskokatolické církve

Většina křesťanských svátků připomíná události z Ježíšova života. Pro první křesťany byla svátkem každá neděle, kdy oslavovali Kristovo vzkříšení. Postupně se vzkříšení začalo připomínat každý rok o Velikonocích. Vánoční svátky se začaly slavit až o několik století později.

O Vánocích si křesťané připomínají Ježíšovo narození v Betlémě. Není to jen narození, ale i oslava vtělení, Božího příchodu na svět v osobě Ježíše, kdy Ježíš o sobě jednou řekl: „Já jsem světlo světa.“ Proto se církev rozhodla slavit svátek jeho narození v době, kdy pohané a staří Římané slavili svátky zimního slunovratu tj. 25. prosince. Pravoslavní křesťané slaví tento svátek 6. a 7. ledna.

Vánocům předchází „advent“, což je období čtyř týdnů před Vánocemi. Slovo advent znamená „příchod“ a pochází z latiny. Je dobou přípravy na oslavu Ježíšova narození. Křesťan se v tuto dobu snaží zamýšlet nad svým životem a napravit to, co v něm není dobrého. Věřící si také připomínají Ježíšův slib, že se v budoucnu vrátí na zem.

Někteří lidé používají adventní kalendáře a adventní věnce. Čtyři svíce se postupně zapalují a to každou adventní neděli. Velká bílá svíce uprostřed, která symbolizuje, že Ježíš je světlem světa, se zapaluje na Boží hod vánoční.

Dvanáct dnů po Vánocích následuje svátek Zjevení Páně, připomínající tři mudrce (Kašpar, Melichar, Baltazar), kteří se přišli z východu poklonit dítěti Ježíši. Někdy se o nich hovoří jako o třech králích, protože se zřejmě jednalo o významné

osobnosti své doby a byli to první osoby nežidovského původu, kteří Ježíšovi vzdali poctu (36).

Dalším významným obdobím křesťanů je Svatý týden a velikonoční triduum. Čtyřicet dní před Velikonocemi prožívají křesťané postní dobu, během níž si připomínají, jak Ježíš na začátku svého působení odešel na poušť, kde se čtyřicet dní postil a připravoval na své poslání. Křesťané v postní době více přemýšlejí o tom, co dělají špatně, snaží se o nápravu a připravují se na Velikonoce. V minulosti drželi lidé v této době přísný půst.

Týden před Velikonocemi, neboli Svatý týden začíná na Květnou neděli, kdy si křesťané připomínají Ježíšův vjezd do Jeruzaléma na oslátku. Ve čtvrtek večer před ukřižováním měl Ježíš s učedníky „poslední“ večeři, což byla pravděpodobně slavnostní večeře o svátku Pesach, kdy byla uzavřena Nová smlouva, která slibuje odpuštění hříchů všem, kdo věří. Po Zeleném čtvrtku přichází Velký pátek, což je den smutku. Křesťané si připomínají Ježíšovo utrpení a smrt na kříži. V mnoha církvích se velkopáteční obřady konají mezi polednem a třetí hodinou odpoledne, v době, kdy Ježíš visel na kříži. Nejvýznamnějším svátkem bývá neděle následující po Velkém pátku, zvaná Velikonoční neděle. V tento den křesťané oslavují Ježíšovo vítězství nad smrtí.

Po vzkříšení se Ježíš několikrát zjevil učedníkům a čtyřicet dní po Velikonocích zavedl své přátele na vrchol hory v blízkosti Jeruzaléma. Tam ho zastínil oblak a skryl před jejich očima. Když se oblak rozptýlil, Ježíš na hoře nestál. Tato událost se nazývá nanebevstoupení Páně a je popsána v knize Skutky apoštolů v Novém zákoně. O deset dní později se Ježíšovi učedníci shromáždili v horním pokoji jednoho z domů v Jeruzalémě a během modlitby uslyšeli zvuk připomínající „hukot silného větru“. Uviděli, jak se nad jejich hlavami objevily malé ohnivé plamínky. Tento oheň jim neublížil a oni přijali toto znamení jako důkaz, že na jejich následovníky sestoupil Duch svatý. Křesťané slaví Soslání Ducha svatého padesát dnů po Velikonocích a nazývají je Letnice (36).

Ježíš ustanovil sedm svátostí, kterými jsou: křest, biřmování, eucharistie, smíření, svátost nemocných, kněžství, manželství, jejichž zprostředkovatelkou je církev.

Křest znamená duchovní znovuzrození a přijetí do církve. Biřmování je přijetí darů Ducha svatého, svátek křesťanské dospělosti. V případě nebezpečí smrti ji uděluje nejen biskup, ale i kněz. Eucharistie (svátost oltářní) je plod Kristovy oběti na kříži. Tato svátost je určena všem, kteří jsou pokřtěni a setrvávají v církvi smíření s Bohem a s lidmi a jejich právní stav (např. rozvod) jim nebrání v přijímání svátostí. Katolík by měl před přijímáním dodržet jednu hodinu eucharistický půst, pak přijme úlomek hostie. Smíření (pokání), kdy Bůh odpouští hříchy člověku, který je vyzná a lituje jich. Svátost (pomazání) je posilou věřících, kteří bojují s těžkou chorobou. Pro mnoho lidí znamená „posledním pomazáním“, neboli poslední akci před smrtí. Jejím udělovatelem je kněz nebo biskup a svátost se uděluje ve dvou krocích. Prvním krokem je vložení rukou kněze na hlavu nemocného, potom ho maže olejem na dvou místech a to zpravidla na hlavě a rukou a říká následující: „Skrze toto posvátné pomazání ať ti Pán pro své milosrdenství pomůže milostí ducha svatého. Amen. Ať tě vysvobodí z hříchů, ať tě zachrání a posilní. Amen.“ Svátost lze přijmout i víckrát za život (22).

Svatou knihou křesťanů je bible. Bible (z řec. Biblia – knihy) je souborem židovských a křesťanských liturgických textů. První část je posvátným textem židů a ti ji nazývají Zákon. V křesťanské bibli se tato se Židy společná část nazývá Starý zákon, přesněji Stará smlouva. Tato první část bible byla psána hebrejsky a její písemná podoba vznikla počátkem 1. tis. př. n. l. až do 2. stol. n. l. Druhou, jen křesťany užívanou část bible, Nový zákon (Novou smlouvu), tvoří výběr nejstarší křesťanské literatury. Všechny spisy Nového zákona byly napsány řecky. Bible není přímým zjevením Božím, tedy svatou knihou stejného typu jako korán v islámu. Je jedinečným svědectvím o Božím zjevení, které se událo skrze určité dějinné události, jehož vrcholem je příběh Ježíšův (33).

1.1.2 Islám

Islám představuje vývojově třetí a nejmladší náboženský systém. Podobně jako v judaismu a v křesťanství se i v islámu základem sdílené doktríny stala víra v jediného Boha, s tím rozdílem, že v arabštině jeho jméno zní Alláh. Přes veškerá specifika daná rozmanitými podmínkami historického vývoje lze prokazatelně doložit shodné rysy, což nám může pochopení islámu v jeho různých aspektech usnadnit. Záhy zjistíme, že islám

má ke křesťanství, a zejména k judaismu, mnohem blíže než například k hinduismu nebo jiným náboženským systémům Asie (9).

Islám je společně se starším judaismem a křesťanstvím monoteistické náboženství. Základem islámu je tedy víra v jednoho Boha. Muslimové věří, že Bůh seslal lidstvu proroka Muhammada, aby šířil víru na celém světě. Svatou knihou islámu je Korán, který je považován za autentické slovo boží.

Islám vznikl na počátku 7. století na Arabském poloostrově. Dnes žije na světě kolem 1 miliardy muslimů. Historickým jádrem islámu byl arabský svět, Turecko a Írán, pak náboženství postupně pronikalo do dalších částí Asie a Afriky. V Evropě má své přívržence na Balkáně v Bosně a Albánii a mezi přistěhovalci v Evropě hlavně západní (12).

Existují dvě skupiny muslimů. Devět desetin islámského společenství tvoří sunnitští muslimové a ostatní jsou nazýváni ší'ité. Tyto dvě skupiny se neshodují v otázce legitimacy těch, kdo nastoupili po Muhhamadovi (21).

Islám je učení, které Muhammad zvěstoval lidem. Islám znamená „pokoj“ nebo „příjetí“ Boží vůle. Vyznavači tohoto náboženství jsou muslimové a arabské pojmenování pro Boha je Alláh (36).

Islámská přísná víra v jediného Boha zejména vede k zavržení pohanského uctívání mnoha bohů (polyteismus). Pohané byli v islámu potírání, protože byli považováni za „nevěřící“. Odmítá také křesťanskou Boží Trojici. Židé a křesťané podle muslimů původní Boží knihy ztratili, a proto byl Bůh nucen poslat Muhammada s poslední Boží knihou Koránem. Ježíš podle islámu nebyl Synem Božím, ale významným prorokem a rovněž odmítají, že byl ukřižován (12).

Prorok islámu si nemyslel, že vytváří nové náboženství, ale připomínal lidem učení předchozích proroků: Ibráhíma (Abraháma), Músy (Mojžíše) a Ísy (Ježíše). Ti hlásali, že existuje jen jeden pravý Bůh. Toto přísně monoteistické učení má název tauhíd.

Prorok Muhammad žil na území dnešní Saudské Arábie v době mezi lety 570 a 632 našeho letopočtu. Muslimové věří, že byl v roce 610 povolán andělem Gabrielem (arabsky Džibrílem), který mu zjevil Korán.

Muhammadovi rodiče zemřeli, když chlapci bylo šest let. Poté žil nejdříve u svého dědečka a později u strýce ve městě Mekka. Nenaučil se číst ani psát, ale ve svých dvaceti letech pomáhal svému strýci v obchodě a lidé mu brzy začali říkat al-Amin, což znamená „Důvěryhodný“, protože se nikdy nesnažil šidit zákazníky, nešidil na váze a neúčtoval si vyšší ceny.

V této době mezi sebou místní kmeny vedly mnoho válek a bohatí špatně zacházeli s chudými. Muhammad zažíval chvíle, kdy se chtěl víc přiblížit Bohu. Proto vycházel za město k hoře Hira a zvláště do jeskyně blízko vrcholu hory, kde o samotě přemýšlel. Tam se mu jedné noci zjevil anděl a vyzval ho, aby přednášel lidem ve jménu Božím, aby lidi varoval, že musí uctívat Boha, chválit ho a zřít se všech špatností a zlých skutků. Poté se anděl Džibríl často Muhammadovi zjevoval, aby mu předával poselství, která Prorok zvěstoval lidem ochotným naslouchat. Vše bylo později sepsáno v knize Korán, kterou muslimové považují za slovo Boží (36).

Muhammad získal zpočátku malý okruh přívrženců, byl však vystaven pronásledování ze strany bohatých Mekkánců, a proto se v roce 622 rozhodl odejít do Medíny, kde vojensky i politicky zorganizoval muslimskou náboženskou obec. Z Medíny se islám šířil mezi okolní arabské kmeny. Po několika vojenských střetech se mu podařilo ovládnout Mekku a učinit ji nejposvátnějším místem muslimů. Již v době Muhammadovi smrti v roce 632 ovládli muslimové celý Arabský poloostrov (12).

Islám byl od počátku náboženstvím společenské praxe. Eticko – sociální otázky, jako je spravedlnost, rovnost, pomoc chudým, jež rané křesťanství řešilo mnohem výrazněji v duchovní rovině, byly v islámu takřka ihned řešeny v kontextu s používanou skutečností a byly ihned provázány s poměrně vyhraněnou výzvou a návodem k zásadní nápravě. Počátek Muhammadovi prorocké mise je především odrazem jeho trpké osobní zkušenosti, jíž dokázal oslovit velkou vrstvu obyvatel v rodné Mekce. Muhammad byl nepochybně hluboce senzitivním člověkem a své znechucení nad stavem věcí pozemských transponoval do roviny duchovní. Zřejmě byl silně motivován strachem o osud tohoto světa, který se utápěl v pohrdání lidským životem, touze po kořisti, ziskuchtivosti, pokrytectví a násilí. Uvěřil v apokalyptický zánik lidstva,

v den posledního soudu a v trest, který Bůh sešle na ty, kteří znevážili jeho předešlá zvěstování (33).

Muslimové hledali Boha v dějinách. Jejich posvátný spis, jímž je Korán, se pro ně stal zdrojem historického poslání. Z komparativního hlediska je pochopení Koránu v muslimském světě podobné pochopení Krista mezi křesťany. Obojí má charakter „Slova“, které sestoupilo k věřícím do jejich světa, jednou v podobě Syna Božího, podruhé v podobě knihy a její živé recitace. V porovnání mezináboženských symbolických forem je křesťanský rituál tzv. svátosti přijímání Kristova těla a krve má analogii v muslimském přijímání přirozenosti Alláha prostřednictvím recitace koránu (14).

1.1.2.1 Islámská kultura

Islámská kultura má v každodenním životě muslimů řadu specifík projevujících se ve stravování, oblékání a v hygienických návycích. Při nerespektování těchto návyků může docházet zejména v některých konzervativních zemích k nepříjemným situacím, až konfliktům.

Oblékání v zásadě vychází z předpisů islámu. Základem pro oblečení muslimů je definice „nahoty“, která musí být na veřejnosti zakryta šatem s výjimkou pobytu v intimitě domácnosti. Mužská „nahota“ je oblast těla mezi pupkem a koleny, proto jsou minimálním oblečením mužů kalhoty od pasu ke kolenům. K místním zvyklostem může být i pokrývka hlavy (turban, čepice, fez, bílé čapky, šátky upevněné zlatou nebo provazovou obručí). Mezi tradiční oblečení mužů v Egyptě a na Arabském poloostrově je dlouhá košile (gallábija). U muslimských žen je „nahotou“ celé tělo, kromě obličeje, rukou po zápěstí a nohou po kotníky, proto by tyto části těla měly být zahaleny šatem nebo šátkem (příloha č. 14). V konzervativních zemích (Saúdská Arábie, Afgánistán) se můžeme setkat s nošením závoje přes obličej, popřípadě s úplným zahalením včetně rukavic (příloha č. 13). Dodržování těchto pravidel je přísně a nekompromisně vyžadováno mravnostní policií. V těchto zemích je nošení závoje a rukavic vyžadováno i od Evropanek, přestože to není islámským náboženstvím předepsáno.

Tělesná hygiena je důležitou složkou života muslimů. Rituální čistota vychází z definice „znečištění“, které se odstraňuje omýváním vodou. Pokud není voda k dispozici, například v poušti, je možné symbolické očištění pískem. Očista je dosažena omýváním rukou po loket, vypláchnutím úst a nosu, omytím obličeje, krku, uší a nohou po kotníky.

Muslimská domácnost se vyznačuje pečlivou čistotou. Dělí se na část pro hosty, která má pro muslimy velký společenský význam, a na soukromou část určenou pro ženy a děti, návštěvy příbuzných, babičky, tety, sestřenice.

K základnímu pohoštění muslimů patří káva s kardamomem nebo čaj s mátou či pistáciemi a ovoce, jako jsou broskve, hroznové víno nebo melouny. Zatímco v těchto zemích čistotě domácnosti je věnována velká pozornost, ulice bývají zanedbávány. Výjimkou jsou mešity, bazary, které jsou oblíbeným místem místních obyvatel i turistů, restaurace, čajovny a kavárny.

Složení stravy vychází z islámských předpisů a místních zvyklostí. Jde především o striktní zákaz konzumace vepřového masa. Vhodným pokrmem pro muslimy jsou drůbež a ryby. Jídlo začíná bohatými předkrmy, jako jsou zeleninové pochoutky, cizrnová pasta – hummus, masové pochoutky v teplé úpravě – kubba, arájis, sudžuk, kebab, šašlik. Ke všem jídlům se podává chléb v podobě placky z hladké mouky a různé druhy jogurtů.

Islám rovněž zakazuje konzumaci alkoholu a omamných látek a je tvrdě postihována. Tvrdé postihy se vztahují i na dovoz a domácí výrobu. Podávání alkoholu se vztahuje pouze na hotely a licencované restaurace. Pouze v některých liberálních muslimských zemích (Sýrie) je možné se setkat s podáváním alkoholu. Typickým nápojem je arak – anýzovka (12).

Islámská svatba je příležitostí k oslavám a bujnému veselí. V tradičním prostředí, které stále převládá ve většině muslimských oblastí, zprostředkovávají sňatky rodiče (9).

Korán muslimům dovoluje, aby pojali do manželství současně až čtyři ženy, pokud se všemi nakládají stejně. Jelikož toto uskutečnit je v praxi velmi obtížné, panuje mezi muslimy obecný názor, že manželství by měla být monogamní. Ženy mohou mít

najednou pouze jednoho manžela. O rozvod mohou požádat oba partneři, ale obecně platí, že dosáhnout zrušení manželství je snazší pro muže. Muslimové se mohou oženit s ženami jiné víry, pokud jsou vyznání židovského nebo křesťanského, tedy příslušnice lidu knihy (9).

Muslimové věří, že je život po smrti a cesta na zemi je příprava na další život. Umírajícímu se recituje 36. súra Koránu : „Kdo kosti oživí, když již zpráchniví?“ Odpověz: „Oživí je ten, kdo poprvé je stvořil a jenž dobře o každém stvoření ví.“ (36:78-79). Mrtvý je zabalen do bílé látky a pohřben hlavou směrem k Mekce (9, str. 145).

Svatou knihou islámu je již zmíněný Korán. Je sepsán v arabštině. Korán se dělí na 114 kapitol (arabsky súra) a více než 6200 veršů. Po smrti proroka Muhammada se islám rozdělil na tři základní proudy: sunna, šía, cháridža. Sunnité z toho tvoří zhruba 90 % muslimů (12).

Korán je souborem zjevení, podle legendy, Boží slovo, které pochází z arabského slova „kur‘án“ - to, co má být recitováno nebo přednášeno (33).

Korán byl Muhammadovi zjeven tajuplným procesem verbálního vnuknutí, které zprostředkoval archanděl Gabriel. Muslimové tvrdí, že Korán obsahuje pouze slova Boží a žádné příměsi lidského původu, ať od Muhammada nebo u jiných zdrojů, např. z Bible. Do psané, knižní podoby se Korán dostal až po Muhammadově smrti, kdy jeho druhové všechny recitace shromáždili (9).

Korán byl zjeven Muhammadovi v arabském jazyce a každý jeho překlad tedy není Koránem, je to překlad významu Korán. Ten existuje pouze v arabštině, v jazyce, ve kterém byl zjeven (16).

1.1.2.2 Náboženské povinnosti Islámu

Islámské náboženské povinnosti muslimů sestávají z „pěti pilířů“: vyznání víry, modlitba, půst, náboženská daň, pout' do Mekky. Nejzákladnější povinností je vyznání víry (šaháda), kterým stvrzuje příslušnost k islámskému náboženství, a které je recitováno při každém svolávání k modlitbě. Tato modlitba (salát) se koná pětikrát denně: 1. ranní po rozbřesku, 2. polední, 3. odpolední, 4. večerní po západu slunce,

5. noční dvě hodiny po setmění. Předpokladem je zakrytí nahoty, bez obuvi, rituální čistota a čistota místa rozprostřením modlitebního koberečku. Věřící se modlí směrem k Mekce individuálně nebo kolektivně (12).

Třetím pilířem je zákonem ustanovená almužna (zakát). Je to jakási náboženská daň, která je povinná pro všechny, jejichž majetek přesahuje stanovené minimum. Muslimové věří, že zakát očišťuje zbývající majetek dárce. Je symbolem hlubokého smyslu muslimů pro obec. Almužna se vybírá vždy na konci roku a slouží k podpoře různých lidí, zejména chudých (9).

Měsíční půst (saum) připadá podle islámského lunárního kalendáře na měsíc ramadán, kdy prorok Muhammad právě v této době zahájil své proroctví. Začíná za úsvitu a končí západem slunce. V průběhu celodenního půstu se muslim musí zdržovat pití, jídla, kouření a ukájení pohlavního pudu.

Každý Muslim by měl alespoň jednou v životě vykonat rituální pouť do Mekky. Poutník by měl být zkušený a zralý, pokud možno ženatý, fyzicky a finančně schopný si cestu dovést. Přístup cizinců je přísně zakázán a trestán smrtí, z níž se lze vykoupit pouze přestupem na islámské náboženství. Po návštěvě Mekky následuje návštěva Prorokovi mešity v Medíně, kde je pohřben Muhammad (příloha č. 11).

Velká pouť (hadždž, Hajj) se koná v posledním měsíci islámského kalendáře. Každoročně se jí zúčastní statisíce až dva milióny poutníků. K vykonání pouti je vyžadováno zvláštní oblečení sestávající z dvou čistých nesešitých bílých kusů látky, z nichž se jeden přehodí přes rameno a druhý obtočí kolem pasu. Bílý oděv je nošen, aby se zabránilo kulturním a sociálním rozdílům (příloha č. 10). Ženy musí být zahaleny také do bílého roucha od hlavy až k patě a mohou se zúčastnit pouze v doprovodu mužů. Poutník se nesmí stříhat, holit, česat, používat voňavku, pohlavně obcovat, nosit drahé šperky, lovit zvěř a trhat rostliny. Po skončení pouti se musí napít ze studně Zamzam a vykonat návštěvu u prorokova hrobu v Medíně. Muž, který vykonal pouť, bývá čestně nazýván hadži (12).

Tuto pouť lze přirovnat k obřadu životního postupu, který se vyznačuje oddělením od jednoho duchovního postavení a přechodem do vyššího postavení.

Vrcholem pouti je rituální stání na planině Arafát, několik kilometrů od Mekky u hory Milosrdenství, kde Muhammad v posledním roce svého života pronesl kázání na rozloučenou z velbloudího hřbetu. Stání začíná v poledne zvláštní modlitbou a končí večer (9).

Konec pouti je slaven jako „Velký svátek“, při němž se obětuje beran a rozdává se chudým (12).

Toto symbolické gesto, kdy muslimové obětují jehněčí nebo skopové se provádí na poslední den Hajj, kdy muslimové znovu přijmou to, co Abraham (Ibrahim – otec arabského lidu) také obětoval. Součástí je rituál čistoty, který se provádí v Kaaba, což je dům na kopci hlíny v Mekce (příloha č. 12). Je to svatyně ve tvaru krychle, v jejímž směru se muslimové modlí (51).

Další formou služby Bohu v islámu představuje džihád, který je často zmiňován ve zpravodajství ze Středního východu, kdy muslimové vyhlašují „svatou válku“ proti zlu a nepřátelům islámu, ale ve skutečnosti znamená usilování o to, co se líbí Bohu. Může znamenat boj proti nepřátelům islámu, nebo dokonce snahu šířit islám mečem. Džihád bývá někdy považován za šestý pilíř islámu, bez ohledu na převažující názor nebo praxi (9).

1.1.2.3 Fundamentalismus a islamismus

Soudobý islám na sebe upozorňuje především extrémními podobami islamismu. Ten lze definovat jako novodobý směr rozpadající se do řady hnutí, která mají společná obnovení islámu v jeho původní nábožensko-politické integritě. Jde-li o to zvýraznit tendenci tohoto směru k obnově integrity víry, mluvíme o integrismu, jde-li naopak o zdůraznění návratu k původní podobě víry, mluvíme o fundamentalismu. Muslimové tyto výrazy rádi nemají. Tvrdí, že „fundamentalistou“ je v jistém slova smyslu vlastně každý z nich, neboť jsou všichni svou vírou zavazování soustavně se vracet k „fundamentu“ islámu, kterým je korán, a tomu se absolutně „odevzdávat“ jako božím hlasu (28).

Západní média vzbuzují dojem, že bojovná a násilná podoba zbožnosti, známá jako „fundamentalismus“, je čistě islámským jevem. Není tomu tak. Fundamentalismus je

celosvětovým fenoménem a vznikl jako odpověď na problémy modernity v každé významné náboženské tradici. Existuje fundamentalistické židovství, křesťanství, buddhismus, hinduismus, ba dokonce i fundamentalistický konfucianismus. Tento druh víry se objevil poprvé v křesťanském světě v USA počátkem 20. století. Badatelé upozornili na to, že fundamentalistické hnutí nevznikne náhle, jako reakce na příchod západní modernity, ale začíná nabývat určité podoby až ve chvíli, kdy modernizační proces pokročí poměrně daleko. Nejprve se věřící snaží přeměnit vlastní tradice a uzavřít mezi nimi a novodobou kulturou trvalý svazek, s čímž jsme se setkali u muslimských reformátorů. Pokud se však ukáže, že tato umírněná opatření nejsou nic platná, někteří lidé sáhnou až ke krajním metodám, a fundamentalistické hnutí je na světě (2).

Fundamentalistická hnutí ve všech náboženstvích mají určité společné rysy. Prozrazují hluboké zklamání z moderního experimentu, jenž nesplnil vše, co sliboval, a jsou výrazem strachu. Fundamentalisté často vyjadřují nespokojenost s moderním vývojem tím, že vyzdvihují prvky vlastní tradice, které se proti tomuto vývoji staví. Fundamentalismus tedy žije v symbióze s násilnou podobou sekularismu (2).

Evropané mají tendenci chápat islám, jako jeden celek. Násilnosti, které se šíří v muslimském světě a které mají tendenci pronikat do Evropy v podobě teroristických akcí, mohou být často vnímány jako potvrzení bojovnosti a nebezpečnosti islámu. Díky jim se islám a islamismus stávají v poslední době synonymy. Toto směšování je z velké části dílem mediální sféry, která denně šíří v souvislosti s islámem celou řadu pojmů jako tradicionalismus, fundamentalismus, islamismus, integrismus, terorismus, aniž by rozlišovala, že se za nimi mohou skrývat velmi odlišné jevy. Islamismus se stává v 70. letech 20. století ekvivalentem radikálního islámu, která znamená ideologii k využití náboženství k politickým cílům, a doprovází sociální jev, jehož váha stále narůstá. Islámisté (islámíjún), vytvořili tento neologismus s vědomým záměrem odlišit se od většiny muslimů a zdůraznit svůj bojovný charakter. Předlohou pro většinu integristických hnutí se stala organizace Muslimských bratří, které se objevilo koncem 20. let v Egyptě a dále v Pákistánu, Íránu, Saúdské Arábii. Toto hnutí vstupuje na politickou scénu s cílem získat politickou moc třeba i násilím, aby prostřednictvím

náboženství vyřešilo své sociální a politické problémy a zároveň obnovilo celistvost a integritu věroučných dogmat (28).

S pojmem islamismus je nutné vzpomenout na útok na Světové obchodní centrum a Pentagon ve Washingtonu, D. C. v USA dne 11. září 2001.

Velká většina muslimů se od této zářijové apokalypsy s hrůzou odvrátila a zdůraznila, že taková ukrutnost byla překročením nejposvátnějších islámských zásad. Korán odsuzuje jakékoli agresivní válčení a učí, že jedinou spravedlivou válkou je válka obranná (2).

Islamismus je ideologií obnovy slávy a uzdravení zraněného srdce islámu, který hlásá návrat ke kořenům, k víře v poslání muslimů jako konečných vítězů, k naději na likvidaci nepřátel islámu a slabochů ve vlastních řadách. Jeho nebezpečí spočívá ve vytváření politické iluze se smrtonosnými efekty, s těžkými dopady pro svět i pro samotný islám (29).

Nebezpečí skryté v islamismu, v radikálním muslimském fundamentalismu a zápas s touto tendencí je velkým tématem pro celé 21. století. Nadějí v něm je muslimská demokratická modernita (29).

Příznak islámského fundamentalismu rozechvívá západní společnost, zatímco z rozšířeného a agresivního fundamentalismu jiných náboženství nepocítuje, jak se zdá, ani zdaleka takové zděšení. To bezpochyby ovlivnilo přístup obyvatel Západu k muslimům, kteří v jejich zemích žijí. V Evropě žije pět a ž šest milionů muslimů a sedm až osm milionů jich obývá Spojené státy. Jak v Německu, tak ve Francii je zhruba tisíc mešit a pět set jich je ve Velké Británii (2).

1.2 Náboženská turistika

Střídat práci a odpočinek patří mezi základní požadavky lidské přirozenosti. Takovou ji stvořil Bůh a respektovat její zákonitosti zároveň znamená plnit vůli Boží a posvěcovat se. Bůh stvořil čas a stvořil ho mnoho. Ujde se z něj všem a na všechno, co je třeba a je důležité vědět, jak s ním správně nakládat.

Problematiku odpočinku lze rozdělit na dvě části. První tvoří průběžný odpočinek během celého roku a druhý je celoroční oddych – dovolená. Nestačí celý rok pracovat

a pak výčitky okolí i svědomí uhasit dvěma týdny dovolené. Kdo se nenaučí odpočívat průběžně a dělit svůj čas nejen mezi práci a práci, případně mezi práci a spánek, tomu dvou týdenní dovolená mnoho nedá.

Zní to možná paradoxně, ale nejvýkonnější lidé nebývají ti, kteří pracují ustavičně a nemají čas na zábavu a koníčky. Nejvíce toho udělají právě ti, kteří si umí dát přestávku v práci a vědí jít včas spát. Pokud se v rozvrhu dne vynechají veškeré příjemné činnosti a čas na odpočinek, postupně se každá, i původně zajímavá práce, mění na nepříjemnou povinnost, která člověka zatěžuje psychicky i fyzicky. A když zůstanou pouze povinnosti, člověk postupně ztrácí dobrou náladu, energii, elán. Umět správně střídat práci a odpočinek je jednou ze základních podmínek správného využití volného času. Z duchovního pohledu je to otázka naplňování Boží vůle. Odpočinek podporuje tělesný a duchovní rozvoj (8).

V rovině konceptuální pouť i turistika vypovídají o relativitě času, protože v obou případech k narušení rytmizovaného rutinního času (spánek-práce-spánek). Tato cesta přináší nové zážitky, které poutníka nebo turistu vrhají do souvislostí nového typu času – času cestování. Zatímco čas rutinní má tendence umrtvovat některé naše smysly, cestovatelský čas je v nových fyzických i duchovních setkáních a konfrontacích naplněn novou energií (15).

Současný životní styl vede k jednostrannosti. Často zde chybí fyzický pohyb a technická kultura nás obírá nejen o příležitosti, ale také o schopnost obdivovat přírodní krásy. Pro práci nemáme většinou čas na sebe a čas pro jiné. Duše živoří, jsou narušeny mezilidské vztahy a v návalu každodenních povinností člověk často není schopen podobných úvah. Rekreace znamená pokusit se vnést do svého života původní harmonii. Znamená stát se opět člověkem.

Turistika (z franc. Tour = cesta, jízda „túra“), je jednou z forem tělovýchovné činnosti, aktivního oddychu spojeného s pohybem a pobytem v přírodě ve volném čase. Její obsah tvoří složka pohybová, kulturně-poznávací a složka odborně-technických znalostí a dovedností.

Podle způsobu pohybu turisty dělíme na turistiku pěší, lyžařskou, vodní, cykloturistiku, mototuristiku, a v neposlední řadě i náboženský turismus.

Vznik novodobé turistiky se datuje do 18. století, kdy ve Francii Jean-Jacques Rousseau pobízel zvýšit zájem o přírodu a využít ji ve výchově. Slovo turista poprvé použil v roce 1838 francouzský spisovatel Stendhal.

Turista, který praktikuje formu náboženského turismu lze vidět i jinak, než z pohledu cíle cesty zda jde k moři, do hor, nebo na pouť do Lurd. Přestože je účastníkem „nenáboženských“ zájezdů, měl by mít i duchovní zážitek. Tento turista se setkává s lidmi během svých cest, lépe poznává své bratry a sestry v Kristu.

Papež Pius XII. se jako první z papežů zabýval otázkou turistiky a na audienci zástupců italské turistické organizace v roce 1952 vyjádřil svůj postoj k turistice, který lze shrnout: turismus přispívá k zdokonalení morálního a psychického profilu člověka a jako společenská aktivita vzbuzuje pocit lidské sounáležitosti, oslabuje existenci předsudků, které vládou ve vztazích mezi lidmi, a podporuje vzájemnou úctu mezi národy.

Za několik posledních desetiletí bychom nenašli papeže, který by ve svém proslovu k věřícím nezmínil fenomén cestovního ruchu, nezapomněl zmínit porozumění mezi národy, a to znamená i mezi lidmi různého vyznání. To představuje jednu z největších hodnot, hodných rozvíjení, které přináší turistika dnešnímu světu.

Cestování a turistický pobyt jsou vždy spojeny s různými lidmi a kulturami. Všude, ale především v rozvojových zemích, se návštěvníci nemohou vyhnout kontaktu s bolestnou realitou bídy a hladu. Naše návštěva by měla být příležitostí k dialogu mezi lidmi se stejnou důstojností, měla by být apelem k lepšímu poznání obyvatel dané krajiny, jejich dějin, kultury a zároveň upřímnou snahou o pochopení druhých, která vede ke konkrétním gestům solidarity.

Turistika pro společnost a Církev se stává velkou výzvou. Je zapotřebí se jí zabývat jako s částí života, kde nesmí chybět ani péče o lidské duše (8).

Hranice mezi poutnictvím a turismem jsou nejisté. Proč se daný jedinec považuje za poutníka či turistu a v čem tkví rozdíl mezi těmito kategoriemi? Dojde většinou na motivaci, která může být „náboženská“, „spirituální“, „historicko-kulturní“, „zábavná“, „obecně poznávací“, „sportovní“ apod. Ve skutečnosti se tyto motivace navzájem doplňují a prolínají (46).

Odborný zájem o turismus se objevil v 60. letech 20. století, kdy masovost turismu nastolila otázku, zda se jedná o jev nový a jedinečný, který je nesrovnatelný s tradičními podobami cestování typu poutnictví, anebo zda se jedná o jiné vyjádření starých vzorů.

Zastáncem myšlenky, že mezi tradičním poutnictvím a moderním turismem existují významné analogie, byl Dean MacCannel. Prohlásil, že turistické atrakce jsou vlastně svatyněmi moderních cestovatelů a že jak turista, tak i poutník hledají při své cestě autentičtější zkušenost, to skutečnější „posvátné“ a právě pátrání po autenticitě v jinak odcizeném světě je důležitým motorem turismu, který je moderním ekvivalentem náboženských poutí.

O výraznější propojení cestovatelských projevů různých kultur v prostoru a čase se pokusil Dennison Nash, který definoval turismus jako činnost, ve které se setkává cestování s volným časem. Turismus je volnočasová aktivita, kterou umožňuje dostatečná materiální zajištěnost, protože je zřejmé, že masových rozměrů nabírá turismus až v bohatém moderním západním světě. Ovšem příčinou turismu není jen blahobyt a volný čas, ale v současné době je především záležitostí módní (46).

1.2.1 Podstata křesťanských náboženských poutí

„Každá dobrá pouť je dobou, kdy vycházíme ze své zabydlenosti a únavy, abychom se občerstvili a otevřeli darům Božím. Bůh obdarovával mnoho našich předků zcela zvláštními dary a nás obdarovává nejen zkušeností jejich života, ale stále novým ujištěním, že nás má rád a že nám rád poskytne stejné dary, abychom mohli proměňovat svět, do kterého nás poslal“ (34, str. 4)

Pouť je putováním věřících na místa, jimž tradice přikládá náboženský význam. Od 4. století se konaly poutě do Jeruzaléma v čase Velikonoc a dále v čase Vánoc se poutníci vypravovali z Jeruzaléma do Betléma a k Jordánu. V římskokatolické církvi se konají poutě i na místa s náboženskými památkami na svaté, v katolicismu (římskokatolické církvi) na zázračná mariánská poutní místa. Věřící na poutním místě prosí o odpuštění nebo o splnění svých přání (33).

Základem každé pouti je její cíl. O tom, zda je to pouť, rozhoduje cíl, nikoliv rychlost nebo způsob přepravy a počet kilometrů. Pouť je výjimka z každodenního

shonu a všednosti, kdy se nám zdá, že se stále točíme v kruhu, v pracovním týdnu je jeden den jako druhý a týdny i měsíce utíkají jako voda. Pout' v minulosti zpestřovala celý rok, protože na správnou pout' se lidé půl roku těšili a připravovali a pak na ni půl roku vzpomínali. Jinak tomu není ani dnes (34).

Někteří lidé putují na svatá místa, aby prokázali svou lásku k Bohu. Takovým cestám se říká poutě. Mezi nejznámější křesťanské poutní místa jsou Lourdes ve Francii (příloha č. 8), již zmíněné Santiago de Compostella ve Španělsku, Řím, jako centrum katolické církve, Betlém, Nazaret, Jeruzalém ve státě Izrael, portugalská Fatima, italské Loreto, rakouské Mariazell nebo mexické Guadaloupy (36).

Poslední dobou vznikl velký zájem o návštěvu poutního místa v Medžugorji v Bosně-Hercegovině poblíž Mostaru. Stanovisko Církve ke zjevením v Medžugorji nebylo dosud konstatováno. K prvnímu zjevení zde došlo 24. 6. 1981 (48).

Lidé poutě navštěvují především z důvodu znamení pokání, tj. nápravy za lidské viny. Dalším důvodem je vděčnost Pánu Bohu a třetím důvodem pouti je prosba. Lidé si jdou vyprosit zdraví, ale také třeba usmíření v rodině. Čím déle putují, tím delší je pak i jejich modlitba (34).

Dějiny putování sahají do nejstarších dob. Tovaryši například putovali do ciziny, aby se zdokonalovali ve svých řemeslech, sochaři a malíři navštěvovali země již od dob renesance, jejichž umělci představovali ve výtvarném umění tehdejší špičku, ale nejčastějším důvodem putování byla návštěva posvátných míst. Prvotními cíly poutníků byla tzv. svatá místa, spojená s Boží přítomností (např. Jeruzalém) nebo s osobou světce (např. hrob sv. Jakuba ve španělském Santiagu de Compostella). Časem vznikala snadněji dosažitelná regionální poutní místa, protože ne každý si mohl dovolit pout' do tak dalekých zemí. Ta byla spjata s působením svatých, vznikala při hrobech mučedníků a v místech, kde došlo k zázračným uzdravením nebo ke zjevení Panny Marie (10).

Mezi poutníkem a turistou je nemalý rozdíl. Turista přichází na historická místa, aby kulturně pookřál a poznal památky času. Poutník se liší od turisty tím, že na své cestě nezůstává jen při obdivování krás a památek, ale snaží se připomenout dobu svatých, kteří zanechali na místech, po kterých se vydává, nemizící stopy. Nevyhaslé příklady těchto svědků víry jsou pro něj posilou a povzbuzením pro život.

Poutníci, jak vypovídá jejich název, jsou hlavními aktéry poutí (příloha č. 4). Vše, co pouť představuje, se odvíjí právě od těchto lidí, kteří se ze svého hlediska vydávají na cestu do svatyně, kde odpočívají ostatky svatých. Již od prvních křesťanských století měly poutě tyto základní cíle: vidět, modlit se, splnit slib a vyslyšet prosby (32).

V souvislosti s ostatky těchto světců, zejména jejich pozůstatky ve formě kostí a později také jednotlivé významné předměty, tradice kultu vyvinula uctívání, které jsou specifická pro individuální život světce (1).

Dalo by se říci, že lidský život je jedno velké putování. Kde je člověk, tam se vydává na cestu. Putování přináší člověku vztah s Bohem, nebo ho alespoň přivádí k prahu tajemství (41).

1.2.2 Poutní místa v České republice

V Čechách existovala poutní místa již v 10. století, jak se dovídáme z historických pramenů. Stal se jím například Tetín, místo zavraždění sv. Ludmily a po přenesení ostatků sv. Václava z Boleslavi do Prahy i jeho hrob v rotundě sv. Víta. Vznik nejstarších mariánských poutních míst u nás souvisí s působením cyrilometodějské mise v 9. století. Nový impuls přineslo období gotiky, ale největší rozkvět však nastal v období baroka, po třicetileté válce roku 1618-1648. Doba osvícenství je u nás spjata s panováním císaře Josefa II. (1780-1790), jehož reformy zakázaly konání poutí a uzavírání klášterů. Tento zákaz však narazil na odpor věřících a po císařově smrti došlo k obnově poutních tradic. Ani po 2. světové válce se více než 40 let ateistickému státu nepodařilo konání poutí, a náboženství vůbec, zcela potlačit. Od roku 1989 dochází k znovuzrození posvátných míst (10).

I zde v jižních Čechách najdeme nepřehledné množství posvátných poutních míst. Velké množství posvátných a poutních míst souvisí s prameny vody, která má dle tradice léčivé účinky a daly vzniknout ozdravným lázním. Řada uzdravení v souvislosti s léčivým pramenem je uváděna v historických záznamech či v „Knihách zázraků“. V českobudějovické diecézi při prameni povstaly větší poutní kostely např. v Dobré Vodě u Českých Budějovic, v Dobré Vodě u Nových Hradů, v Lázních sv. Kateřiny u

Počátek, v Klokotech a na dalších místech. Ze svatotrojičných poutních míst zaujímá přední místo Křemešník u Pelhřimova, Klášter u Nové Bystřice.

Někdy bývá spojeno více důvodů pro vznik poutní tradice, nejčastěji již zmiňovaný pramen, dále milostný obraz a také nějaká zvláštní událost, jíž bývá někdy i zjevení či vidění. Je problematické oddělovat přísně historická fakta od legendy, která tvoří velmi důležitý prvek kontinuity poutních míst. Proslulost těchto míst je právě udržována osobní zkušenost, zážitkem a tradicí, která se předává z pokolení na pokolení bez ohledu na historické záznamy.

Z jihočeských míst, k nimž se vztahují legendy o zjevení, můžeme jmenovat např. Svatý Kámen u Rychnova nad Malší, poutní areál v Římově, Chotoviny na Tábořsku (9).

Existuje také zde mnoho poutních kostelů a kaplí jako je kostel v Bechyni, v Dobré Vodě u Českých Budějovic, v Dobré Vodě u Nových Hradů, Chlumu u Třeboně, Kájově, v Kašperských Horách, Klokoty na Tábořsku, Křemešník u Pelhřimova, Lomec poblíž Strakonice, Nepomuk, Malšín u Českého Krumlova, Podsrp ve Strakonících, Římov, Sepekov u Milevska, Skočice u Vodňan, Strašín, Sušice, Svatý Kámen, kostel a kaple v Třeboni, v Týně nad Vltavou, Vyšší Brod – Maria Rast, Zlatá Koruna u Českého Krumlova a mnoho, mnoho dalších (7).

Proslulost a návštěvnost poutních míst se velmi liší. Některá jsou známa i v mezinárodním měřítku, jiná, lokální místa, zůstávají utajena jak skryté perly jen některým z místních obyvatel (7).

1.2.3 Místa nebeských zjevení

Místa nebeských zjevení neboli Mariánská zjevení jsou stále novým podnětem k uctívání Panny Marie na zvláštních místech. Nejznámějším z nich jsou francouzské Lurdy, kde Pannu Marii viděla roku 1858 mladičká dívka. Ještě významnější byla pozdější Fatima v Portugalsku, kde byla v roce 1917 viděna třemi selskými dětmi. V osmdesátých letech 20. století se pak vyhledávaným místem mariánského zjevení stalo jugoslávské Medžugorje.

Církev byla se svým posuzováním takových zjevení vždy velmi opatrná, přistupuje obvykle ke zjevením značně skepticky a snaží se o co nejpřesnější analýzu. Tato zjevení se však musí potvrdit událostmi, pro které nesporně neexistují žádná přirozená vysvětlení. Říkáme tomu zázrak a církev je vůči těmto zázrakům velmi zdrženlivá. Je známo, že v Lurdech je každý rok registrováno mnoho uzdravení, z kterých je jen nepatrné množství církví uznáno jako „nevysvětlitelné přirozenými prostředky.“(47).

Mezi nejznámější zjevení patří zjevení Panny Marie v Masabiellecké jeskyni v Lurdech Bernadettě Soubirous (příloha č. 9). Lurdy byly v 19. století okresním městem na jihu Francie na úpatí Pyrenejí se čtyřmi tisíci obyvatel. Ve městě i mimo ně byly četné mlýny, z nichž v jednom z nich se 7. ledna 1844 narodila v chudé rodině, jako první ze čtyř dětí, Bernadetta.

Nebýt astmatu, kterým od pátého roku trpěla, prožívala by zde Bernadetta až do desátého roku bezstarostné dětství, ovlivněno hlubokou láskou mezi rodiči. Toto šťastné dětství z ní udělalo hluboce vyrovnanou osobnost, což se projevilo později v dobách zkoušek, bídy a nemoci. Rodinnou idylku rozbil otcův úraz, následovalo jeho zatčení, malá úroda a cholera v Lurdech, kterou se nakazila i Bernadetta (19).

Rodina Soubirousova, ze které Bernadetta pocházela, patřila mezi nejspodnější chudinu. Slitoval se nad nimi bratranec a dal jim do bezplatného užívání tmavou místnost o necelých 16 m² plochy, což bylo staré vězení pro hygienické poměry nepoužívané. Půjčil jim jednu postel pro rodiče a jednu pro čtyři děti.

Bernadetta se cítila mezi vrstevníky hendikepována nejen pro tyto sociální poměry, ale také proto, že ani ve svých čtrnácti letech nemohla chodit s druhými k přijímání. Důvodem byla její častá nepřítomnost ve škole zaviněná četnými astmatickými záchvaty ve škole, kdy ji matka nutila do postele, a nutností vydělat peníze pro rodinu.

Za těchto okolností je jasné, že Bernadetta se ani v tomto věku nemohla naučit číst, psát a rozumět spisovné francouzštině (19).

První z osmnácti zjevení Panny Marie nastalo nad Massabielleckou jeskyní u řeky Gavy (příloha č. 7). Poslední zjevení se datuje na 16. července 1858 (19).

Když se podíváme na letopočty zázračně uzdravených v Lurdech, zjistíme, že až do roku 1960 to byla někdy i čtyři uzdravení za rok. V prudkém kontrastu k tomu stojí

poslední čtyři zázračná uzdravení, uznaná za více než třicet let, včetně posledního v únoru 1999, člověka s roztroušenou sklerózou (19).

Lurdský pramen, který vytryskl ze skály, je symbolem pro dary, které Bůh na tomto místě rozdává (19).

„Nejstručněji možno poselství Lurd formulovat takto: Panna bez hříchů přichází na pomoc. K tomu účelu nám předkládá tři prostředky: pramen oživující vody, modlitbu a pokání“ (19, str. 154).

Lurdská zjevení neskončila 16. července 1858, ale stala se základem, který se stále vyvíjí. Lurdy jsou „nejmenším ze všech hořčičných zrn“: chudá dívka se dívá do skalního výklenku, modlí se růženec, líbá zem, pije vodu a opakuje slova, která nás ničemu dalšímu „nenaučí“. Toto semínko se stalo stromem a jedním z nejdůležitějších masových hnutí na naší planetě (19).

1.2.4 Historie poutí - poutě středověku

Poutě v období středověku jsou osobitou zvláštností. Středověkého poutníka bylo možné poznat již z dálky podle charakteristického oděvu a vybavení. Běžný dobový oděv doplňoval plášť s kapucí, lahví na vodu zavěšenou na provaze, brašnou, růženec a poutnický odznak, který před začátkem cesty požehnal kněz. Po celou dobu byl poutník pod ochranou práva. Nikdo ho nemohl uvěznit, ekonomicky vykořisťovat či napadnout, nikdo se nesměl v době jeho nepřítomnosti zmocnit jeho majetku. Tomu, kdo by toto ustanovení porušil, hrozilo vyloučení z Církve.

Většina poutníků se vydávala na cestu pěšky a to jednak z důvodu nedostatku finančních prostředků a jednak ve znamení pokání. Osoby vznešené poslední úsek cesty často také vykonávali pěšky a někdy i bez obuvi ve znamení pokory. Takto putoval například francouzský král sv. Ludvík IX. do katedrály v Chartres.

Na dlouhých cestách nacházeli přístřeší většinou v kláštorech. Od 12. a 13. století vznikala na hlavních poutnických trasách síť hospiců, kde zvláště chudí poutníci nocovali, protože pro zámožné poutníky nebylo problémem přenocovat v hostinci.

Po vykonané pouti si jako památku odnášeli poutníci různé předměty, specifické pro navštívené místo. Každá významná svatyně měla svůj charakteristický poutnický

odznak. Mnozí si své zážitky zapsali do příběhů, které bezpochyby posloužily dalším (8).

1.2.5 Poutě v novověku-nové formy poutí

Hranici mezi středověkem a novověkem přinesla především reformace a stala se katastrofou, kterou Církev v celých dějinách postihla. Nejen, že zrušila jednotu a narušila společný základ víry, ale rozštípila i náboženské myšlení.

Výše uvedené důvody se stali příčinou, že na počátku novověku nastal v oblasti putování jistý útlum. Přispělo k tomu více faktorů, jako administrativní problémy (písemný doklad poutníka), celní poplatky apod.

V 19. století se forma mariánských poutí změnila a tradiční obraz Panny Marie ustoupil do pozadí. Vlivem racionalismu a osvícenství se klíčovou otázkou stala otázka, jak vlastně Panna Marie vypadala. Tak vzniklo především ve Francii několik velkých poutnických míst, jako jsou zmiňované Lurdy, La Salette nebo Fatima.

Stát se poutníkem znamená vydat se hledat něco nebo někoho, kdo nás neodrazuje od života, ale naopak nám dává příležitost obejmout ho novou láskou v plnosti úžasu nad znovu nalezenou krásou. Ač si to uvědomujeme, nebo ne, člověk přichází od Boha a jeho život má smysl jen tehdy, když se realizuje a interpretuje jako cesta návratu do jeho domu. Putování chce být znakem, připomínkou právě tohoto aspektu.

Přítomnost na posvátných místech vede k modlitbě. Mnozí také učinili slib, že jestli Bůh vyslyší jejich prosby, budou putovat na některé poutní místo. Modlitba poutníků je také prosebná. Nejčastěji je to prosba o uzdravení. Každou svatyni (Lurdy, Fatima aj.) vyhledává mnoho nemocných (8).

Poutnictví je původně chápáno jako mechanismus, který pomáhá smířit se se smrtí, jako vytržení z běžného života. Přemísťování se – putování, bylo původně lidem vlastní. V období středověku hovoříme o pouti jako o „malé smrti“, neboť bylo velmi pravděpodobné, že se poutník již domů nevrátí. Odpůrci poutí byly paradoxně církve a stát. V osvícenství byly velké poutě úplně zakázány, což vedlo ke vzniku lokálních poutních míst. Zajímavé je, že stávající evropské tunely a dálnice vedoucí skrz velká

pohoří přesně kopírují staré poutnické trasy. V „moderní“ době je fenomén poutnictví potlačen, jako jeho alternativu lze chápat turismus (49).

Španělské Santiago de Compostela se spolu s Jeruzalémem a Římem řadí k nejvýznamnějším poutním místům křesťanské Evropy.

Pouť do Santiaga neměla pouze náboženský charakter, protože její význam můžeme vidět i při osidlování Španělska a to samozřejmě v kultuře, především v architektuře (vznik celých nových měst, chrámy, kláštery, špitály). Špitály a kláštery stavěly a staraly se o ně mnišské řády (např. Benediktini) a řády rytířské (např. Templáři). Velmi patrný je zde vliv římský. Římské silnice byly vybudovány tak důmyslně, že ještě v 19. století byly používány k dopravě.

Poutníci (peregrinos) např. v Santiagu de Compostela se vydávají na svou cestu pěšky, na kole či na koni (příloha č. 6). Pro oficiální “uznání” pouti je třeba zaregistrovat se v poutnické kanceláři v kterémkoli z měst na trase. Poté ujít nejméně 100 km pěšky, ujet 100 km na koni, či ujet 200 km na kole. Na trasu lze nastoupit kdekoli. Na začátku cesty každý obdrží seznam míst, kterými bude procházet. Jsou zde refugia, obchody s potravinami a restaurace. Putovat je možné celý rok. V období od října do března jsou ovšem některá refugia uzavřená. Vhodné je absolvovat pouť na jaře či na podzim, kdy je příjemnější počasí a neputuje tolik lidí. V létě dosahují denní teploty 30 - 40°C. Avšak nejvíce poutníků bývá na trase kolem svátku sv. Jakuba, který připadá na 25. července.

Po celé délce poutní trasy je pro účastníky pouti možnost ubytování (refughio), kde se přenocuje za dobrovolný příspěvek, popř. za poplatek (max. 5,- EUR v Santiagu). Refughia mají různě velkou kapacitu a liší se i vybavením, ale snad v každém refughiu je dobré sociální vybavení a kuchyňka, kde si můžete uvařit.

Po celou dobu se poutník prokazuje poutnickým průkazem (Credencial del Peregrino), do kterého dostává každý den v poutnické kanceláři doklad, kam došel (příloha č. 5). Všichni poutníci jsou pečlivě evidováni a na konci pouti obdrží poutník dekret o tom, že pouť absolvoval.

Potravinu lze zakoupit v obchodech (tienda de comestibles) a stravovat se je možné i v mnoha restauracích. V několika refughiích se také podává snídaně. Podél cesty jsou prameny s pitnou vodou.

Putuje-li poutník pěšky a nosí si vše na zádech, je záhodno omezit své vybavení na minimum. Je zapotřebí lehký spacák, stan, karimatka, rozhodně kotníkové, pevné boty a sandály, oblečení maximálně na dva až tři dny, osobní léky, dostatek náplastí, pružné obinadlo, pokrývku hlavy, baterku a dále běžné věci. Mnoho poutníků si píše na cestě deník (49).

K poutní cestě bezesporu také patří poutní hůl. Poutní hůl byla už pro středověkého poutníka důležitým symbolem, tzv. „třetí nohou“, která ho na cestě podepírala. Zároveň také symbolem Boží trojice. Hůl na pouti sloužila mimo jiné i k osobní obraně. Dnes tato funkce do jisté míry přetrvává a mnoho poutníků hůl používá k obraně před volně pobíhajícími psy. Poutní hůl je dnes ale často nahrazena trekovými holemi, které plní spíše účelovou, nežli symbolickou funkci.

Společná situace na cestě a status poutníky stmeluje a zakládá vztahy vzájemnosti. Obecně poutníci věří, že prostřednictvím fyzického pohybu na cestě (pěšky anebo na kole) dochází k silným prožitkům či prožití zkušeností vedoucí k osobní proměně. Věří, že dosáhnout podobné zkušenosti a osobního růstu je nemožné pro ty, kdo cestují např. autobusem.

Tyto cesty upevňují vztahy mezi poutníky a zakládají pocit komunity. Jde o dobrovolný, nikoli společensky nutný proces (45).

V dnešní době je poutní cesta spíše o hledání sama sebe, o bližší komunikaci s Bohem, anebo jen jednoduše o poznání a setkání se s jinými lidmi, kteří mají stejný životní názor (5).

Po skončení totalitního režimu ve východních státech se začaly s velkým zájmem navštěvovat západní země, ale i např. Izrael. Věřící lidé zatoužili spatřit Ježíšovu zemi a navštívit některá biblická místa, kde bývají nadšeni neznámou krajinou a až nekriticky přijímají informace od organizátorů poutí. Nicméně bývá to pro ně značný turistický zážitek. Nyní, když skončilo druhé desetiletí svobody, staly se cesty do zahraničí běžnými. Přesto ještě mnozí touží po návštěvě biblických míst, ale bývá značně

oslabena touha prožít na těchto místech biblické události, ale spíše z důvodu senzačnosti. Při dnešních spíše turistických cestách se již neočekává, že bude u některých lidí citelný dopad na změnu duchovního života a na obrácení. Někdy jsou tato místa navštěvována s povrchním turistickým přístupem. Tito poutníci se připravují o mnoho dobrého a jen část z nich si uvědomuje, že takto vykonaná pouť není dobrá (26).

1.3 Lidské potřeby

Lidská potřeba je stav charakterizovaný dynamickou silou, která vzniká z pocitu nedostatku nebo přebytku a touhou něčeho dosáhnout v oblasti biologické, psychologické, sociální nebo právě duchovní. Naplnění potřeb směřuje k vyrovnaní a obnovení změněné rovnováhy organismu – homeostázy.

Potřeby jsou nutné, užitečné a velmi úzce souvisí se zachováním a s kvalitou života. Množství a intenzita potřeb závisí na pohlaví a věku jedince, na jeho společenské a kulturní úrovni, na prostředí, ve kterém vyrůstá, jeho inteligenci, zdravotním stavu, životních zkušenostech a jiných okolnostech (30, 39).

Překážky neboli bariéry v pojmenování a naplnění potřeb bývají jiné ve zdraví a jiné v nemoci. Poznání možných bariér, mezi které řadíme osobní bariéru, psychickou, jazykovou, fyziologickou, zapříčiněnou tělesným diskomfortem, bariérou z prostředí, neporozuměním sdělovanému, napomáhá předejít jejich vzniku.

Při nedostatečné saturaci potřeb může dojít ke změnám v chování jedince, které mohou vyústit v psychické a somatické obtíže, stres, distres, až pocitu frustrace. Tímto nahromaděnou energii „k boji“ musí nějak tento jedinec vybit nebo transformovat. Může cítit vztek, napětí, zklamání z neúspěchu a tak se dostaví přirozený důsledek snahy o vyřešení neřešitelné situace, organismus se frustraci brání. Nejčastěji tento stav řeší agresí, ať už slovní, anebo agresí namíří přímo proti něčemu nebo někomu (11, 39).

Na saturaci potřeb se podílí pud, zájem, aspirace (ambice) jedince, cíl, ideály a přesvědčení (39).

Motivací pro naplnění potřeb je definována jako hybná síla jednání a konání jedince. Pro naplnění potřeb je důležitá její schopnost a síla překážky překonávat. Jak

velká je motivace, tak moc se jedinci dostává odvahy a síly k naplnění cílů. Naplnění potřeby nebo cíle bývá přímo úměrné síle motivace.

Motivace je psychický proces vedoucí k energetizaci organismu a usměrňuje naše chování a jednání pro dosažení určitého cíle, aktivuje naše chování a dává mu účel a směr. Je hnací silou ženoucí nás k uspokojení našich nenaplněných potřeb, k dosažení osobních a organizačních cílů, vůle něčeho dosáhnout.

Lidské chování je téměř vždy něčím motivováno a je ovlivňováno aspekty biologickými, kulturními a situačními. Na základě motivace vznikají motivy a za jejich základní formu jsou pokládány potřeby. Touha po uspokojení určité potřeby aktivizuje jedince k činnosti. Tato aktivizace trvá, dokud není potřeba uspokojena nebo dokud se člověk nesmíří s faktem, že potřeba být uspokojena nemůže.

Ke spokojenému životu jedince je potřeba pocitu životního optima, tzn. dosažení maximálního možného individuálního životního uspokojení. Tento pocit je naprosto a výhradně individuální (31, 39).

Potřeby obecně můžeme rozdělit dle podstaty člověka na biologické, psychické, estetické, sociální a kulturní, sebevyjádření a v neposlední řadě duchovní, které jsou spjaty s duchovním zaměřením jedince, religiózním, filozofickým, psychologickým cítěním (39).

Dále potřeby můžeme rozdělit dle počtu osob, kterých se týkají, na individuální a kolektivní, dle obsahu na materiální a nemateriální, podle ekonomického pohledu na ekonomické a neekonomické, dle naléhavosti na nezbytné a zbytné, podle četnosti výskytu na trvalé, občasné a výjimečné a v neposlední řadě z časového hlediska na současné a budoucí.

Potřeby můžeme rozdělit podle důležitosti pro zachování života na primární – biologické, fyziologické, přirozené, bez kterých by jedinec nemohl žít a sekundární – sociální, získané, naučené, kulturní. Vzdělávací potřeby řadíme do potřeb sociálních (39).

Potřeba naplnění duchovních potřeb, kdy náboženské vyznání a respektování víry je naprosto nepřekročitelným požadavkem pro duševní klid nemocného jedince, kdy náboženská setkávání v rámci možností nemocného mu mohou přinášet úlevu a posílit

pocit sounáležitosti. Mentální schopnosti v duchovním prožívání jsou ovlivňovány závažností a průběhem onemocnění, proto je třeba citlivě vnímat názory nemocného a jeho vyslovená přání (39).

Proces naplňování potřeb lze chápat jako dynamický proces, měnící se rozvojem společnost, podle jejího politického a společenského klimatu. Proces naplnění potřeb se mění zároveň i s touhami a měnícími se ideály jedince i skupin. Probíhá cyklicky, v určitých periodách. Individuální touhy pro naplnění potřeby může často ovlivnit široké okolí společnosti.

Teoriemi potřeb se zabývalo několik psychologů a psychiatrů. Mezi nejvýznamnější patří americký psycholog Abraham Harold Maslow (1908 – 1970), který v roce 1943 uvedl svoji slavnou hierarchii, neboli pyramidu potřeb. Mezi další patří Viktor E. Frankl (1905 – 1997), Stephen Covey (nar. 1932), Victor Vroom (nar. 1932), David C. McClelland (1917-1998), americký psycholog Henry Alexander Murray (1893-1988), E. P. Fromm (1900-1980) (39, 30).

Hierarchická teorie potřeb je populární teorií autora A. H. Maslowa, který za základní znak lidské motivace považuje právě hierarchické uspořádání potřeb podle jejich vnitřní naléhavosti. Motivace je vždy záležitostí celého jedince, nikoli jednotlivého orgánu (30).

1.3.1 Naplnění potřeb ve zdraví

Abychom se mohli všestranně realizovat, potřebujeme být zdraví. Zdraví je podstatným předpokladem pro naši spokojenost, k naplnění životních potřeb, je také důležitým prostředkem k dosažení cílů. Chápání tohoto pojmu závisí na společnosti, stupni jejího rozvoje a její kultuře (11, 24).

Ve zdraví je většinou každý člověk schopen saturovat své základní, biologické potřeby bez pomoci druhých (nemá problémy s dýcháním, sám se nají, umyje, vyprázdní, je bez významné bolesti atd.).

Naplnění potřeb vyšších se odvíjí od schopností jedince, vědomostí a dovedností, prostředí, ve kterém žije, zázemí, vzdělání, kulturnosti, úrovně životních cílů a ostatních motivací a potřeb za pomoci kulturních přehledů, poradenství atd.

Pokud je člověk zdravý, má možnosti dosáhnout toho, o co usiluje, nebo snížit či zvýšit své nároky, ale v každém případě není jeho snažení omezeno nemocí (39).

Zdraví představuje společnou hodnotu snad pro každého jedince. Zdraví vnímáme jako např. stav bez přítomnosti nemoci. Nemoc vyplývá s disharmonie a onemocnění nastává především, když se lidské tělo dostává do nevyváženosti s okolním prostředím (42).

Podle zjištěných studií vyplývá, že pojem zdraví je „cítit se fit“. To znamená být schopný vykonávat každodenní činnosti a být v pozitivním citovém a fyzickém stavu. Role správných zdravotních návyků se pokládá za významný faktor na udržení tohoto pozitivního stavu. Věkové rozdíly ve vnímání zdravotního stavu nejsou významné. Ovšem vnímání zdraví je vysoce individuální (22).

1.3.2 Náboženství a zdraví

Také duchovní rozměr bytí a náboženské přesvědčení jsou významnými fenomény v životě mnoha lidí různých kultur. Víra a náboženství ovlivňují způsob života, životní hodnoty, vztahy k sobě i k druhým, názory a postoje, vztah k životu, k nemoci, ale i ke smrti. Některá organizovaná náboženství nevyžadují jen vyznávání a praktikování víry, ale jsou také pro věřící smyslem života a stylem života, např. zmíněný islám.

Duchovní přesvědčení může nabýt většího významu v době nemoci a umírání než kdy jindy v lidském životě. Víra může významným způsobem ovlivňovat přístup nemocného a jeho rodiny k nemoci, k problémům, které bývají spojeny s diagnostikou a léčbou, k riziku, limitované budoucnosti, k edukaci, k umírání. Někteří jedinci pohlížejí na nemoc, jako na trest, jako důsledek porušení harmonie s přírodou, jiní mohou pohlížet na chorobu jako na zkoušku víry. Někteří také věří, že nemoc ustoupí prostřednictvím modliteb, slibů, pokání, návštěvou poutního místa. Tito lidé si mohou myslet, že lékař léčí pouze příznaky choroby a skutečně se vyléčí, jen pokud jim bude odpuštěno.

Obvykle však duchovní přesvědčení pomáhají lidem akceptovat jejich nemoc a dělat si plány do budoucna. Náboženství také může připravit lidi na smrt a posilovat je

během života a dokáže dát životu i smrti smysl. Může být přístavem síly, klidu, a víra v době krize, poskytnout pocit bezpečí a vytvořit hmatatelnou síť sociální podpory.

Některá duchovní přesvědčení však mohou být v konfliktu s přijatelnou medicínskou praxí (40).

1.3.3 Náboženství a nemoc

Nemoc je vysoce osobní stav, při kterém se jedinec necítí zdravý. Může, ale nemusí být ve vztahu s chorobou. Choroba je již medicínský termín, který můžeme definovat jako poruchu tělesných a duševních funkcí projevující se sníženou výkonností nebo zkrácením délky života. Rozeznáváme chorobu akutní či chronickou, kongenitální, infekční, degenerativní, funkční, maligní, psychosomatickou nebo idiopatickou. Důležitou součástí léčby nemoci je zjištění příčiny choroby. Mnoho příčin souvisí s genetickými dispozicemi, vlivy prostředí, biologický, fyzikální a chemický agens, stres, životní styl, ale i věk (11, 22).

Slovo nemoc je také definováno jako porucha zdraví, nefunkční stav organismu vznikající působením zevních či vnitřních okolností, které narušují rovnováhu jedince a jeho správné fungování. Je to porucha schopnosti člověka plnit očekávané úkoly a role. Narušuje obvyklý způsob života, přináší s sebou potíže, dochází k neuspokojování celé řady životních potřeb (23).

Nemoc lze chápat také ze sociální stránky, kdy je nemoc jako sociální stav, u něhož se současně předpokládá biologická porucha. Parsons definuje nemoc jako „poruchu schopnosti individua plnit očekávané úkoly a role.“ V tomto pojetí znamená tedy nemoc deviaci od normální sociální role. Hlavním důvodem takového chápání nemoci je společenská nežádoucnost tohoto stavu a odchýlení se nemocného člověka od očekávání, které vůči němu má společnost. Ve srovnání se všemi deviacemi je nemoc rozdílná v tom, že není následována negativními sankcemi (3).

Pro snazší pochopení cest k naplnění lidských potřeb v nemoci je důležité pokusit se zmapovat osobnost jedince před jeho onemocněním, jako jsou: věk, pohlaví, vzdělání, prostředí, ve kterém žije, typ osobnosti, temperament, zralá nebo naopak

nezralá osobnost, jeho hierarchii hodnot, zdravotní uvědomění, vliv předcházejícího onemocnění.

Přechod ze zdraví do nemoci je svým způsobem krizová situace a s touto situací je jedinec nucen se vyrovnat – adaptovat se. Adaptace může být aktivní, kdy si člověk danou situaci přizpůsobí sobě a svým potřebám, anebo pasivní, kdy se pouze přizpůsobí. Nemoc také bývá vnímána jako konfliktní situace s rodinou, se sebou samým, s neschopností přijetí faktu onemocnění, se změnou prostředí nebo se změnou životního stylu (39).

Duchovní přesvědčení může mít větší význam v období nemoci než kdy jindy v lidském životě. Některým mohou pomoci smířit se s chorobou nebo vysvětlit podstatu choroby jiným. Někteří nahlízejí na chorobu jako na zkoušku víry. Jiní nahlízejí na chorobu jako na trest za minulé hříchy (22).

Moderní psychologie a psychiatrie ukázaly, že do jisté míry poruchy ducha a duše mohou ovlivňovat i tělesné zdraví, protože velké množství nemocí má psychologické příčiny. Dokonce i tehdy, když je příčinou nemoci organické poškození, vnitřní postoje nemocného k životu silně spoluurčují proces uzdravování.

Lidé se od pradávna snažili najít vztah mezi nemocí a hříchem. Biblické zprávy o Kristových zázračných uzdraveních jmenují odpuštění hříchů jako integrující aspekt vyléčení. Břemeno hříchů spočívá na duši a zatěžuje její vztah k tělu, pokud bylo zanedbáno léčení ducha. Je nutné však uvést, že skutečné neurózy nebývají způsobeny ani tak chybami nemocného, jako spíše chybami a opomenutím jeho okolí, zvláště nedostatkem lásky (35).

Nemoc, která svým průběhem nebo ve svých důsledcích významněji snižuje kvalitu života, je bezpochyby náročnou životní situací. Takovouto situací může být např. chronická onemocnění, která nemocného omezují v jeho aktivitách, případně ho ohrožují nepříznivou prognózou, stejně jako zdravotní postižení, v jejichž důsledku dochází k významným omezením hybnosti, ztráty některého smyslu. Stejně jako tělesná postižení, klade zvýšené nároky na adaptaci člověka, na jeho volní úsilí, motivaci. Pro nemocného je tedy jeho choroba obvykle těžkým břemenem a zátěží. Jeho reakce na tuto zátěž nemusí být vždy v souladu s očekáváním. Duševní stránka nemocného, jeho

způsob prožívání choroby a psychické reakce na nemoc, jsou důležitým článkem i při ošetřování a léčbě nemocných, protože zpětně ovlivňuje průběh onemocnění (20).

1.4 Spiritualita a duševní zdraví

Spiritualitu můžeme chápat jako celé pole projevů motivovaných duchovní vrstvou jedince nebo kultury. Kondenzačními jádry spirituality se stávají otázky smyslu života, jeho směřování, konečnosti či nekonečnosti, otázky vztahu k sobě samému i abstraktní hodnoty, jako je láska a nenávisť, dobro a zlo, otázky vztahů v interpersonální komunikaci. Spiritualita je životní cesta.

Vedle spirituality je religiozita vektorem, který směřuje převážně k Bohu jako nadpozemské bytosti a má určitý formalizovaný řád, své pevné instituce a tradice. Jednou z ryze praktických položek v repertoáru duchovna je naděje a tento pozitivní postoj očekávání dobrého vzhledem k budoucnosti má spolu s útechou dokonce i fyziologické účinky a podle výzkumů v oboru psychoneuroimunologie se ukazuje, že i blahodárně působí na imunitní systém (17).

Pojem spiritualita znamená způsob duchovního života, který je vlastní osobnosti či životní situaci v jakémkoliv náboženství nebo nezávisle na něm. Filozofický základ slova můžeme najít v hebrejském „rauch“ či latinském „spiritus“, což znamená v dnešním slova smyslu „duchovní či vůdčí duch“ nebo také „duch“ nějakého počínání (17).

Spiritualita pomáhá člověku v osobnostním růstu, dává mu kritéria rozlišování a učí ho vidět, co k čemu vede, respektuje přirozené etapy lidského vzestupu a přitom je nesena vizí dokonalosti, která neztrácuje a nesoudí, ale poskytuje zrcadlo k reflexi a sebereflexi a dává naději, povzbuzuje k překonání chyb a omylů. Zároveň dodává odvahy a vede člověka k odpovědnosti za vlastní činy a jejich důsledky, vede k ohleduplnosti (38).

Duchovní oblast můžeme definovat jako kritéria, podle kterých provádíme výběr a hierarchizaci hodnot. Spirituální je to, co nás inspiruje, motivuje, dává nám energii a udává směr našemu životu. Spiritualita bývá popisována jako dvojdímní pojem, a to jako vertikální dimenze vztahem s transcendentem (Bohem nebo jinou

nejvyšší mocí řídící lidský život) a horizontální dimenze vztahem jedince k sobě samému, k jiným lidem a k prostředí ve kterém žije. Mezi těmito dimenzemi je nepřetržitý a prolínající se vztah.

Spiritualita a náboženství jsou dvě oddělené entity, které se mohou a nemusí překrývat. Ve spiritualitě jde o hledání něčeho, co nás přesahuje, co je mimo naši moc a nemusí se vždy jednat o hledání Boha, ale například o otázku pravdy nebo hledání smyslu života.

Náboženství je na rozdíl od spirituality vírou, která je vztažena ke konkrétní náboženské tradici a často souvisí s církví nebo nějakou denominací. Náboženství má zpravidla jasně organizovaný systém vztažený k Bohu, který má věrouku, praxi i denní povinnosti věřícího a rituály. Zatímco náboženství je zpravidla ztotožňováno s organizovaným duchovním životem a institucí, spiritualita je pojmem nadřazeným, neboť zahrnuje všechny ty, kteří své duchovní potřeby a prožitky praktikují ve vlastním systému religiózních představ. Velmi často ani mnohým jedincům, které se nepokládají za věřící, není cizí myšlenka na život po smrti a existenci duše. Mnozí mají svou víru ve formě subjektivního osobního náboženství nebo filozofie života.

Náboženství může být vnímáno jako nástroj k pochopení a vyjádření duchovna prostřednictvím hodnot, které jedinec přijímá, nebo prostřednictvím rituálů a jiných náboženských aktivit. Věřouka jednotlivých církví nabízí odpovědi na základní filozofické otázky týkající se života a smrti, vede jedince k rozvíjení vertikálního vztahu a podporuje vztahy horizontální. Členství v církvi zaručuje jedinci sounáležitost ve společenství stejně smýšlejících lidí a zároveň je pro člověka jistotou v době nejistoty (17).

Také s fenoménem poutí se setkáváme ve všech velkých náboženských tradicích lidstva, někde se dokonce jedná o velmi důležitou záležitost. Není divu, že náboženské pouti mají své místo i v křesťanské spiritualitě (50).

1.4.1 Spiritualita a religiozita v ošetrovatelství

V celém světě se v dnešní době volá po humanizaci medicíny. Předmětem oprávněné kritiky je nedostatek lidského zájmu o pacienty, který se projevuje

v odosobněných diagnostických postupech. Hlavní příčinou současného stavu bývá mylně považován technický pokrok, ale ve skutečnosti moderní přístroje umožňují zvýšit kvalitu léčebné péče, aniž by bránily rozvoji interpersonálních vztahů. Spíše se uplatňují ekonomické tlaky, které nutí omezovat kontakt s pacientem na minimum. Tito nemocní se i v dobře fungujících zdravotnických zařízeních cítí frustrováni. Takto popsanou situaci se snaží napravit nový trend v lékařství, usilující o renesanci původního zaměření zdravotní péče na osobu nemocného a s tímto cílem bezprostředně souvisí požadavek na věnování pozornosti také spirituálním aspektům lidského života a lidského zdraví (37).

Člověk jako jediný tvor si plně uvědomuje sám sebe i ohroženost své existence, zároveň je schopen přesahovat své individuální hranice a nalézat za nimi trvalé hodnoty, které dávají jeho životu smysl. Lidská spiritualita se projevuje v potřebě tvořit, poznávat a uskutečňovat dobro, prožívat krásu, dotknout se transcendentálních skutečností. Každá spirituální zkušenost je důvěrně známá a současně překvapivě nová jako událost i jako výzva (37).

S pojmem spiritualita je úzce spjat také termín holismus. Holismus ve dvacátých letech 20. století vešel do povědomí především v oblasti medicíny. Holismus je směr otevírající nové možnosti chápání a nazírání na vznik a rozvoj nemoci. Podkladem se stává holistický – celostní přístup k jedinci a to nejen k biologickým aspektům vzniku nemoci, ale především k psychickým, duchovním, sociálním aspektům zdraví a nemoci. Tyto aspekty jsou chápány jako celek a mezi jednotlivými částmi je vzájemný vztah a ovlivnitelnost, a proto změna jednoho aspektu vyvolá změnu celku. Tento vztah se odráží v holistickém chápání zdraví, kdy na jedince nahlížíme jako na individuum se všemi těmito aspekty – biologické, psychické, duchovní a sociální odlišnosti (42).

„Péče o zdraví je široce pojatý souhrn zdravotnických, organizačních, ekonomických, výchovných a dalších prostředků, opatření a aktivit, jejichž smyslem je chránit, upevňovat, rozvíjet a navracet lidem zdraví“ (42, str. 58).

Podpora zdraví je proces, který jednotlivcům a komunitám napomáhá pozitivně ovlivňovat činitele působící na zdraví, kterými jsou způsob života a další osobní,

sociální, ekonomické faktory a tím zlepšit svůj vlastní zdravotní stav. Patří sem zvyšování vědomostí o zdravotních záležitostech a poskytování potřebných informací, které umožní vyrovnání se se zdravotními problémy, podporování správné výživy a životosprávy (42).

Je zapotřebí, aby si zdravotníci uvědomili své osobní definice zdraví a oceňovali, že jiní mají také vlastní definice, protože tato definice vyjádřená osobou ovlivňuje chování ke zdraví a k nemoci. Pokud zdravotník chápe vnímání zdraví a nemoci pacienta, může poskytovat efektivnější péči (22).

Povinností poskytovatele zdravotnické a ošetrovatelské péče je vyhledávat způsoby naplnění základních biologických potřeb a snažit se uspokojit potřeby, které jsou limitovány onemocněním samotným, např. změna životního stylu, sociální a ekonomické potřeby a problémy, které vznikají nově. Potřeby se s průběhem onemocnění mění, některé mizí a jiné se zase naléhavě objevují (39).

Nemocný člověk vnímá priority svých potřeb mnohdy odlišně než zdravotníci. Spirituální potřeby mohou u některých jedinců v určité fázi nemoci nabýt priority před potřebami biologickými. Je zapotřebí s nemocným více komunikovat a pak se spirituální potřeby nestanou pro zdravotnický personál problémem, se kterým si nevědí rady. Je možné získat od nemocného také cenné informace, které lze využít při kontaktu s dalšími věřícími (39).

2 EMPIRICKÁ ČÁST

2.1 Cíle práce

Hlavním cílem práce bylo popsat a porovnat dvě náboženské kultury, kterými jsou křesťanství a islám, dále popsat historii poutnictví a poutní místa těchto kultur a porovnat je.

Díličními cíli bylo:

Cílem 1: Zjistit postoje těchto kultur ke zdraví a nemoci.

Cílem 2: Identifikovat prvky společné poutníkům.

Cílem 3: Zjistit, jak náboženský a putovní turismus ovlivňuje tyto osoby ve vztahu ke zdraví a nemoci.

2.2 Výzkumné otázky

1. Jaký je postoj křesťana ke zdraví a jaký k nemoci?
2. Jaký je postoj muslima ke zdraví a jaký k nemoci?
3. Pomáhá turismus k relaxaci a zdokonalování lidské osobnosti?
4. Napomáhá poutnictví k vzájemnému propojení člověka s přírodou, a jak se projevuje v náboženství?
5. Existují prvky společné všem poutníkům?
6. Má návštěva poutního místa výrazný vliv na jeho celkový zdravotní stav?

3 METODIKA

3.1 Metodika práce

Ke zpracování praktické části práce jsme použily formu kvalitativního výzkumu. Pro kvalitativní šetření byla použita technika individuálního nestandardizovaného rozhovoru s předem vytvořenými otázkami a podotázkami (příloha č. 15).

Přes všechny výhody zvolené metody jsme pro jeden rozhovor zvolily metodu CATI (dotazování pomocí telefonního rozhovoru) pro její rychlejší zpracování a presentaci výsledků a pro druhý rozhovor metodu CAMI (dotazování prováděné prostřednictvím e-mailu), z důvodu velké vzdálenosti respondentky.

Respondentům byly pokládány otázky, které vycházely z potřeb cílů výzkumu a vytvářely dostatečně velký prostor pro odpovědi respondentů. Rozhovory jsem prováděla bez přítomnosti jiných osob. Rozhovor trval průměrně 70 minut a s předchozím souhlasem respondenta byl zaznamenáván na multimediální zařízení (pomocí diktafonu) za předpokladu dodržení anonymity. Vše jsem si ještě v bodech zaznamenávala na písemný záznam. Jeden z rozhovorů byl veden, jak jsem se již zmínila, pomocí telefonního rozhovoru a jeden prostřednictvím e-mailu.

Na základě výsledků rozhovorů byly vytvořeny kazuistiky. Tyto kazuistiky tvoří výzkumný podklad, ze kterého vycházejí kategorizační oblasti. V těchto oblastech jsou sumarizovány nejdůležitější výsledky výzkumu. V kapitole Výsledky uvádíme v kategorizované formě odpovědi respondentů.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor byl tvořen z osmi věřících. Čtyři respondenti víry církve římsko-katolické a čtyři respondenti islámské víry.

První soubor tvořili čtyři křesťané pravidelně navštěvující poutní místa u nás i v zahraničí. Rozhovor tvořilo několik kategorizačních oblastí, které se skládaly z podotázek (příloha č. 15).

Druhým souborem byli čtyři muslimové, z nichž tři žijí na území České republiky a jeden žijící v Londýně na území Velké Británie. Tento vzorek byl sestaven z doporučení lidí z mého okolí, pouze s jedním z respondentů jsem se již dříve setkala

při své návštěvě Londýna. Problémem byla jazyková bariéra, kdy jsem využila svých znalostí z anglického jazyka. Tento rozhovor byl vzhledem k velké vzdálenosti respondentky veden písemnou formou otázek a odpovědí elektronickou cestou. Ústní i písemná forma byla anonymní a dobrovolná.

3.3 Realizace výzkumu

Výzkum byl realizován v průběhu února až dubna 2012. Respondenti byli kontaktováni osobně nebo telefonicky. Stručně byli informováni o obsahové a časové náročnosti výzkumu. Dle jejich časových možností jsme si dojednávali schůzky, při nichž byl samotný rozhovor realizován. Respondenti souhlasili s použitím multimediálního zařízení. Atmosféra setkání byla vždy příjemná, ale ne vždy jsem se setkala se vstřícným postojem respondentů a to především ze stran muslimské minority.

4 VÝSLEDKY

4.1 Kazuistiky

Respondent 1

Žena, věk 77 let, vyznání římsko-katolická církev, vystudovala střední zdravotnickou školu a pracovala jako sestra nejdříve na Dětském oddělení v Táboře a pak na Traumatologickém oddělení v Nemocnici v Českých Budějovicích, dále jako geriatrická sestra a sestra na obvodě, také v chirurgické ambulanci a Domově důchodců. Toto povolání vykonávala až do důchodu. Nyní je v důchodu již více než 20 let. Tuto ženu jsem poznala asi před 17 lety, kdy se mnou krátce pracovala na mém pracovišti.

V říjnu minulého roku byla na kardiochirurgické operaci hrudní aorty pro výduť a od té doby nevyšla sama z domu. Žije se synem, který je rozvedený. Její manžel zemřel před více než dvaceti lety na infarkt. Druhý syn bydlí v Praze. Je stále dušná a proto zatím nevychází ven. Pouze 1x týdně ji vozí syn na mši do zdejší katedrály a na kontroly k lékaři. Mše a pořady spojené s náboženstvím sleduje alespoň v televizi. Předtím žádné vážné významné zdravotní problémy neměla. Jejím dopravním prostředkem po téměř celý život bylo kolo. Když v minulém roce před operací začala být dušná, měla kolo alespoň jako oporu. Až vyjde prvně ven, vezme si jistě kolo s sebou. Když měla v minulosti nějaký zdravotní problém, vždy včas navštívila lékaře, preventivní prohlídky vždy zodpovědně dodržovala. Než začaly zdravotní problémy, jezdila denně na mši do kostela, pochopitelně na kole. Význam víry v nemoci není nijak významný. Ve zdraví i v nemoci se modlí stejně. Na otázku zda se modlí i doma odpovídá, že s Bohem rozmlouvá. Růženec používá jen občas, nerada. Kdysi jí jeden biskup odpověděl, že ne každý má tento dar rozmlouvat s Bohem a „bud'te šťastná, že to dokážete“. Říká, že celý život žije v přítomnosti Boží. Každoroční návštěvu (někdy i 2x ročně) poutního místa a denní návštěvu kostela (nyní 1x týdně nedělní mše) považuje za svoji lidskou potřebu, bez které by se jen těžko obešla, ale dokáže akceptovat i fakt, že v době dlouhodobé nemoci do kostela nemůže. Odpovídá, že s tím se již člověk narodí. Své nynější onemocnění bere jako nemoc, která ji postihla ve stáří, nevztahuje ji k náboženství. Mrzí ji, že nemůže denně docházet na mše, ale je optimistická, protože

s příchodem jara se chystá již na procházku s oporou kola a jejího syna. Mše sleduje, jak již jsem se zmínila, alespoň v televizi a rozmlouvá s Bohem. Odpovídá, že jí to stačí. Při hospitalizaci ve zdejší nemocnici si své spirituální potřeby uspokojovala sama.

Poutní místa navštěvuje od mládí. Byla v La Salette, v Mariazell, v Lurdech, často v Medžugorji. Lurdy navštívila před 2 lety. Naposledy byla před rokem na poutním místě v Medžugorji v Bosně a Hercegovině. Výběr poutních míst je pro ni závislý na finanční dostupnosti a dále záleží na místě odjezdu autobusu z místa bydliště. Nenavštěvuje pouze poutní místa v zahraničí, ale jezdívala i na místa v jižních Čechách např. Lomeček u Vodňan, Římov, Dobrá Voda u Českých Budějovic a jiné.

Na poutní místa si jezdí „dobít baterky“. Říká, že cítí jakési vnitřní uspokojení, odpoutá se od problémů, a i když měla nějaký zdravotní problém, při poutní cestě tento problém ustal. Na poslední cestě do Medžugorje, kde byla i se svým synem, se syn udeřil do nohy. Při poutní cestě jeho bolest ustala. Jezdí tam ovšem i za turistikou, aby si udržela fyzickou kondici. Cesta poutníka na poutní místo bývá většinou pěšky. Na cestu do Lurd ji ovšem musel syn již vézt na vozičku. Cesta je zde vozičkářům uzpůsobená. Na poutní místa se vždy jezdila modlit za druhé. Při otázce, zda se modlila i za sebe, odpovídá, že to ji nikdy ani nenapadlo. Sama říká, že při návštěvě Lurd se modlila za zlepšení zdravotního stavu svého suseda, muže s roztroušenou sklerózou pohybujícího se pouze na vozičku. Krátce po jejím návratu muž začal pomalu chodit o berlích, na kterých se pohybuje dodnes. O jejích modlitbách tento muž netuší. Z poutního místa v Lurdech si přivezla také „záračnou“ vodu z pramene, kterou se potírá místa, která ji momentálně bolí a cítí úlevu. Nyní si potírá oční víčka, protože se jí zhoršil zrak.

Na poutní místa jezdí v posledních letech se synem a nyní i s jeho přítelkyní. Dříve jezdila s matkou a dcerou. Obě před několika lety zemřely (o smrti dcery hovořit odmítá). Vždy měla s sebou někoho z rodiny. Seznámila se zde i s několika lidmi, s kterými si dopisuje dodnes.

Na otázku, zda pout' navštěvují lidé pouze ze zvědavosti, odpovídá, že většina je věřících, ale občas se několik takových lidí zde najde. Přesto jsou ohleduplní a věřící

respektují. Také při návštěvě poutního místa narazila na bezohlednost, ze strany věřícího. Odpovídá: „Je to vždy o lidech.“

Při poutní cestě cítí přítomnost Boha všude. Vnímá vždy krásnou okolní přírodu a Boha jako stvořitele všeho kolem nás. Cítí vzájemné propojení s přírodou, protože „Bůh je její součástí.“

Když přišla otázka na existenci společných prvků poutníků, tato žena odpověděla, že každý věřící, byť je to křesťan nebo člověk jiného vyznání, mají společný cíl a to je cesta víry. Na islám, ale odpovídá, že jí toto náboženství připadá až „fanatické.“ Římsko-katolická církev, dle jejího názoru, nikoho nenutí. V Islámu jí to připadá nucené.

Respondent 2

Žena, věk 64 let, vyznání římsko-katolická církev, vystudovala vysokou pedagogickou školu a celý život pracovala jako učitelka na základní škole. Je rozvedená, vychovala 3 děti a nyní má 3 vnoučata.

Její zdravotní stav je dobrý, pouze se nyní léčí s hypertenzí, která jí ovšem nedělá problémy. Preventivní zdravotní prohlídky navštěvovala po celý život pravidelně, k lékaři chodí také pravidelně. O své zdraví se snaží pečovat pravidelnými denními vycházkami a sportovními aktivitami, jako je jízda na kole, lyžování, plavání. Dříve byla aktivní ve sportu. Protože víra je součástí jejího života, preferuje spíše přírodní medicínu (bylinky, bylinné čaje). Pokud se necítí zdravá, přiklání se nejdříve k víře - Bohu. Na prvním místě je modlitba, a pak až navštíví lékaře. Nevede to ovšem do krajností. Nařízení lékaře vždy respektuje a s ev. hospitalizací by problém neměla. Odpovídá: „Víra je součástí zdraví i nemoci.“

Mše svaté se účastní 1-2x týdně pravidelně. Náboženských poutí se aktivně účastní již 15 let. Byla na Svaté Hoře, Velehradě a navštěvuje poutě v blízkosti farnosti v okolí svého bydliště. Ze zahraničních poutí navštívila Medžugorji v Bosně a Hercegovině, Lurdy ve Francii, Krakov v Polsku. Její volba je závislá na finančních možnostech. Návštěva poutě jí dává sílu, cítí se v blízkosti Boží. Říká, že pout' je lidskou potřebou a převládá v ní duchovní záležitost. Poutí by se účastnila i s menšími zdravotními

problémy a je si jistá, že by je překonala. Návštěva poutního místa přispívá také k její fyzické kondici, k vyrovnání se zde sama se sebou, jak říká, přemýšlí zde o sobě a o svém okolí. Řeší zde problémové situace a vždy poděkuje Bohu za pomoc za uchování zdraví. Odpoutává se zde od problémů všedního dne, protože její mysl je upřena k Bohu a víře. Je to pro ni forma odpočinku jak duševního, tak fyzického.

Na poutě jezdí s přáteli z okolí svého bydliště, má stálý okruh lidí. Vždy se na ni moc těší. Na svých poutích se také seznámila s mnoha lidmi, s kterými dodnes udržuje kontakt, navštěvují se nebo si telefonují. Scházejí se i na poutích. Dle jejího pozorování jsou poutníci na své cestě k sobě ohleduplnější, vstřícnější, než lidé v běžném životě. Při návštěvě Lurd také viděla mnoho hendikepovaných lidí, kteří putovali za uzdravením. Ona sama zatím neměla tu potřebu.

Opakovaně navštívila poutní místo v Medžugorji, protože zde měla největší a nejintenzivnější pocit přítomnosti Boží. Na svých poutích vnímá přírodu jako Boží stvoření. Říká, že ji stvořila jeho ruka a proto i ona má k ní blízký vztah. To jí dodává v životě sílu. Vrcholem poutě je poutní místo, kde završením je mše svatá. Zde nastává její osobní modlitba nebo modlitby.

Na otázku společných prvků poutníků, odpovídá, že je spojuje jejich společná víra. S jiným náboženstvím nemá zkušenost. O Islám se nikdy nezajímala, jejich víru nezná.

Dle jejího názoru návštěva poutě mění osobnost člověka ve smyslu změny vztahu k jiným lidem i k Bohu. Tito lidé mají k Bohu blíže, jsou vnímavější k lidem ve svém okolí a trvale i v běžném životě. Po návštěvě poutního místa má vždy pocit radosti, spokojenosti, klidu, pocit odpočinku a načerpání nových sil.

Respondent 3

Žena, věk 48 let, vyznání římsko-katolická církev, vzdělání střední odborné bez maturity, pracuje jako kadeřnice, vdaná, má 3 děti a žije na venkově.

Její zdravotní stav je dobrý. O své zdraví se snaží pečovat správnou životosprávou, nekouří, nepije alkohol, dbá dostatečného množství spánku a aktivně sportuje (denně jezdí na kole, lyžuje, jezdí na bruslích). Preventivní lékařské prohlídky dodržuje, při výskytu nemoci navštíví včas lékaře, dbá všech jeho doporučení.

Hospitalizaci v nemocnici nepreferuje, už kvůli dětem, ale pokud by to její zdravotní stav vyžadoval, nebránila by se jí. Víra je pro ni oporou ve zdraví a posilou v nemoci, jak sama říká. Každou neděli dochází do místního kostela na mši, někdy i 2x v týdnu.

Poutní místa navštěvuje až 2x ročně. Navštívila Lurdy, Medžugorji, Krakov, Mariazell, Velehrad, Izrael, Turzovku a z našich míst především často navštěvuje Svatou Horu, která je v okolí jejího bydliště. Na poutní místa v zahraničí jezdí v rámci své dovolené. Důvodem návštěvy poutního místa je dle jejích slov únik z reality všedního života. Vždy tu najde vnitřní klid, má zde čas na sebe, na rozmlouvání s Bohem, modlí se za zdraví svých dětí. Tato cesta pro ni nebývá fyzicky náročná, přináší odpočinek především po stránce duševní. Na své cestě pozná mnoho lidí, s kterými se zde seznámí. Má radši pout' několikadenní, kde poutníci společně nocují a stravují se. Je zde bližší kontakt s lidmi a našla tu spoustu přátel, s kterými se setkává dosud. Společně se na poutích scházejí.

Návštěvu poutního místa vnímá jako komplexní odpoutání od problémů, od menších zdravotních potíží v rámci možností a jako formu odpočinku především psychického. Zároveň, je to pro ni společenská událost, při které se setkává s přáteli na které se po celou dobu těší, je ráda v jejich přítomnosti.

Poutní místo vybírá po domluvě s přáteli, finance zde nehrají roli. Chtěla by poznat co nejvíce poutních míst na světě. Okolní přírodu na své cestě moc nevnímá, protože se soustředí na rozhovor s Bohem.

Mezi společné prvky poutníků patří jejich společná víra k Bohu. Jiná náboženství to vnímají, dle jejího názoru stejně. O Islám se nikdy moc nezajímala, věří ve svého Boha, ale toto náboženství jí připadá jako fanatismus. Podle jejího názoru je špatné. Tito lidé, odpovídá, hazardují se svými životy a lidský život je dar od Boha.

Při otázce jaké pocity má po návštěvě poutního místa odpovídá: očištění, pláč, radost, změna stavu osobnosti, zbavení se špatného (nebude dělat to, co jí nepřikazuje desatero), změna zdravotního stavu – odbourání stresu, odpočinek, načerpání nových sil, pocity naděje, nový začátek, chuť do života.

Na závěr našeho rozhovoru říká, že Bůh je radost a je nutné toto poznání sdělovat dál.

Respondent 4

Muž, věk 66 let, je jáhen (nižší stupeň svěcení), administrátorem in materiálibus českobudějovické farnosti. Znamená to, mít správu nad farností materiální, občas i duchovní. Hlavní správu duchovní, má administrátor in spirituálibus, který je jejím farářem.

Přístup ke zdraví se odvíjí od celkového postoje jeho, jako člověka před Bohem, jeho postavením před svým stvořitelem. Zdraví, je dar Boží a každý, i on, musí o své zdraví a o zdraví svých bližních pečovat, což je i v přikázání desatera (nezabiješ). Znamená to mít i péči o zdraví, netýká se jen likvidace lidského života, jak odpovídá.

Jeho postoj k nemoci? Vypovídá: „Nemoc je něco, co člověka sužuje a trápí.“ I on se snaží nemoci bránit. Jak zná z Evangelia i Ježíš podával pomocnou ruku lidem k uzdravení a uzdravoval. Nebylo to jen uzdravení z tělesné nemoci, výraznější bylo uzdravení duševní, tedy uzdravení od hříchů. Náзор na nemoc jako na následek hříchu ne osobního, ale narušení jakési lidské přirozenosti a Bůh chce, aby se tato přirozenost navrátila do původního stavu. Nemoc i z jeho pohledu může mít v sobě cosi pozitivního a to je podíl na Kristově kříži a může napomáhat k pochopení nedostatečnosti nebo svým způsobem omezenosti člověka, jestliže se nemoc připojí ke Kristovu kříži. A to nakonec vede k celkovému vítězství i nad nemocí.

Turismus je prostředkem k relaxaci, poznávání prostředí, bohatství, jiné kultury, těžkosti i přednosti okolí, přispívá ke zdokonalení jeho osobnosti. V dnešní době, dle jeho slov, putování opět ožívá a stává se spíše trendem moderní doby.

Důležitým prvkem poutnictví je právě putování ze svého domu k nějakému místu, který má duchovní význam. Smyslem je, že člověk celým svým životem putuje, kráčí k Bohu do věčnosti. Člověk je zde na zemi, ale není to náš definitivní domov. Putuje pozemským domovem k domovu věčnému. To je smyslem putování, jak vypovídá. Člověk je zde hluboce spjat s přírodou, uvědomuje si, že je součástí celého stvoření a to je propojení se stvořitelem. Je součástí celého stvoření. Dochází zde k duchovnímu uzdravení. Putování musí být pěšky, jinak nedává smysl, vnímat okolí a myšlenkově pronikat do hloubky. V tomto se liší opravdové poutnictví od poutnictví dnešního, kdy se cestuje hromadně autobusem nebo letadlem přímo na poutní místo. Charakter

putování se v dnešní době výrazně změnil. Jsou to poutní zájezdy. On sám navštívil pouze poutní místa pěšky, sám a v České republice. Ale rád by zahraniční místa někdy navštívil. Záleží na jeho finanční situaci. Také dodává: „Má-li být to být pouť, musí vyjít ze svého prostředí a dojít na místo Bohem omilostněné a načerpat síly a tu si přinést domů.“ Je to spojeno s touhou si něco vyprosit, načerpat nových sil, někdy i uzdravení. Hlavně poděkování, čeho se člověku v dosavadním životě dostalo. To jsou hlavní jeho důvody putování. Dochází zde především k duchovnímu uzdravení. Nachází zde pochopení a nový pohled na věc, Boží omilostnění a to může mít i dopad na náš celkový zdravotní stav.

Na otázku, jaký význam má pro Vás víra v nemoci, odpovídá, že léčba jde ruku v ruce s vírou. Jeho praktický lékař, má na zdi vyvěšenou tabulku, na které stojí: „Lékař léčí, ale Bůh uzdravuje.“ Člověk, dle jeho názoru, musí využít svých schopností daných od Boha a naučit se je využívat a tím dokázat se svou nemocí bojovat.

Respondent 5

Žena 23 let, víra Islám. Narodila se v Bosně a Hercegovině a od 4 let s počátkem války žije s rodiči v České republice, má obě občanství. Bydlí s rodiči a bratrem, který se narodil již v ČR. Vystudovala Střední zdravotnickou školu, obor zdravotnický asistent a nyní studuje Zdravotně sociální fakultu. Na dohodu pracuje v nemocnici na Oddělení gastroenterologickém. Její matka je také sestra a otec pracuje v zahraničí. Bratr též studuje v České republice. Všichni jsou muslimové. Ona sama věří v Boha (nenazývá ho Aláhem), ale nemodlí se pětkrát denně, nemá tu potřebu. Odpovídá, že víra jí nepřikazuje se modlit. Zároveň se nemusí modlit děti, staří, ženy těhotné a menstrující - jsou nečisté. Také se nemusí modlit nemocní lidé. Sama o sobě říká, že se hodně „poevropštila“. Má přítele, který je ateista a pochází z Maďarska.

Její zdravotní stav je dobrý, jen má mírnou hyperfunkci štítné žlázy, dochází na pravidelné kontroly a dbá pokynů lékaře. O své zdraví se snaží pečovat především správnou výživou a životosprávou, nekouří, nepije alkohol, protože jí to ani její víra nedovoluje. Žádné sporty neprovozuje. Říká, že není sportovní typ. Navštěvuje pravidelné preventivní prohlídky a při nemoci také vyhledá lékaře. Odpovídá, že každý

muslim v rodné zemi navštíví ihned při nemoci lékaře, nebo za ním lékař dochází. Případnou nemoc v životě bere jako osud. Její Bůh jí případnou nemoc předepsal a zároveň pomáhá jí její nemoc překonat.

Doma preferují kuchyni své muslimské kultury (občas zkoušejí i českou kuchyni, spíše prý experimentují), ale při stravování v menze nebo restauraci jí rádi česká jídla, kromě vepřového masa nebo tam kde má pochyby o druhu masa. Dle jejich vyznání je toto maso tučné a nemá žádné látky prospěšné pro jejich tělo. Islám to nedoporučuje, nic nepřikazuje! Toto maso by se podle Koránu nemělo konzumovat ze zdravotních důvodů. Podle jejích slov je prase zvíře nečisté a živí se veškerými zbytky. Odpovídá, že pokud by chtěla maso, tak, jak jí to doporučuje víra, musela by ho zakoupit v Praze, v jediném obchodě v Čechách. Toto maso - Halal (především hovězí, skopové) je zde od zvířat, které jsou usmrceny podle pravidel Islámu a to při modlitbě a jsou před smrtí omráčeny. Zvíře nesmí trpět, musí před smrtí ztratit vědomí a smrt musí být rychlá.

Muslimové ani ona nechtějí v naší zemi svou víru projevovat. Mají strach, že by je naše společnost odsuzovala a nepřijala mezi sebe. Proto by ani nechodila zahalená, přestože zná ve svém okolí ženu, která je českého původu a převzala muslimské vyznání a zahalená chodí. Je to prý na každé ženě, zda se tak rozhodne. Manžel ji k tomu rozhodně nenutí. Žena je zahalena pro Boha. Na otázku, zda se někdy setkala s diskriminací, odpovídá, že ne, ale přesto si myslí, že většina lidí v této zemi spojuje Islám s terorismem. Při svém studiu na střední škole byla ráda, když byla vyzvána, aby si připravila přednášku o Islámu. Chtěla lidem vysvětlit, že muslimové tu nejsou proto, aby ubližovali nebo dokonce zabíjeli lidi kolem sebe, ale že jsou věřící jako ostatní lidé, byť jiného vyznání. Říká, že na zdravotnické škole jsou lidé v tomto směru chápavější, protože tam jsou ti, kteří chtějí pomáhat druhým, zrovna tak jako ona.

Na otázku jaký význam má pro ni víra ve zdraví a v nemoci odpovídá, že věří v osud a co má být se stane a není to nikterak ovlivnitelné. Nevěří, že by ji Bůh vyléčil. V těžké nemoci by pro ni byla víra stěžejní. Snáze by překonala svou nemoc a to především před smrtí.

Návštěva poutního místa pro muslima znamená pouť z Medíny do Mekky. Bývá to snem každého muslima především mužského pohlaví. Určitě má tento člověk pocit

vnitřního uspokojení, že měl tu čest účastnit se této cesty. Je to cesta za poznáním. Význam této pouti vidí v upevnění víry každého člověka. Ona sama tuto cestu nikdy neabsolvovala, ani její rodiče. Říká, že nemá tu potřebu. Záleží prý na síle víry a ta v jejím případě tak silná není. Ani její prarodiče zde nebyli, protože neměli nikdy dostatek finančních prostředků na tuto cestu. Bůh nedělá rozdíly mezi lidmi, kteří se účastnili této poutní cesty a kteří zde nebyli. On zná například jejich finanční situaci a také zná sílu jejich víry, jejich životní cíl. Každý má toto předepsané v knize osudu. Rozhodně si myslí, že tato cesta je fyzicky a také finančně náročná. Každý absolvuje tuto pouť sám za sebe, nejezdí se tam hromadně. Odpovídám, že na křesťanská poutní místa po světě se jezdí např. s cestovními společnostmi. Dívka se usměje a odpoví: „To je ale přece výlet?“

Mezi společné prvky poutníků podle ní patří víra, Bůh, posvátná kniha. Islám, podle jejích slov, apeluje na člověka, napomáhá člověku, je reálný, žádá člověka, aby si uvědomil sám sebe, je tolerantní a čistý. Islám chce člověka prosadit, nestaví Boha do popředí. Náboženství každý najde sám v sobě, Bůh není centrem dění, je to člověk. Bůh mu pouze napomáhá, napoví mu cestu a on se svobodně rozhodne, nenutí ho. Každý věřící pojmenuje svého Boha jinak, každý má právo si vybrat toho svého a přijmout pravidla jeho víry. Ona se narodila v rodině muslimské, a proto má muslimské jméno, ale neodsuzuje lidi, kteří chtějí přejít k jinému vyznání (Islám je tolerantní) a naučila se muslimská pravidla. Ve své rodné zemi existují i školy v Mešitách, které děti těmto pravidlům učí. Není to povinné. Jí tomu učili rodiče. Korán ještě celý nepřečetla. Má ho doma v českém jazyce. Říká, že Korán vychází z reality.

Muslimové nejsou podle ní nikterak evidováni, proto není přesně zmapován jejich počet. Ona žije zde, protože Bůh chtěl, aby vyrůstala v naší zemi. Islám je dobro, ne zlo, odpovídá na závěr.

Respondent 6

Žena, 35 let, víra Islám, vdaná, 3 děti, žijící v Londýně. Narodila se v Etiopii a vyrůstala ve Švédsku, pochází z muslimské rodiny. Ve 25 letech se vdala do Anglie.

Nepracuje, protože předškolní zařízení jsou pro její tři děti příliš finančně náročná. Nyní studuje střední školu s maturitou. Je hluboce věřící, jak sama říká.

Její zdravotní stav je celkem uspokojivý. Říká skoro 100%. Navštěvuje 3x týdně fitness centrum, dodržuje životosprávu, konzumuje pouze zdravá jídla a hlavně se snaží mít pozitivní přístup k problémům, se kterými se setkává a také říká, že má často sex. Pokud onemocní, k lékaři ihned nejde, modlí se k Alláhovi za uzdravení. Když to ovšem její zdravotní stav vyžaduje, navštíví lékaře a dodržuje jeho ordinace, jako ostatní lidé.

Její poutí byla cesta do Mekky. Byla zde s manželem, protože ženám není dovoleno, aby Mekku navštívily samy, ale pouze s mužem, se kterým je v příbuzenském vztahu. Tato cesta byla pro ni fyzicky náročná, ale přesto se cítila výborně, cítila v duši pokoj. Při návštěvě Mekky se musela modlit 5x denně a musela chodit okolo „Kaaba domu“, který má čtyři strany. Je tedy ve tvaru čtverce. Po návštěvě Mekky se cítila naplněna štěstím, vnitřním klidem a celkovým pozitivním duševním rozpoložením. Poznala zde také mnoho přátel, s kterými je dodnes v kontaktu (telefonickém). Viděla zde také mnoho postižených lidí, kteří tam ale nejezdí za uzdravením jako například do Lurd, jak odpovídá, ale především proto, že je to psáno v Koránu. Každý muslim by měl tuto cestu absolvovat alespoň jednou za život. Cesta do Mekky je ovšem finančně náročná záležitost a ne každý muslim si ji může dovolit.

Okolní přírodu vnímá kdekoliv, jako dílo Alláhovo. Bůh je jediný stvořitel přírody, odpovídá na závěr.

Respondent 7

Žena, 42 let, víra Islám, žijící na území České republiky. Tato žena je české národnosti a původem křesťanského vyznání. Islám převzala před sňatkem s mužem muslimského vyznání a to před 10 lety. Pracuje jako učitelka na jednom z gymnázií a dále studuje Vysokou školu ekonomickou, protože zároveň manželovi, který v naší zemi podniká, vypomáhá s účetnictvím. Říká, že až dostuduje, ona i manžel společně s našetřenými penězi budou dále podnikat v rodné zemi manžela, kterou je Tunis. Společné děti nemají.

Postoj ke zdraví, jak tato žena vypovídá, se odvíjí z celkového postoje k životu. Snaží se dodržovat správnou životosprávu v rámci možností. Odpovídá, že pokud jí to čas dovolí, snaží se pravidelně stravovat. Někdy má tak časově náročný den, že na teplou stravu ani nepomyslí. Umí připravit muslimská jídla a v době svátku je připravuje. Na sportovní aktivity též nezbyvá čas, možná někdy procházka parkem. Při onemocnění se raději léčí sama. Na pravidelné prohlídky dochází. Zatím se s vážnější nemocí nesešla, ale jak říká: „Asi bych se modlila k Alláhovi.“ Lékaře též neodmítá. Alkohol nepije ani nekouří, respektuje pravidla přijaté víry.

Někdy hovoří s manželem o cestě do posvátné Mekky. Zná důležitost cesty pro manžela, sama to bere spíše jako poznání něčeho nového, podívat se na posvátná místa, načerpá klid a jakousi vnitřní vyrovnanost. Poznat nové přátele a pohovořit si s nimi. Jak posvátná cesta probíhá a jaká má pravidla se dozvěděla z vyprávění manžela. Zde mnoho přátel stejného vyznání nemají. Věří však, že v rodné zemi manžela to bude jiné, pohovoří si s ženami manželovi rodiny. Jazyk se učí, nemá s tím problémy. Vše ale závisí na množství peněz, které našetří a na čase. Korán má z části přečtený.

Alláha a jeho vůli vnímá kolem sebe, blíže popisovat vše odmítá. Věří, že poutních míst je více, nejdůležitější je ale stále posvátná pouť. Islám jako víru nevnímá v negativěch, v mnohém ji překvapil, zvláště svoji tolerancí, snahou pomoci najít svojí cestu v životě. Ani postavení muslimských žen nebere jako „diskriminaci“. Zde chodí oblečená jako všechny naše ženy, v případě návštěvy posvátného místa si ráda oblékne předepsaný oděv a zahalí se.

Respondent 8

Muž, 35 let, víra Islám. Žije v České republice a podniká zde. Povolení k pobytu má. Pochází z Káhiry. Již před pár lety v naší zemi pracoval jako dělník a oženil se zde s ženou českého původu, křesťankou, která posléze převzala víru Islámu. Vydělal zde peníze, a když mu skončilo povolení k pobytu, odešel zpět do rodné země, kde začal podnikat. Nevedlo se mu tak dobře, jako v naší zemi, jak vypovídá, a jeho manželka zůstala v Čechách, protože má zde zaměstnání. Po 1 roce se vrátil se do České republiky a zde podniká již 2 roky. Česky dobře nehovoří.

Jeho zdravotní stav je dobrý. Lékaře pravidelně nenavštěvuje, protože, jak odpovídá, žádné potíže nemá. Preventivní prohlídky zatím také neabsolvuje. Hospitalizace by nepreferoval, vzhledem k pracovnímu vytížení, jen v krajních případech a to zdůraznil. V nedávné době měl vážnější úraz hlavy a on podepsal negativní revers, jak vypovídá. Snaží se dodržovat správnou životosprávu, nekouří, alkohol nepije a to především proto, že mu to jeho víra nedoporučuje. Stravuje se výživou, kterou mu doporučuje Islám. Na obědy dochází do Indické restaurace. Na mou otázku významu zdraví, odpovídá: „Znamená to pracovat, jíst, odpočívat a být šťastný.“ Respondent při své výpovědi, zda pocituje rozdíly v péči o zdraví v naší zemi a na území své země se zdál být až rozčilený. Odpovídá, že v jejich zemi žije většina lidí na nízké životní úrovni, mezi ně patří i on a jeho rodina a péče o zdraví není prakticky žádná. Jejich zdravotnictví je na velice nízké úrovni a zdravotní péče je jen pro bohaté. Za nimi dochází i lékař domů. Vypráví o svém příteli, který je velmi nemocen, manželka mu po nemoci zemřela a on pracuje od rána do večera, aby uživil své tři děti. Dále vypovídá, že jeho matka měla zdravotní problém a on ji odvezl do Čech, aby se mohla léčit. Opakovaně vypovídá o velice dobré zdravotní péči v naší zemi, o velmi milých a vstřícných lidech.

Na otázku jaký význam má pro něj víra ve zdraví a nemoci, odpovídá, že nijak významný. Věří v osud, protože Alláh to tak předurčil. Modlí se večer, když přijde ze zaměstnání.

Na otázku poutnictví a poutních míst jednoznačně odpovídá Mekka. Sám tam ještě nikdy nebyl, protože neměl dostatek financí, ale rozhodně v brzké době Mekku navštíví i s manželkou. Vypovídá, že je to povinnost každého muslima a on dal Alláhovi slib. Respondent mne utvrzuje, že ne každý muslim tuto povinnost splní, protože většina z nich nemá dostatek finančních prostředků na absolvování této cesty a ani nikdo z jeho rodiny v Mekce dosud nebyl. Jiná poutní místa nezná. O křesťanství se nezajímá i přesto, že jeho manželka je původně křesťanské víry.

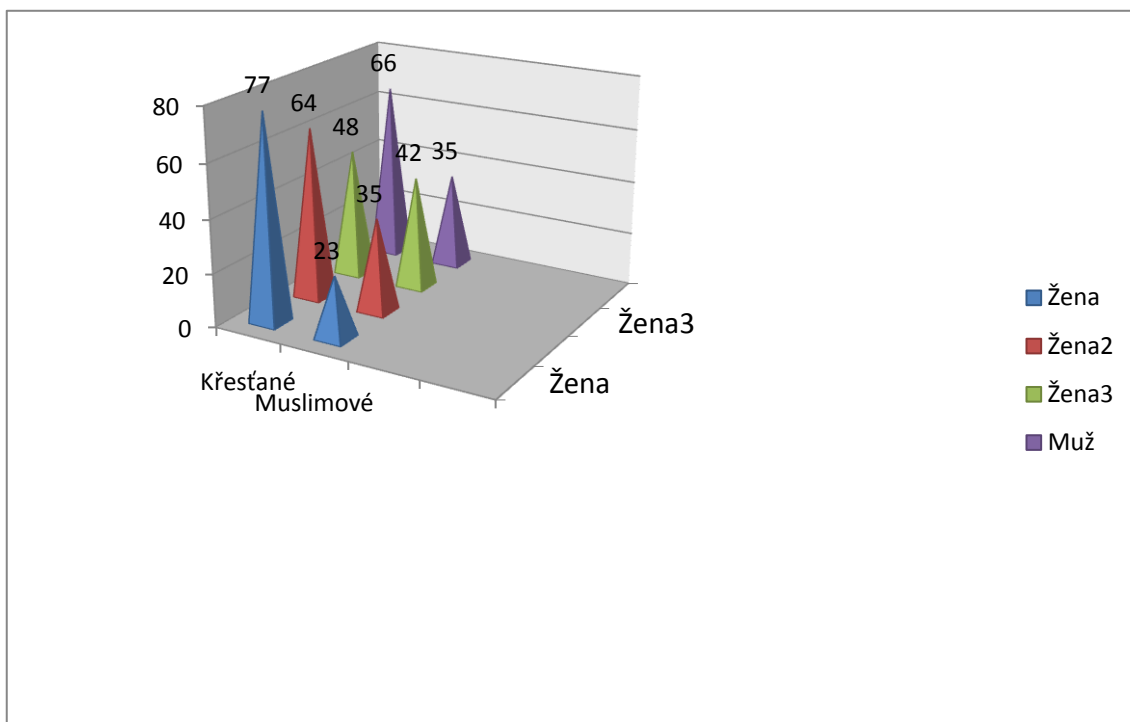
Tento rozhovor byl velmi náročný na čas z důvodu jazykové bariéry mezi oběma stranami. Respondent místy odbíhal od tématu. Soudím z důvodů zmíněné jazykové

bariéry. Hovořila jsem pomalu a otázky opakovala. Rozhovor byl předčasně ukončen z časových důvodů, vzhledem k pracovnímu vytížení respondenta.

4.2 Dělení dle kategorizačních oblastí

4.2.1 Základní grafy – identifikační údaje respondentů

Graf 1 Věk respondentů

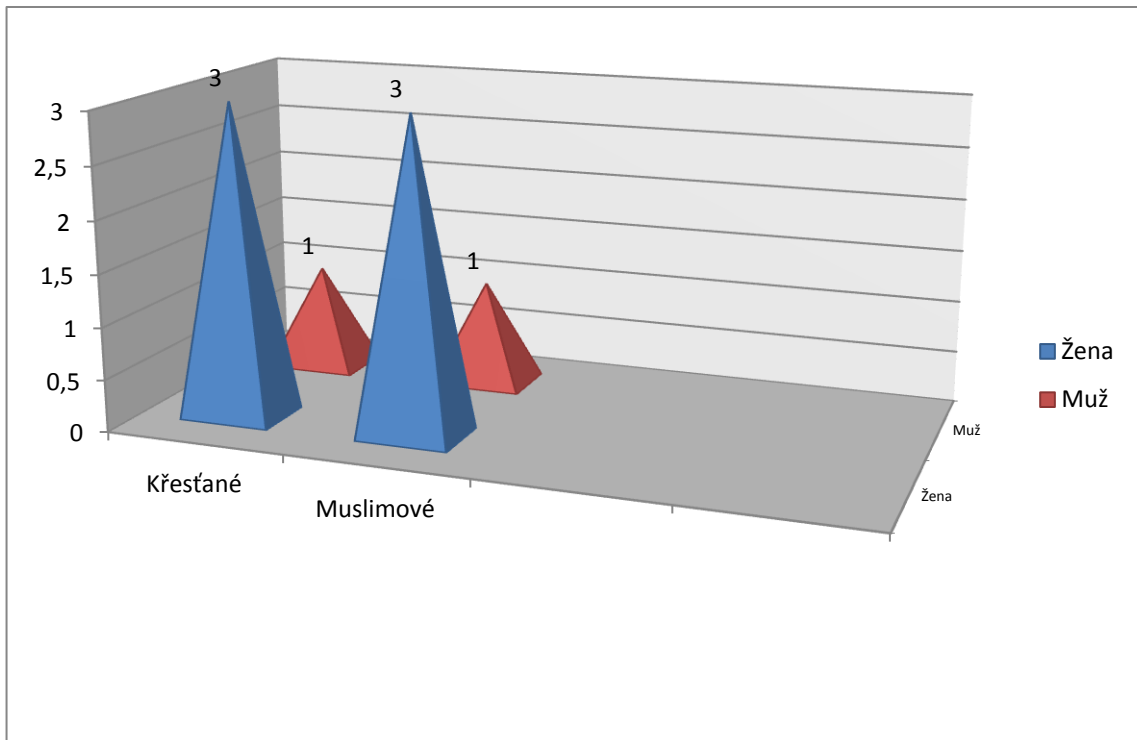

Zdroj: vlastní

Na tomto grafu prezentujeme věk respondentů. Průměrný věk křesťanů je 64 let. Věk respondentek žen křesťanské víry: 77 let, 64 let a 48 let. Věk respondenta muže křesťana: 66 let. Průměrný věk respondentů muslimské minority je 34 let. Věk respondentek žen muslimek: 23 let, 35 let a 42 let. Věk respondenta muže muslimské víry: 35 let.

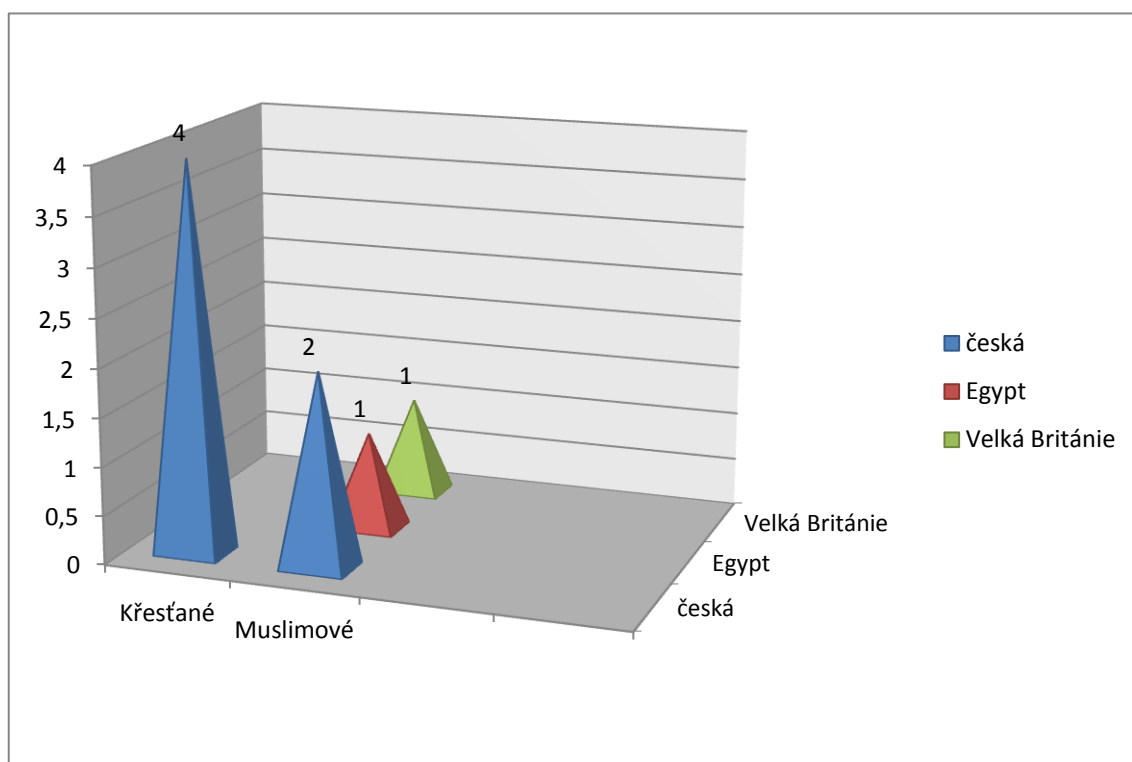
Graf 2 Pohlaví respondentů

Zdroj: vlastní

Na tomto grafu prezentujeme pohlaví respondentů. Z celkového počtu 8 respondentů byly 3 ženy křesťanské víry, 1 muž křesťan a 3 ženy víry muslimské a 1 muž muslimské minority.

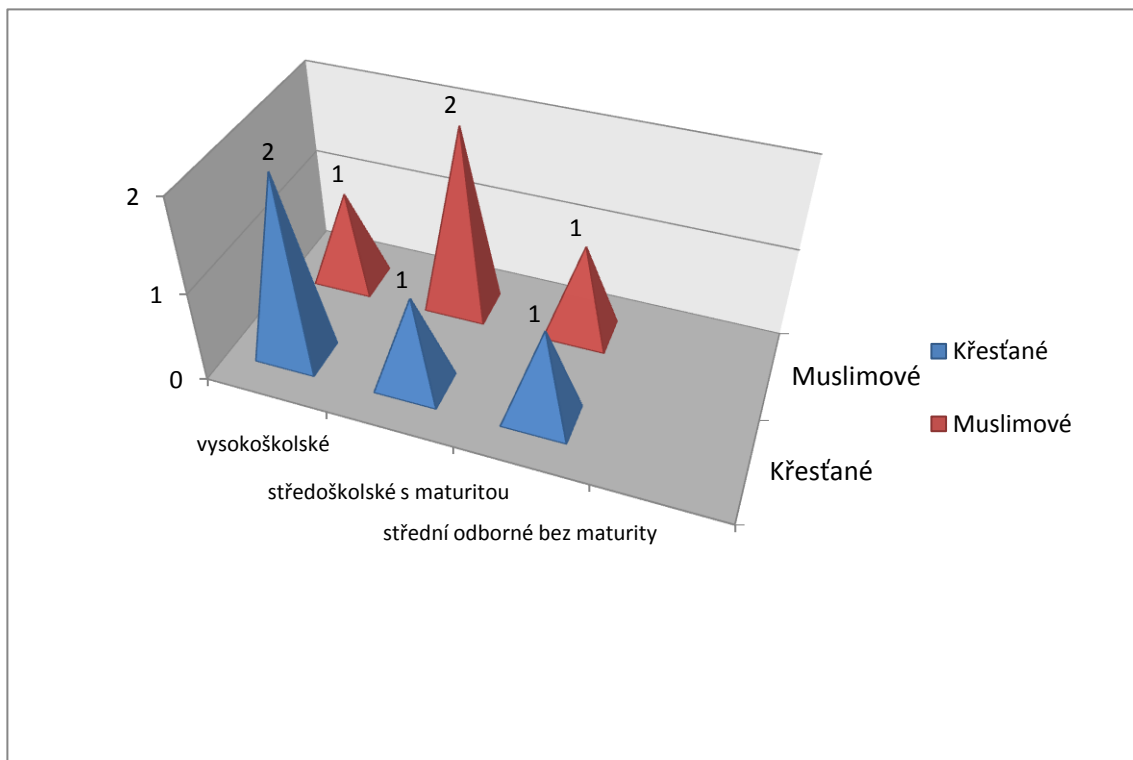
Graf 3 Národnost respondentů

Zdroj: vlastní

Na tomto grafu prezentujeme národnost respondentů. Dotazovaní křesťané byli české národnosti. Respondenti muslimské minority byli 1 respondent žijící v zahraničí a 3 respondenti žijící na území České republiky, z toho 1 respondent je českého původu, 1 má pouze české občanství a 1 má zde povolení k pobytu v naší zemi a oženil se zde.

Graf 4 Vzdělání respondentů

Zdroj: vlastní

Na tomto grafu prezentujeme vzdělání respondentů. Dva z dotazovaných křesťanů mají vysokoškolské vzdělání, 1 středoškolské s maturitou a 1 střední odborné bez maturity. Vzdělání respondentů muslimů mají 2 respondenti středoškolské vzdělání s maturitou, 1 respondent má vzdělání vysokoškolské a 1 respondent vzdělání střední odborné bez maturity.

4.2.2 Seznam kategorizačních skupin

1. Organizovanost v náboženských komunitách
2. Postoj a způsoby péče o zdraví a význam víry
3. Postoj k nemoci a význam víry
4. Hlavní důvody účasti poutí
5. Pout' jako společenská záležitost
6. Kritéria výběru poutních míst
7. Vnímání okolí poutního místa
8. Společné prvky poutníků
9. Zkušenost s jinou vírou
10. Změna osobnosti v souvislosti s návštěvou poutního místa
11. Význam poutního místa pro zdraví
12. Význam návštěvy poutního místa v nemoci

Křesťané

1. Organizovanost v náboženských komunitách

Vyznání Římsko-katolická církev, organizování v náboženských komunitách nejsou, pouze jeden z dotazovaných je církevním zaměstnancem.

2. Postoj a způsoby péče o zdraví a význam víry

V kategorizované formě odpovědi respondentů na otázku postoje a způsobů péče o zdraví a významu víry uvedli tři respondenti dobrý zdravotní stav. Tito respondenti o své zdraví pečují především správnou životosprávou, sportovními aktivitami, každodenními vycházkami. Respondentka č. 1 je momentálně v době rekonvalescence po náročné operaci. Ještě před nedávnem jezdila denně na kole. Pravidelné preventivní prohlídky absolvují všichni z dotazovaných. Mši svatou se účastní každý z respondentů alespoň 1x týdně a pravidelně se modlí 3 z respondentů, pouze respondentka č. 1 uvádí, že místo modlitby rozmlouvá s Bohem. Všichni z dotazovaných uvádí svou víru jako

oporu ve zdraví. Jejich modlitba zahrnuje i prosbu o udržení zdraví a zdraví svých bližních.

3. Postoj k nemoci a význam víry

„Nemoc je něco, co člověka sužuje a trápí“, vypovídá respondent č. 4, na mou otázku. Tři respondenti uvádí, že v nemoci lékaře navštíví ihned, pouze respondentka č. 2 se nejdříve přiklání k víře a preferuje přírodní medicínu. S hospitalizací by nikdo z respondentů problém neměl, pouze respondentka č. 3 by hospitalizaci nepreferovala kvůli dětem, pouze pokud by to bylo nezbytně nutné. Respondent č. 4 vnímá nemoc jako následek hříchu, ale zároveň v ní vidí pozitivní zkušenost v upevnění své víry. Význam víry v nemoci pro dotázané není nijak významný, ale přesto přiznávají, že jejich víra je pro ně posilou v nemoci. Případnou nemoc berou jako fakt. Respondentka č. 2 odpovídá: „Víra je součástí zdraví i nemoci.“ Pro respondentku č. 3 je víra oporou ve zdraví a v nemoci posilou. Respondent č. 4 vypovídá, že léčba by měla jít ruku v ruce s vírou a člověk s pomocí víry by měl umět s nemocí bojovat.

4. Hlavní důvody účasti poutí

Každý z dotázaných respondentů uvádí jako důvody návštěvy poutního místa pocity vnitřního uspokojení, odpoutání se od problémů, udržení fyzické kondice, načerpání nových sil, rozmluvu s Bohem, pocit blízkosti Boží, duševní i fyzický odpočinek. Zároveň uvádí, že se zde modlí za zdraví druhých, svých dětí a děkují za udržení zdraví svého. Tři z respondentů uvádí překonání menších zdravotních problémů. Respondent č. 4 přirovnává putování pozemským domovem, jako putování k domovu věčnému. Respondentka č. 1 se na poutním místě modlí jen za zdraví druhých a na poutní místa si jezdí „dobít baterky.“

5. Pout' jako společenská záležitost

V kategorizované formě na otázku poutě, jako společenské záležitosti tři z dotázaných náboženskou pout' vnímají zároveň jako společenskou záležitost. Seznamují se zde s lidmi, s kterými dodnes udržují kontakt nebo se scházejí s určitým okruhem

přátel na těchto místech. Respondentka č. 1 uvedla, že na tato místa jezdí vždy s rodinou. Pouze respondent č. 4 uvedl, že na tato místa jezdí vždy sám. Všichni z dotazovaných vnímají poutníky na svých cestách ohleduplnější a vstřícnější než v běžném životě. Dotazovaná č. 1 přiznává i setkání s bezohledností. Svou zkušenost přirovnává k lidské vlastnosti, s kterou se setkáváme i v běžném životě.

6. Kritéria výběru poutních míst

Hlavním kritériem výběru poutního místa u třech dotazovaných je především finanční dostupnost. Respondentka č. 3 uvedla, že výběr je závislý na domluvě s přáteli, s kterými pouť absolvuje a není na finanční situaci závislá. Respondentka č. 1 uvádí, že výběr závisí na místě odjezdu na toto místo. Tato skutečnost je daná zdravotním stavem a vyšším věkem respondentky. Všichni z dotazovaných navštěvují poutní místa v okolí svého bydliště a 3 z dotazovaných alespoň 1-2x ročně zahraniční poutní místa. Dotazované č. 2 a 3 uvedly důvod návštěvy v Medžugorji, nejintenzivnější pocit Boží přítomnosti. Respondent č. 4 v zahraničí ještě nebyl a preferuje návštěvu poutního místa pěšky.

7. Vnímání okolí poutního místa

Na otázku vnímání okolí poutního místa v kategorizované formě tři z respondentů uvádí, že okolí poutního místa vnímají jako Boží stvoření. Cítí vzájemné propojení s přírodou, protože jsou její součástí a propojení se stvořitelem. Zároveň tato cesta slouží k poznávání prostředí, kultury a bohatství dané lokality a tím přispívá ke zdokonalení osobnosti člověka. Respondent č. 3 uvádí, že se na své cestě soustředí na rozhovor s Bohem a okolní přírodu příliš nevnímá.

8. Společné prvky poutníků

Mezi společné prvky poutníků shodně vnímají dotazovaní společnou *cestu víry*.

9. Zkušenost s jinou vírou

Na otázku zkušenosti s jinou vírou v kategorizované formě skupina respondentů křesťanů shodně odpovídá, že o jinou víru, např. o Islám, se nezajímají a příliš její zvyklosti neznají. Dvě z dotazovaných přirovnávají islám k „fanatismu“. Respondentka č. 3 nazvala tuto víru jako „špatnou.“

10. Změna osobnosti v souvislosti s návštěvou poutního místa

Z výpovědí respondentů na otázku změny osobnosti v souvislosti s návštěvou poutního místa v kategorizované formě je patrné, že naše skupina dotazovaných na své poutní cestě dokáže odpočívat a tím načerpat nové síly, odpoutat se od problémů všedního života. Setkávají se zde s ohleduplností a vstřícností druhých. Stejně tak, jak vyplývá z výsledků těchto rozhovorů, je náboženská pouť pro věřící jednou z forem společenské záležitosti a zároveň způsobem navázání nového přátelství. Tato cesta slouží k poznávání prostředí, kultury a bohatství dané lokality a tím přispívá ke zdokonalení osobnosti člověka, odpovídá respondent č. 4. Respondentka č. 2 uvádí jako změnu osobnosti člověka ve smyslu vztahu k jiným lidem.

11. Význam poutního místa pro zdraví

Největší význam poutního místa pro zdraví vnímají všichni z dotazovaných zejména v načerpání nových sil. Respondent č. 1 uvádí vnitřní uspokojení, odpoutání se od problémů. Respondentka č. 2 uvádí pocit radosti, spokojenosti, klidu, odpočinku, odbourání stresu. Respondentka č. 3 zmiňuje pocity naděje, odbourání stresu, očištění, pláč, radost, změna stavu osobnosti, zbavení se špatných věcí, chuť do života, odpočinek. Respondent č. 4 jako význam tohoto místa uvádí načerpání sil, které si nese domů, prosbu, poděkování, načerpání nových sil a duchovní uzdravení.

12. Význam návštěvy poutního místa v nemoci

Tři z dotázaných uvedli překonání menších zdravotních potíží při návštěvě poutního místa. Respondentka č. 1 dokonce uvedla částečné uzdravení svého souseda

po své návštěvě Lurd. Žádný z dotazovaných respondentů při návštěvě poutního místa neměl vážný zdravotní problém.

Muslimové

1. Organizovanost v náboženských komunitách

Organizování v muslimské komunitě nejsou.

2. Postoj a způsoby péče o zdraví a význam víry

Výpovědi respondentů na otázku postoje a způsobu péče o své zdraví v kategorizované formě jsou: správná výživa, životospráva, nekouří, nepijí alkohol. Víra jim nedoporučuje konzumovat alkohol a tito věřící, jak jsem při mém šetření zjistila, tato doporučení hluboce respektují. Respondentka č. 6 uvádí navíc jako péči o své zdraví sportovní aktivity, sex a pozitivní přístup k životu. Zdravotní stav uvádí všichni z dotazovaných jako dobrý. Pravidelné preventivní prohlídky navštěvují tři z dotazovaných. Všichni z dotazovaných doma preferují muslimskou kuchyni. V žádném případě nekonzumují vepřové maso, které jim *Korán nedoporučuje* z důvodu jeho tučnosti. Nikdo z dotazovaných se nemodlí k Alláhovi 5x denně. Tři z dotazovaných nepraktikují žádné sportovní aktivity.

3. Postoj k nemoci a význam víry

Na otázku postoje k nemoci a významu víry v kategorizované formě dva respondenti navštíví lékaře ihned, respondentka č. 6 se nejdříve přiklání k víře a respondent č. 7 svoji případnou nemoc k víře nevztahuje. Dva respondenti nemoc berou jako osud, který je doprovází životem. Respondentka č. 5 odpovídá, že případnou nemoc jí Bůh předepsal a zároveň jí pomáhá nemoc překonat, přiznává, že v těžké nemoci by pro ni víra byla stěžejní a snáze by svou nemoc překonala. Respondent č. 8 poukazuje na velmi nízkou úroveň zdravotnictví ve své zemi, na zdravotnické služby jen pro bohaté, na nemožnost se léčit. Naopak vyzdvihuje české zdravotnictví, i přesto, že by hospitalizaci preferoval až v život ohrožujícím stavu. Pravidelné

preventivní prohlídky respondent č. 8 nenavštěvuje. Všichni z dotazovaných často ve svých rozhovorech zmiňují osud, který je doprovází životem.

4. Hlavní důvody účasti poutí

Na otázky poutnictví všichni respondenti muslimské minority jednoznačně odpovídají, že je to *pout' do Mekky*. Odpovídají, že tato pout' je jedním z pěti pilířů islámu a povinností každého muslima je alespoň jednou za svůj život Mekku navštívit. Avšak pouze jedna z dotazovaných Mekku navštívila, a to v doprovodu svého manžela. Ostatní uvádí, že pout' do Mekky je finančně náročná a ne každý muslim si ji může dovolit. Respondentka č. 5 odpovídá, že Bůh muslimům odpustí, pokud Mekku nenavštíví, protože jejich finanční situaci zná.

5. Pout' jako společenská záležitost

Na mou otázku náboženské pouti jako společenské záležitosti v kategorizované formě muslimové nechápavě pohlíží. Respondentka č. 5 tuto pout' označila jako „výlet.“ V jejich víře svou pout' absolvují pouze za sebe a to pouze muž. Žena pouze v doprovodu svého manžela nebo doprovodu rodiny. I přes tato tvrzení respondentka č. 6, která jako jediná pout' do Mekky absolvovala přiznává, že zde poznala také mnoho přátel, se kterými je dodnes v telefonickém kontaktu.

6. Kritéria výběru poutních míst

V tomto náboženství je výběr poutního místa daný vírou. Touto cestou je cesta do Mekky, nejsvětějšího místa islámu. Tato návštěva je součástí „pěti pilířů“ islámu. Tato cesta je závislá na finančních možnostech muslima.

7. Vnímání okolí poutního místa

Na otázku vnímání okolí poutního místa v kategorizované formě respondentka č. 6 odpovídá, že okolní přírodu vnímá kdekoliv, jako dílo Alláhovo. Uvádí Boha, jako jediného stvořitele přírody. Tato respondentka jako jediná navštívila poutní místo v Mekce.

8. Společné prvky poutníků

Mezi společné prvky poutníků muslimové označili *víru, Boha*. Respondentka č. 5 odpovídá: „Islám apeluje na člověka, napomáhá člověku, je reálný, žádá člověka, aby si uvědomil sám sebe, je tolerantní a *čistý*. Islám chce člověka prosadit, nestaví Boha do popředí“. Musím konstatovat, že všichni z mých dotazovaných identifikují islám jako *čistou víru*.

9. Zkušenost s jinou vírou

Na otázku zkušenosti s jinou vírou v kategorizované formě uvádí respondent č. 7, protože se narodila v naší zemi a je původem víry římsko-katolické. Islám převzala až krátce před sňatkem s mužem muslimského vyznání. O své nynější víře tvrdí, že je tolerantnější. Další dva z dotazovaných teoreticky znají i další formy náboženství díky svému všeobecnému přehledu a v rámci svého nynějšího studia. Respondentka č. 5 má přítele, který je ateista, jak uvádí, pochází z Maďarska a celá jeho rodina jsou křesťané. Jako muslimku jí rodina bez větších problémů přijala. Sama o sobě říká, že se hodně „poevropštila“.

10. Změna osobnosti v souvislosti s návštěvou poutního místa

Na otázku změny osobnosti v souvislosti s návštěvou poutního místa v kategorizované formě uvedli shodně všichni z dotazovaných, že tato cesta je součástí pěti pilířů islámu. Dotazovaná č. 6 vnímá tuto cestu, jako cestu za poznáním. Význam této pouti vidí v upevnění víry každého člověka. Určitě má tento člověk pocit vnitřního uspokojení, že měl tu čest účastnit se této cesty. Respondentka, která Mekku navštívila, odpovídá, že se zde musela 5x denně modlit. Doma toto nedodrží.

11. Význam poutního místa pro zdraví

Na otázku významu poutního místa pro zdraví v kategorizované formě již výše zmíněná respondentka, která navštívila poutní místo v Mekce, popisuje tuto cestu jako

fyzicky náročnou, ale přesto se cítila výborně, cítila v duši pokoj. Po návštěvě Mekky se cítila naplněna štěstím, vnitřním klidem a celkovým pozitivním duševním rozpoložením.

12. Význam návštěvy poutního místa v nemoci

Na otázku významu poutního místa v nemoci v kategorizované formě tato respondentka popisuje, že zde viděla také mnoho postižených lidí, kteří ale na toto místo nejezdí za uzdravením jako například do Lurd, ale především proto, že je to psáno v Koránu. Každý muslim by měl tuto cestu absolvovat alespoň jednou za život. Tento fakt potvrzuje shodně také každý z mých dotazovaných.

5 DISKUSE

Předmětem našeho výzkumu byla problematika zaměřená na putovní a náboženský turismus jako součást lidských potřeb ve zdraví a nemoci. Nejzajímavější sumarizované výsledky jsou obsaženy v kategorizovaných skupinách v kapitole Výsledky a vycházejí z provedených rozhovorů. V této kapitole budeme pracovat s výsledky zpracovanými pomocí rámcové analýzy (kategorizovaných skupin). Pro toto kvalitativní šetření jsem zvolila techniku individuálního nestandardizovaného rozhovoru.

Pro náš výzkum jsem zvolila dvě náboženské kultury, kterými jsou křesťanství a islám proto, že tato náboženství můžeme považovat za světová, což také prezentuje ve své literatuře autor Mráček (27).

První skupinou dotazovaných byli křesťané. Tuto skupinu jsem zařadila na první místo proto, že se považují také za křesťana a tato víra je mi blízká. V této skupině převažovaly ženy. Domnívám se, že tato převaha byla způsobena větší komunikativností a otevřeností žen projevit své pocity. Přiznám se, že i já, jakožto žena raději komunikuji s osobami stejného pohlaví. Věkový průměr této skupiny byl 64 let. Tento vyšší věkový průměr, dle mého názoru, může být způsoben časovou náročností návštěvy poutního místa. Většina mých respondentů jsou již důchodového věku. Dále se domnívám, že v počtu věřících v naší zemi stále ještě převažují lidé staršího věku. Převažovalo zde vzdělání vysokoškolské a respondenti byli českého původu, žijící převážně v okolí mého bydliště. V žádné náboženské komunitě organizováni nejsou, s výjimkou jednoho z dotazovaných.

Oblast *postoje a způsobu péče o své zdraví a významu víry* většina dotazovaných víry římsko-katolické uvádí momentální dobrý zdravotní stav. O své zdraví pečují především správnou životosprávou, sportovními aktivitami, každodenními vycházkami, odpočinkem. Pravidelné preventivní prohlídky absolvují všichni, s výjimkou jednoho z dotazovaných. Shodně tyto informace také uvádí autorka Kozierová (22), kdy na základě svých studií, role správných zdravotních návyků pokládá za významný faktor na udržení pozitivního stavu zdraví pro každého jedince, ovšem vnímání zdraví je vysoce individuální, jak popisuje. Mše svatě se účastní každý z respondentů alespoň 1x

týdně a pravidelně se modlí většina našich respondentů, pouze jedna z respondentek uvádí, že místo modlitby rozmlouvá s Bohem. Tato respondentka je momentálně v době rekonvalescence po náročné operaci a celý svůj čas tráví doma. Autor Self (36) ve své knize uvádí, že náboženství pomáhá mnoha lidem najít smysl života, stává se jim zdrojem posily a pomoci. Domnívám se, že právě z těchto důvodů tato respondentka zmiňuje sledování událostí týkající se věřících alespoň doma u televizní obrazovky.

Další oblastí našeho šetření byl *postoj křesťana k nemoci a významu víry*, kdy jeden z dotazovaných na mou otázku odpovídá: „Nemoc je něco, co člověka sužuje a trápí“. Tento výrok můžeme přirovnat k definici nemoci autorky Jobánkové (20), která ve své knize uvádí, že nemoc, která významně snižuje kvalitu života, je bezpochyby náročnou životní situací. Dále tři respondenti uvedli, že v nemoci lékaře navštíví ihned, pouze jedna se nejdříve přiklání k víře a preferuje přírodní medicínu. S hospitalizací by nikdo z respondentů problém neměl, pouze jedna by hospitalizaci nepreferovala kvůli dětem, pouze pokud by to bylo nezbytně nutné. Jeden z respondentů vnímá nemoc jako následek hříchu, ale zároveň v ní vidí pozitivní zkušenost, což je ve shodě s výrokem autorky autorka Špirudové (40), která ve své literatuře uvádí, že někteří jedinci pohlížejí na nemoc, jako na trest. Význam víry v nemoci pro dotázané není nijak významný. Případnou nemoc berou jako fakt. Jedna z respondentek dokonce odpovídá: „Víra je součástí zdraví i nemoci“. Další vypovídá, že je pro ni víra oporou ve zdraví a v nemoci posilou. Toto tvrzení je v souladu s tvrzením téže autorky Špirudové (40), která ve své literatuře zmiňuje, že obvykle duchovní přesvědčení pomáhají lidem akceptovat jejich nemoc a dělat si plány do budoucna.

Ke zjištění *hlavních důvodů účasti náboženských poutí* každý z dotázaných respondentů uvádí jako důvody návštěvy poutního místa pocity vnitřního uspokojení, odpoutání se od problémů, udržení fyzické kondice, načerpání nových sil, rozmluvu s Bohem, pocit blízkosti Boží, duševní i fyzický odpočinek. Dalším důležitým zjištěním byl poznatek, že dotazovaní křesťané jako další důvod účasti uvádějí modlitbu za zdraví druhých, svých dětí a děkují za udržení zdraví svého. Většina z respondentů uvádí překonání menších zdravotních problémů. Autor Peňáz (34) ve své publikaci popisuje jako hlavní důvod návštěvy poutních míst pokání, dalším důvodem je vděčnost Pánu

Bohu a třetím důvodem je prosba, kdy lidé si jdou vyprosít zdraví. S tímto tvrzením se také ztotožňuje autor Dancák (8), který uvádí, jako nejčastější důvod modlitby na poutním místě, prosbu o uzdravení.

Zajímavou oblastí se stala oblast vnímání *poutě jako společenské záležitosti*. Tři z dotázaných náboženskou pout' vnímají zároveň jako společenskou záležitost. Seznamují se zde s novými lidmi, s kterými poté udržují kontakt nebo se scházejí s určitým okruhem přátel na těchto místech. Jedna z respondentek uvedla, že na tato místa jezdí vždy s rodinou. Pouze jeden z respondentů uvedl, že tato místa navštěvuje vždy sám. Všichni z dotazovaných vnímají poutníky na svých cestách jako osoby ohleduplnější

a vstřícnější než v běžném životě. Autorka Bláhová (45) ve svém článku shodně popisuje, že společná situace a status poutníky stmeluje a zakládá vztahy vzájemnosti. Dochází zde k silným prožitkům či prožití zkušeností vedoucí k osobní proměně. Domnívám se, že ohleduplnost, vzájemná tolerance a úcta se v naší společnosti, bohužel začíná pomalu vytrácet. Dále tato autorka tvrdí, že dosáhnout podobné zkušenosti a osobního růstu je nemožné pro ty, kdo cestují např. autobusem. Tyto cesty upevňují vztahy mezi poutníky a zakládají pocit komunity, jak uvádí tato autorka. Tento názor se shoduje s výpovědí jednoho z respondentů, který návštěvu poutního místa preferuje pouze pěšky.

Poměrně zajímavým a námi očekávaným výsledkem byla oblast *kritéria výběru poutních míst*, kdy hlavním kritériem výběru poutního místa u třech dotazovaných je především finanční dostupnost. Z těchto odpovědí je patrná shoda s článkem Kapusty (46), který popisuje turismus jako volnočasovou aktivitu, kterou umožňuje dostatečná materiální zajištěnost. Jedna z respondentek uvedla, že výběr je závislý na domluvě s přáteli, s kterými pout' společně absolvuje a finance v jejím případě roli nehrají. Dále jedna z respondentek uvádí, že výběr závisí na místě odjezdu na toto místo. Myslím si, že tato skutečnost je daná zdravotním stavem a vyšším věkem respondentky. Všichni z dotazovaných navštěvují poutní místa v okolí svého bydliště a tři z dotazovaných alespoň 1-2x ročně zahraniční poutní místa. Dvě respondentky uvedly důvod návštěvy v Medžugorji, nejintenzivnější pocit Boží přítomnosti. Jeden z dotazovaných

v zahraničí ještě nebyl a rád by se na poutní místo v zahraničí někdy vypravil, ale stále zde převládá finanční stránka věci, zda toto místo navštíví či ne. Myslím, že pokud se finanční situace v naší zemi bude vyvíjet tímto způsobem, kterým se nadále vyvíjí, lidé tato místa budou navštěvovat méně než dosud. Tuto moji úvahu mi potvrdila i má skupina dotazovaných.

Další neméně zajímavou oblastí bylo *vnímání okolí poutního místa*, proto naše otázky z výzkumu směřovaly k pocitům na poutním místě, kdy většina z dotazovaných vnímá poutní místo jako Boží stvoření. Cítí vzájemné propojení s přírodou, protože jsou její součástí a zároveň cítí propojení se stvořitelem. Tato cesta slouží k poznávání prostředí, kultury a bohatství dané lokality a tím přispívá ke zdokonalení osobnosti člověka. Jeden z dotazovaných uvádí, že se na své cestě soustředí na rozhovor s Bohem a okolní přírodu příliš nevnímá. Autor Dancák (8) ve své publikaci uvádí, že poutník se liší od turisty tím, že na své cestě nezůstává jen při obdivování krás a památek, ale snaží se připomenout dobu svatých, kteří zanechali na místech, po kterých se vydává, nemizící stopy. Tyto příklady jsou pro poutníka posilou a povzbuzením pro život.

Další oblast směřovala k *identifikaci společných prvků poutníků*, kterými byla mezi křesťany jednoznačně označena společná *cesta víry*. O jinou víru, např. o islám, se nikdo z mých dotazovaných nezajímá a příliš její zvyklosti neznají. Toto zjištění bylo předmětem výzkumu naší další oblasti, kterou je *zkušenost s jinou vírou*. Dvě respondentky označily toto náboženství za „fanatické“. Toto označení je podle mého názoru pouhou neznalostí problematiky této víry a tito lidé směřují pojmy islám a islamismus. Shodně Müller (28) ve své knize uvádí, že Evropané mají tendenci chápat islám, jako jeden celek a násilnosti, které se šíří do Evropy v podobě teroristických akcí jsou dílem mediální sféry, kdy islám a islamismus se stávají v poslední době synonymy.

Je zde patrná změna osobnosti v souvislosti s návštěvou poutního místa. Tato *změna osobnosti v souvislosti s návštěvou poutního místa* je předmětem zkoumání naší další oblasti. Změnu přiznává většina z našich respondentů. Toto zjištění již zmiňuje ve své publikaci i autor Dancák (8), který uvádí, že turismus přispívá k zdokonalení morálního a psychického profilu člověka a jako společenská aktivita vzbuzuje pocit

lidské sounáležitosti, oslabuje existenci předsudků, které vládou mezi lidmi, a podporuje vzájemnou úctu mezi národy.

V oblasti *významu poutního místa pro zdraví*, jak již bylo popsáno výše, je největší význam poutního místa pro zdraví vnímán všemi z dotazovaných křesťanů zejména v načerpání nových sil. Po návštěvě uvádí pocit radosti, spokojenosti, klidu, odpočinku, odbourání stresu. Jedna z respondentek zmiňuje také pocity naděje. Je známo z odborné literatury, že při nedostatečné saturaci potřeb může dojít ke změnám v chování jedince, které mohou vyústit v psychické a somatické potíže, jak uvádí Šamánková ve své literatuře (39). Dále uvádí, že motivace je psychický proces vedoucí k energetizaci organismu a je hnací silou ženoucí nás k uspokojení našich nenaplněných potřeb. Z těchto informací je patrné, že tito lidé jsou v životě obohaceni o tyto schopnosti. V dnešním uspěchaném světě se dokáží zastavit a načerpat nových sil. Upřímně, já tuto schopnost nemám a domnívám se, že tito lidé jsou o mnohé bohatší a šťastnější.

V oblasti *významu návštěvy poutního místa v nemoci*, jak jsem již uvedla, jsme zaznamenaly u většiny z dotázaných překonání menších zdravotních potíží. Jedna respondentka dokonce zmínila částečné uzdravení svého souseda po své návštěvě Lurd. Autoři Novotná a Koukolíček (49) ve svém článku popisují poutnictví jako mechanismus, který pomáhá k „vytržení“ z běžného života. Dále uvádí, že v „moderní“ době je fenomén poutnictví potlačen a jako jeho alternativu lze chápat turismus. V dnešní době mobility a automobilizace společnosti jsou chůze a s ní spojený fenomén poutnictví chápány nejen jako krátkodobé formy relaxace člověka, jak známe z mediální sféry, ale také jako způsob umožnění navázat hlubší spojení člověka s přírodou a zároveň i se sebou samým.

Mou druhou skupinou byli respondenti z řad muslimské minority. Najít a oslovit tyto respondenty nebylo snadné. V okolí mého bydliště, jak jsem po delším pátrání zjistila, se tito věřící vyskytují, ale bohužel navázat s nimi kontakt je velmi obtížné. Důvody jejich neochoty vypovídat, jak jsem při svém šetření zjistila, byly nedůvěra, strach ze společnosti ve smyslu odsuzování a nepřijetí do společnosti. Jedna z respondentek vypovídá o tendencích Evropanů spojovat islám s terorismem. Přesto, se nikdo z dotazovaných ve svém životě nesetkal s diskriminací. Musím konstatovat, že

ne vždy jsem se setkala se vstřícným postojem těchto respondentů, kdy jsem se opakovaně setkala s obtížným dojednáváním schůzky, nespolehlivostí, opakovaným odmítnutím a v jednom případě s netaktním jednáním, při kterém jsem měla pocit značné poníženosti, jak jsem se již zmiňovala ve své empirické části. Většina těchto rozhovorů byla předčasně ukončena pro neochotu dále spolupracovat.

Jeden z rozhovorů byl velmi náročný na čas z důvodu jazykové bariéry mezi oběma stranami. Respondent místy odbíhal od tématu. Soudím z důvodů již zmíněné jazykové bariéry. Hovořila jsem pomalu a otázky opakovala. Rozhovor byl předčasně ukončen z časových důvodů, vzhledem k pracovnímu vytížení respondenta.

Další z rozhovorů, který bych chtěla předeslat pro svou náročnost, byl rozhovor s respondentkou hovořící v anglickém jazyce. Musela jsem využít svých znalostí z angličtiny. Tento rozhovor byl, pro již zmíněnou jazykovou bariéru a další neochotu spolupracovat, zkrácen na minimum.

V této skupině shodně jako u křesťanů převažovaly ženy. Jejich průměrný věk byl 34 let. Jeden respondent žijící v zahraničí a tři respondenti žijí na území České republiky, z toho jeden je českého původu, jeden má pouze české občanství a jeden má zde povolení k pobytu v naší zemi. V České republice se oženil. Vzdělání respondentů je převážně střední odborné bez maturity, jeden má středoškolské vzdělání s maturitou a nyní studuje vysokoškolské a jeden respondent má vzdělání vysokoškolské a také dále studuje. Organizováni v muslimské komunitě nejsou. Jak se ovšem zmínili, pravidelně sledují v médiích záležitosti týkající se muslimské minority žijící v České republice.

Výpovědi respondentů z oblasti *postoje a způsobu péče o své zdraví a významu víry* jsou: správná výživa, životospráva, nekouří, nepijí alkohol. Víra jim nedoporučuje konzumovat alkohol a tito věřící, jak jsem při mém šetření zjistila, tato doporučení hluboce respektují. Tyto povinnosti prezentuje autor Self (36) svými citacemi z Koránu, kdy muslim musí uctívat Boha, chválit ho a zřít se všech špatností a zlých skutků. Jeden z respondentů uvádí navíc jako péči o své zdraví sportovní aktivity, sex a pozitivní přístup k životu. Třem dotazovaným na sportovní aktivity nezbyvá čas. Zdravotní stav uvádí všichni z dotazovaných jako dobrý. Pravidelné preventivní prohlídky navštěvují tři z dotazovaných. Všichni z dotazovaných doma preferují

muslimskou kuchyni. V žádném případě nekonzumují vepřové maso, které jim *Korán nedoporučuje* z důvodu jeho tučnosti. Nikdo z dotazovaných se nemodlí k Alláhovi 5x denně. Jedna respondentka uvádí vyjimky, kdy je muslim zproštěn modlitby. Mezi tyto vyjimky patří lidé staří, nemocní, děti, ženy těhotné a menstrující. Autorka Gombárová ve svém článku časopisu *Florence* (12) shodně zdůrazňuje tělesnou hygienu jako důležitou složku života muslimů, kdy rituální čistota vychází z definice „znečištění.“ Ženy těhotné a menstrující nejsou podle pravidel islámu čisté.

Další z oblastí byla *oblast postoje k nemoci a významu víry*. V případě nemoci, bylo zjištěno u dvou z dotazovaných, že lékaře navštíví ihned, jeden z respondentů se nejdříve přiklání k víře. Tuto odpověď nám potvrzuje i autorka Špirudová ve své knize (40), kdy uvádí, že někteří jedinci věří, že nemoc ustoupí prostřednictvím modliteb, slibů, pokání, návštěvou poutního místa. Jeden respondent případnou nemoc k víře nevztahuje a dva respondenti svou nemoc berou jako osud, který je doprovází životem. Jedna z dotazovaných odpovídá, že případnou nemoc jí Bůh předepsal a zároveň jí pomáhá nemoc překonat. Také přiznává, že v těžké nemoci by pro ni víra byla stěžejní a snáze by svou nemoc překonala. Tato výpověď shodně koresponduje s knihou autorky Špirudové (40), že obvykle duchovní přesvědčení pomáhají lidem akceptovat jejich nemoc. Zajímavým faktem bylo zjištění, kdy náš respondent poukazuje na velmi nízkou úroveň zdravotnictví ve své zemi, na zdravotnické služby jen pro bohaté, na nemožnost se léčit. Naopak vyzdvihuje české zdravotnictví, i přesto, že by hospitalizaci preferoval až v život ohrožujícím stavu. Domnívám se, že právě pro tyto skutečnosti nenavštívuje lékaře ani z důvodu preventivních prohlídek. Tento respondent při této výpovědi značně znervózněl. Z těchto výsledků našeho šetření je patrné, že postoj ke zdraví a nemoci se výrazně neliší od postoje křesťanů, s výjimkou způsobu stravování této minority. Muslimové, jak výše uvádím, hluboce respektují zásady své víry a ctí Korán.

Na otázky z oblasti *poutnictví* se respondenti muslimské minority jednoznačně shodli, že je to *pouť do Mekky*, která je nejposvátnějším místem muslimů, jak nám také dokládá článek Gombárové (12). Naši dotazovaní odpovídají, že tato pouť je jedním z pěti pilířů islámu a povinností každého muslima je alespoň jednou za svůj život Mekku navštívit. Město Mekka leží v Saúdské Arábii a je nejsvětějším místem islámu.

Jako druhé nejsvětější místo je Medína a Jeruzalém se pokládá za třetí nejsvětější místo tohoto náboženství. Toto tvrzení je shodné s publikací Gombárové (12), ve které uvádí, že islámské náboženské povinnosti sestávají z „pěti pilířů“, kterými jsou vyznání víry, modlitba, půst, náboženská daň, pouť do Mekky. Poutník by měl být zkušený a zralý, pokud možno ženatý, fyzicky a finančně schopný si cestu dovolit. Avšak pouze jedna z dotazovaných Mekku navštívila a to v doprovodu svého manžela. Ostatní uvádí, že pouť do Mekky je finančně náročná a ne každý muslim si ji může dovolit. Další z respondentek odpovídá, že Bůh muslimům odpustí, pokud Mekku nenavštíví, protože jejich finanční situaci zná.

Další zajímavou oblastí byla oblast vnímání *pouti, jako společenské záležitosti*. Při otázkách směřujících k výsledkům na mě muslimové nechápavě pohlížejí. Jedna z respondentek tuto pouť označila jako „výlet“. Pouť do Mekky absolvuje muž, žena pouze v doprovodu svého manžela nebo doprovodu rodiny. I přes tato tvrzení jedna z dotazovaných, která jako jediná pouť do Mekky absolvovala přiznává, že zde poznala také mnoho přátel, se kterými je dodnes v telefonickém kontaktu. Výpovědi respondentů muslimské minority jsou zcela odlišné od výpovědí křesťanů. Zatímco křesťan navštěvuje poutní místa jako způsob relaxace, muslim toto místo, které je nejsvětějším poutním místem této víry, navštěvuje z povinnosti islámu. Přesto většina mých respondentů toto místo neměli možnost navštívit z finančních důvodů.

Na otázky z oblasti *vnímání okolí poutního místa* jedna z respondentek odpovídá, že okolní přírodu vnímá kdekoliv, jako dílo Alláhovo. Uvádí Boha, jako jediného stvořitele přírody. V komparaci s výpověďmi křesťanů na otázky, vztahující se k této oblasti, jsou tato tvrzení totožná s muslimy.

Mezi *společné prvky poutníků* skupina muslimské minority označila jednoznačně, téměř shodně s křesťany, *víru a Boha*. Jedna z respondentek odpovídá: „Islám apeluje na člověka, napomáhá člověku, je reálný, žádá člověka, aby si uvědomil sám sebe, je tolerantní a čistý. Islám chce člověka prosadit, nestaví Boha do popředí“. Musím konstatovat, že všichni z mých dotazovaných identifikují islám jako *čistou víru* a toto tvrzení mnohokrát při mém rozhovoru zdůrazňují. Islám je pro své věřící smyslem života a stylem života, jak uvádí autorka Špirudová ve své knize (40). Respondentka,

kteřá přijala muslimskou víru, až před sňatkem s mužem stejné víry uvádí, že ji islám překvapil zvláště svou tolerancí a snahou pomoci najít cestu v životě.

Další z oblastí je *zkušenost s jinou vírou*. Tuto zkušenost má jedna z respondentek, která je původem víry římsko-katolické. Islám převzala až krátce před sňatkem s mužem muslimského vyznání. O své nynější víře tvrdí, že je čistá a tolerantní. Další z dotazovaných teoreticky znají i další formy náboženství díky svému všeobecnému přehledu a v rámci svého nynějšího studia. Jedna respondentka má přítele, který je ateistou, pochází z Maďarska a celá jeho rodina jsou křesťané. Jako muslimku jí rodina bez větších problémů přijala. Sama o sobě říká, že se hodně „poevropštila.“

Naše další otázky se týkaly oblasti *změny osobnosti v souvislosti s návštěvou poutního místa*. Tuto pouť lze přirovnat k obřadu životního postupu, který se vyznačuje oddělením od jednoho duchovního postavení a přechodem do vyššího postavení, uvádí ve své literatuře Denny (9). Jedna z dotazovaných vnímá tuto cestu, jako cestu za poznáním. Význam této pouti vidí v upevnění víry každého člověka. Vnímá pocit vnitřního uspokojení, že měla tu čest účastnit se této cesty. Respondentka, která Mekku navštívila, odpovídá, že se zde musela 5x denně modlit.

Oblast *významu poutního místa pro zdraví a v nemoci* jsem bohužel mohla hodnotit z výpovědí pouze jedné respondentky, která poutní cestu do Mekky vykonala. Pocity doprovázené na své cestě jsou totožné s pocity dotazovaných křesťanů. Již výše zmíněná respondentka, která navštívila poutní místo v Mekce, popisuje tuto cestu jako fyzicky náročnou, ale přesto se cítila výborně, cítila v duši pokoj. Po návštěvě Mekky se cítila naplněna štěstím, vnitřním klidem a celkovým pozitivním duševním rozpoložením, což se může odrazit na zdravotním stavu jedince. Dále tato respondentka popisuje, že zde viděla také mnoho postižených lidí, kteří ale na toto místo nejezdí za uzdravením jako například do Lurd, ale především proto, že je to psáno v Koránu. Každý muslim by měl tuto cestu absolvovat alespoň jednou za život. Tuto povinnost potvrzuje také každý z mých dotazovaných. *Tento fakt je, dle mého názoru, největší odlišností těchto dvou náboženství.*

Hlavním cílem této práce bylo popsat a porovnat dvě náboženské kultury, kterými jsou křesťanství a islám, dále popsat historii poutnictví a poutní místa těchto kultur.

Z výsledků rozhovorů je patrné, že křesťanství a islám mají jisté kulturní odlišnosti, jako jsou např. v islámu způsob oblékání, stravování, složka tělesné hygieny, zákaz konzumace alkoholu a omamných látek, pojetí manželství. Stěžejním rozdílem jsou náboženské povinnosti společně s „pěti pilíři islámu“, které zmiňují ve své teoretické části. Tyto odlišnosti mi potvrdili všichni z mých dotazovaných přesto, že samy např. ženy respondentky nechodí zde zahaleny a žijí v monogamním manželství a to z důvodu odlišností způsobu kultury v Evropě, ve které momentálně žijí. Muslimové však hluboce respektují zásady své víry a ctí Korán.

Poutnictví a poutní místa v křesťanství a islámu se výrazně odlišují. Návštěva poutního místa vzbuzuje u křesťana pocity vnitřního uspokojení, odpoutání se od problémů, udržení fyzické kondice, načerpání nových sil, rozmluvu s Bohem, pocit blízkosti Boží, duševní i fyzický odpočinek. Dalšími důvody pro křesťana jsou vděčnost Pánu Bohu a prosba, kdy si jdou vyprosit zdraví své nebo svých bližních. V islámu je návštěva poutního místa náboženskou povinností a zároveň upevněním své víry. Pro křesťana může být návštěva poutního místa zároveň společenskou záležitostí a pro muslima nikoliv.

Postoje těchto kultur ke zdraví a nemoci se výrazně neliší. Mezi společné prvky poutníků, a mým druhým dílčím cílem, křesťané označili společnou cestu víry. Respondenti muslimské minority označili jako společné prvky společnou víru a Boha. Z toho vyplývá, že prvky společné poutníkům v obou náboženstvích jsou totožná. Třetí dílčím cílem práce bylo zjistit, jak náboženský a putovní turismus ovlivňuje tyto osoby ve vztahu ke zdraví a nemoci. Zatímco křesťané navštěvují tato místa z důvodu již zmiňovaného duševního a fyzického odpočinku a důvodu vyprosit si zdraví, pro muslimy je tato pouť součástí „pěti pilířů islámu“. *Toto zjištění je největší odlišností těchto dvou náboženských kultur ve vztahu k poutnictví a náboženskému turismu.*

Tato diplomová práce, což napovídá i její název, není typickým tématem práce v oboru ošetrovatelství. Přesto si myslím, že bude přínosem nejen pro zdravotníky, ale i pro laickou veřejnost, kteří se s těmito minoritami setkají. Tato práce nabízí hlubší sondu všeobecného přehledu pro každého z nás, tím spíše pro zdravotnický personál, který téměř denně pracuje s lidmi různého vyznání. Snahou této práce bylo lépe poznat

a pochopit člověka různého vyznání, vyzdvihnout člověka jako individualitu a takovým způsobem k němu i přistupovat. K tomu, aby zdravotníci na všech úrovních pracovali se svými pacienty různého náboženského vyznání, různých minoritních skupin, s respektem a účinně, je nanejvýš důležité, aby měli dostatečné znalosti a dovednosti o poskytování kulturně-diferencované péče a na základě těchto svých znalostí uměli poskytovat takovou profesionální péči, která je vhodná a kompetentní a především kulturně citlivá.

Při zpracovávání této práce jsem se i já o mnohé obohatila. Tato tematika byla pro mne z počátku obtížná, ale zato velmi zajímavá. Získala jsem nové informace z oblasti náboženství. Přestože se i já považuji za křesťana, většinu z dějin křesťanství, z historie poutnictví neznám nebo tato fakta byla pro mne dávno zapomenutá. Stejně tak jako poznatky o existenci takového množství poutních míst u nás v Čechách a především v Jihočeském kraji, kde jsem se narodila a žiji. Musím přiznat, že při zpracovávání literatury a to zejména knihy, která pojednává o Lurdských zjeveních, jsem se nedokázala od četby této literatury odpoutat. Také proto ji zmiňuji v kapitole ve své teoretické části, která pojednává o Mariánských zjeveních.

Před zpracováním vlastní výzkumné části své práce mne překvapilo, kolik lidí z řad muslimské minority žije v okolí mého bydliště. Ovšem navázat s nimi kontakt a uskutečnit rozhovor, jak jsem již zmínila, bylo velmi nesnadné. Ne vždy jsem se setkala se vstřícným postojem respondentů muslimské minority, kdy jsem se opakovaně setkala s obtížným dojednáváním schůzky, nespolehlivostí, opakovaným odmítnutím a v jednom případě s netaktním jednáním, při kterém jsem měla pocit značné poníženosti. Věřím, že jsem pouze měla tu čest, setkat se s neseriózním člověkem.

Při zpracovávání rozhovorů s křesťany jsem měla pocit, jako by se zastavil na okamžik čas. Tito lidé mají schopnost v této uspěchané době se zastavit, aby načerpali nových sil. Uvědomila jsem si, o kolik jsou tyto lidé bohatší a šťastnější. Mnozí křesťané, při mých rozhovorech, přirovnávali islám k „fanatismu“, naopak muslim hovoří o své víře jako o víře „čisté“ a často zdůrazňuje ve svých rozhovorech tolerantnost této víry. Vyzdvihuje člověka jako individualitu a staví člověka do popředí.

Muslim, jak je z výpovědí našich respondentů patrné, považuje křesťana za stejně věřícího a cítí odlišnost pouze v pojmenování svého Boha.

Věřím, že tato diplomová práce obohatí čtenáře stejně tak, jako obohatila mne o nové poznatky z oblasti křesťanské víry a islámu. Na základě výsledků zjištěných informací z této diplomové práce jsem vypracovala informační brožuru (příloha č. 16). Touto cestou bych chtěla seznámit nejen zdravotnický personál a studenty, ale i veřejnost s problematikou dnes tak často zmiňovaného putovního a náboženského turismu.

6 ZÁVĚR

V diplomové práci na téma Putovní a náboženský turismus jako lidská potřeba ve zdraví a nemoci jsem se zabývala odlišnostmi dvou světových monoteistických náboženství, kterými jsou křesťanství a islám.

V práci jsem se zaměřila na dva okruhy a to na okruh postoje ke zdraví a nemoci a okruh oblasti náboženského turismu a poutnictví, které jsem dále rozdělila do několika kategorizačních oblastí. Odpovědi z těchto okruhů směřovaly ke splnění cílů práce a výzkumným otázkám. Pomocí kvalitativního šetření jsem hledala odpovědi na šest stanovených výzkumných otázek: 1. Jaký je postoj křesťana ke zdraví a jaký k nemoci? 2. Jaký je postoj muslima ke zdraví a jaký k nemoci? 3. Pomáhá turismus k relaxaci a zdokonalování lidské osobnosti? 4. Napomáhá poutnictví k vzájemnému propojení člověka s přírodou, a jak se projevuje v náboženství? 5. Existují prvky společné všem poutníkům? 6. Má návštěva poutního místa výrazný vliv na jeho celkový zdravotní stav?

Hlavním cílem této práce bylo popsat a porovnat dvě náboženské kultury, kterými jsou křesťanství a islám, dále popsat historii poutnictví a poutní místa těchto kultur. Z výsledků rozhovorů je patrné, že křesťanství a islám mají jisté kulturní odlišnosti. Poutnictví a poutní místa v křesťanství a islámu se výrazně odlišují.

Díličními cíli této práce a zároveň odpověďmi na mou 1. – 4. výzkumnou otázku, kterými jsou postoje těchto kultur ke zdraví a nemoci se výrazně neliší. Z výsledků šetření vyplývá, že prvky společné poutníkům v obou těchto náboženstvích jsou téměř totožná. Tím jsme také získaly odpověď na mou 5. výzkumnou otázku. Třetím díličím cílem práce a 6. výzkumnou otázkou bylo zjistit, jak náboženský a putovní turismus ovlivňuje tyto osoby ve vztahu ke zdraví a nemoci. Zatímco křesťané navštěvují tato místa z důvodu duševního a fyzického odpočinku a důvodu vyprosít si zdraví, pro muslimy je tato pouť součástí „pěti pilířů islámu“. *Toto zjištění je největší odlišností těchto dvou náboženských kultur ve vztahu k poutnictví a náboženskému turismu.*

Téma diplomové práce jsem zvolila pro svou odlišnost daného tématu, zajímavost a zároveň z důvodu poskytnout cenné informace pro studenty a své spolupracovníky.

Naši práci bude možné využít i v praxi jako informační materiál pro sestry a rovněž bude moci být použita jako studijní materiál pro studenty ošetrovatelských oborů.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- 1 ASSMANN, D., P. ASSMANN a L. SCHULTES. *Weitra: Bibliothek der Provinz. Kataloge der Oberösterreichischen Landesmuseen*, 2009. 191 s. ISBN 978-3-85474-222-7.
- 2 AMSTRONG, K. *Islám*. Praha: Slovart, 2008. 255 s. ISBN 978-80-7391-155-3.
- 3 BÁRTLOVÁ, S. a S. MATULAY. *Sociologie zdraví, nemoci a rodiny*. 1. vyd. Martin: Osveta, 2009. ISBN 978-80-8063-306-6.
- 4 BOËLLE – ROUSSET, C. *Klíč k náboženství*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2006. 158 s. ISBN 80-00-01679-6.
- 5 BROWN, D. *God and enchantment of place: reclaiming human experience*. 1. vyd. Oxford: Oxford University, 2006. 436 s. ISBN 0-19-927198-4.
- 6 COELHO, P. *Poutník*. 2. Vyd. Praha: Argo, 2010. 283 s. ISBN 978-80-257-0282-6.
- 7 ČERNÝ, J. *Poutní místa jižních Čech*. 1. vyd. Č. Budějovice: Němec-Veduta, 2006. 313 s. ISBN 80-86829-19-7.
- 8 DANCÁK, F. *Náboženský turizmus*. 1. vyd. Prešov: Petra, 2005. 38 s. ISBN 80-89007-65-1.
- 9 DENNY, F. M. *Islám a muslimská obec*. 66. publikace. Praha: Prostor, 1998. 200 s. ISBN 80-85190-69-9.
- 10 DIBELKOVÁ, I. *Poutní místa v Čechách*. 1. vyd. Praha: Olympia, 2004. 208 s. ISBN 80-7033-844-X.
- 11 FARKAŠOVÁ, D. *Ošetřovatelství – teorie*. 1. vyd. Martin: Osveta, 2006. 211 s. ISBN 80-8063-227-8.
- 12 GOMBÁROVÁ, J. *Islám. Florence*. Praha: 2009, roč. 5, č. 2. ISSN 1801-464X.
- 13 HARRIES, R. *Dva tisíce let křesťanství*. 1. vyd. Brno: CDK, 2010. 199 s. ISBN 978-80-7352-221-2.
- 14 HORYNA, B. *Judaismus, křesťanství, islám*. 2. vyd. Olomouc, 2003. 661 s. ISBN 80-7182-165-9.
- 15 HRUSA, P. Na cestě mezi poutnictvím a turismem: dynamičnost, turistika a dvě poutní místa. *Architekt*. Praha: 2005, roč. 51, č. 1. 14 s. ISSN 0862-7010.

- 16 IBRAHIM, I. A. *Stručný průvodce k porozumění Islámu*. 1. vyd. Praha: Islámská nadace, 2003. 55 s. ISBN 80-903196-1-0.
- 17 IVANOVÁ, K., L. ŠPIRUDOVÁ a J. KUTNOHORSKÁ. *Multikulturní ošetrovatelství I*. 1.vyd. Praha: Grada, 2005. 248 s. ISBN 80-247-1212-1.
- 18 JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Triton, 2003. 223 s. ISBN 80-7254-329-6.
- 19 JEČMÍNEK, V. *Lurdy očima lékaře*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000. 164 s. ISBN 80-7266-050-0.
- 20 JOBÁNKOVÁ, M. *Kapitoly z psychologie pro zdravotnické pracovníky*. 3. vyd. Brno: NCONZO, 2004. 225 s. ISBN 80-7013-390-2.
- 21 KEENE, M. *Světová náboženství*. 1. vyd. Praha: Euromedia group, 2002. 192 s. ISBN 80-242-0983-7.
- 22 KOZIEROVÁ, B., G. ERBOVÁ a R. OLIVIEROVÁ. *Ošetrovatel'stvo I*. Přel. Baška,T a K. Javorka a kol.1.vyd. Martin: Osveta, 1995. 1474 s. ISBN 80-217-0528-0.
- 23 KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie nemoci*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 198 s. ISBN 80-247-0179-0.
- 24 KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 280 s. ISBN 80-7178-551-2.
- 25 LANGLEYOVÁ, M. *Víry a vyznání*. 1. vyd. Bratislava: Slovart, 1993. 199 s. ISBN 80-7145-011-1.
- 26 MRÁČEK, F. *Pravá biblická místa ve Svaté zemi I*. 1. vyd. Věřitě, 2010. ISBN 978-80-87129-19-7.
- 27 MRÁČEK, P. K. *Příručka církevních dějin*. Praha: Krystal OP, 1995. ISBN 80-85929-01-5.
- 28 MÜLLER, Z. *Islám*. 1. vyd. Praha: 1997. 187 s. ISBN 80-205-0534-2.
- 29 MÜLLER, Z. *Islám a islamismus*. 1. vyd. Praha: Academia, 2010. 260 s. ISBN 978-80-200-1818-2.
- 30 NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. 1.vyd. Academia, 2002. 590 s. ISBN 80-200-0689-3.

- 31 NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. 1.vyd. Academia, 2004. 270 s. ISBN 80-200-0592-7.
- 32 OHLER, N. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. Přel. Marek, V. 1.vyd. Praha, 2002. 229 s. ISBN 80-7021-510-0.
- 33 PAVLINCOVÁ, H. *Slovník judaismus, křesťanství, islám*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994. 472 s. ISBN 80-204-0440-6.
- 34 PEŇÁZ, J. *Pojď na pouť : do Říma ve vzpomínkách, do Mariazell pěšky, do Compostelly proč a jak*. 1.vyd. Vranov nad Dyjí, 2004. 72 s. ISBN 80-239-9653-3.
- 35 PESCHKE, K. *Křesťanská etika*. 2. vyd. Praha: 2004. 696 s. ISBN 80-7021-718-9.
- 36 SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*. Přel. Kršková, M., Karmelitánské nakladatelství, 2009. 128 s. ISBN 978-80-7195-282-4.
- 37 SLABÝ, A. Spirituální aspekty zdraví a nemocí. *Trendy v medicíně*. Praha: 2000, roč. 2, č. 1. 89-94 s. ISSN 1212-9046.
- 38 SMÉKAL, V. Duchovní období znovu přichází: Rozhovor. *Psychologie dnes: psychologie, psychoterapie, životní styl*. Praha: 2002, roč. 8, č. 4. 12-13 s. ISSN 1212-9607.
- 39 ŠAMÁNKOVÁ, M. *Lidské potřeby ve zdraví a nemoci aplikované v ošetrovatelském procesu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 136 s. ISBN 978-247-3223-7.
- 40 ŠPIRUDOVÁ, L., D. TOMANOVÁ, P. KUDLOVÁ a R. HALMO. *Multikulturní ošetrovatelství II*. 1.vyd. Praha: Grada, 2006. 248 s. ISBN 80-247-1213-X.
- 41 ŠINDAR, J. *Putování po poutních místech Čech, Moravy a Slezska*. Karmelitánské nakladatelství, 2007. 207 s. ISBN 978-80-7195-102-5.
- 42 TÓTHOVÁ, V. *Zabezpečení efektivní ošetrovatelské péče o vietnamskou a čínskou minoritu*. 1. vyd. Praha: Triton, 2010. 195 s. ISBN 978-80-7387-414-8.
- 43 VERNER, V. *Islám v Českých zemích*. Praha: Centrum pro studium migrace, 2009. ISBN 978-80-7021-852-5.
- 44 WALTERS, P. *Náboženství a Evropská unie*. Církevní dějiny Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, roč. 2, č. 4. ISSN 1803-0068.

Internetové zdroje

- 45 BLÁHOVÁ, B. *Pouť do Santiaga de Compostely* [online], 2010, [cit. 2012-01-02].
Dostupné z : http://www.josephy.cz/wpcontent/uploads/2010/09/vizualni_antropologie_blahova.pdf
- 46 KAPUSTA, J. *Poutnictví nebo turismus?* [online], 2011, [cit. 2012-01-02].
Dostupné z: <http://antropologie.zcu.cz/poutnictvi-nebo-turismus-prehodnoceni-nabozenskych...Kapusta/>
- 47 KODET, P. V. *Mariánská zjevení* [online], 2012, [cit. 2012-05-09]. Dostupné z:
<http://www.maria.cz/Maria-a-teologie/Marianska-zjeveni>
- 48 MRÁČEK, F. *Studie o Medžugorji* [online], 2012, [cit. 2012-04-22]. Dostupné z:
<http://www.verité.cz/>
- 49 NOVOTNÁ, J. a V. KOUKOLÍČEK. *Pouť do Santiaga de Compostela* [online],
17. 1. 2004 [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://santiago.unas.cz/>
- 50 SARGÁNKOVÁ, I. *Zamyšlení nad poutnictvím* [online], 21. 6. 2010, [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://tisk.cirkev.cz/nejctenejsi-clanky/?page=44/>
- 51 SIDDIQUILAST, M. *Abraham in Islam* [online], 4. 9. 2009, [cit. 2012-04-14].
Dostupné z: <http://BBC-Religion:Islam/>

8 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 - Prostý latinský kříž – symbol křesťanství

Příloha č. 2 - Symbol islámu

Příloha č. 3 - Křesťanská vlajka

Příloha č. 4 - Poutník na cestě do Najery

Příloha č. 5 - Poutní průkaz

Příloha č. 6 - Poutník na cestě z Burgosu

Příloha č. 7 - Socha Panny Marie v jeskyni na místě zjevení (1858) - Lurdy

Příloha č. 8 - Basilika nad pramenem v Lurdech

Příloha č. 9 - Bernadetta Soubirous

Příloha č. 10 - Poutníci v Ichrámu

Příloha č. 11 - Mešita v Medíně

Příloha č. 12 - Posvátné místo všech Muslimů - mešita v Mekce a svatyně Kaaba

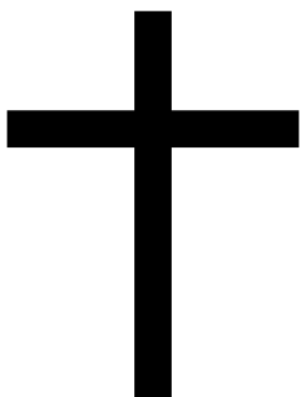
Příloha č. 13 - Muslimka v burce

Příloha č. 14 - Muslimky

Příloha č. 15 - Otázky a podotázky pro nestandardizovaný rozhovor

Příloha č. 16 - Informační brožura pro studenty

Příloha č. 1: Prostý latinský kříž – symbol křesťanství

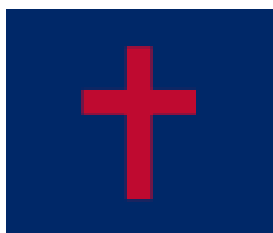
Zdroj: Prostý latinský kříž [online], 2012, [2012-08-04]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Latin_Cross.svg

Příloha č. 2: Symbol islámu

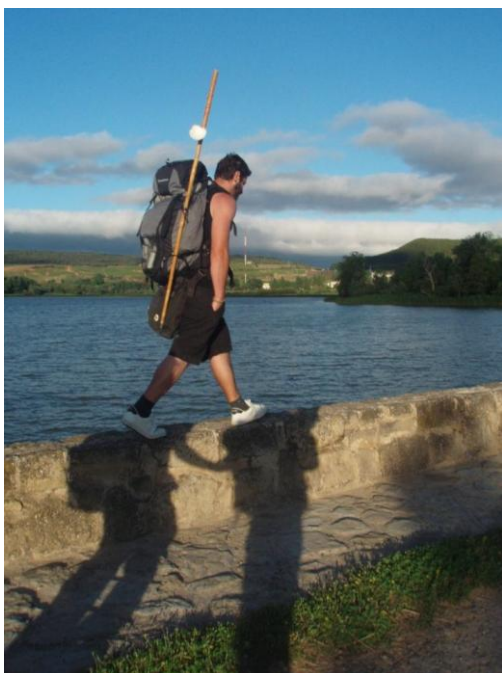
Zdroj: Symbol islámu [online], 2012, [2012-08-04]. Dostupné z:
http://no.wikibooks.org/wiki/Videoressurser_om_islam_for_elever_frem_til_7.%C3%A5rstrinn

Příloha č. 3: Křesťanská vlajka

Zdroj: Křesťanská vlajka [online], 2012, [2012-08-04]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Christian_flag.svg

Příloha č. 4: Poutník na cestě do Najery

Zdroj: BLÁHOVÁ, B. Na cestě do Najery [online], 2010, [2012-01-02]. Dostupné z:
http://www.josephy.cz/wpcontent/uploads/2010/09/vizualni_antropologie_blahova.pdf

Příloha č. 5: Poutní průkaz

Zdroj: BLÁHOVÁ, B. Poutní průkaz [online], 2010, [2012-01-02]. Dostupné z:
http://www.josephy.cz/wpcontent/uploads/2010/09/vizualni_antropologie_blahova.pdf

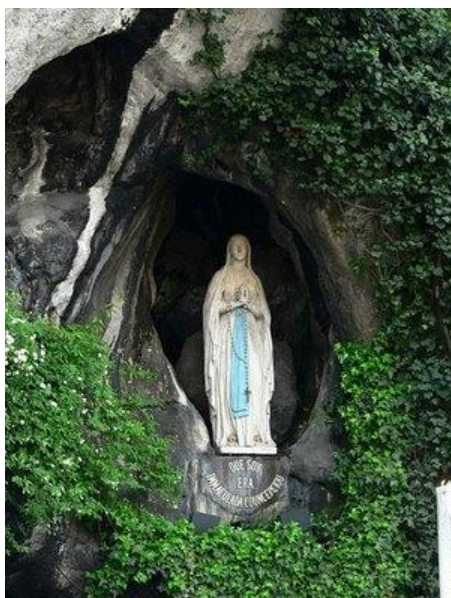

Příloha č. 6: Poutník na cestě z Burgosu

Zdroj: BLÁHOVÁ, B. Na cestě z Burgosu [online], 2010, [2012-01-02]. Dostupné z: http://www.josephy.cz/wpcontent/uploads/2010/09/vizualni_antropologie_blahova.pdf

Příloha č. 7: Socha Panny Marie v jeskyni na místě zjevení (1858) - Lourdy

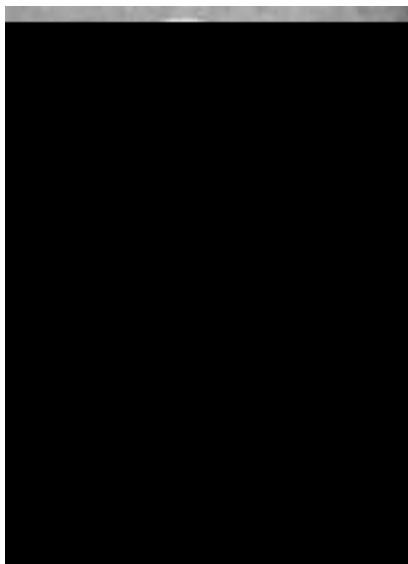
Zdroj: Socha Panny Marie v jeskyni na místě zjevení (1858) [online], 2012, [2012-08-04]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:VirgendeLourdes.JPG>

Příloha č. 8: Basilika nad pramenem v Lurdech

Zdroj: Basilika nad pramenem v Lurdech [online], 2012, [2012-08-04]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Lourdes.JPG>

Příloha č. 9: Bernadetta Soubirous

Zdroj: Bernadetta Soubirous [online], 2012, [2012-08-04]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Bernadette_Soubirous.png

Příloha č. 10: Poutníci v Ichrámu

Zdroj: Akbar, A. Ehram. jpg [online], 24. 7. 2008, [2012-08-04]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Ehraam.jpg>

Příloha č. 11: Mešita v Medíně

Zdroj: Masjid Nabawi. Medina, Saudi Arabia. jpg [online], 23. 6. 2010, [2012-08-04].
Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Masjid_Nabawi._Medina,_Saudi_Arabia-2.jpg

Příloha č. 12: Posvátné místo všech Muslimů - mešita v Mekce a svatyně Kaaba

Zdroj: Mansuri, A. Supplicating Pilgrim at Masjid Al Haram. Mecca, Saudi Arabia.jpg [online], 13. 2. 2003, [2012-08-04]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Supplicating_Pilgrim_at_Masjid_Al_Haram._Mecca,_Saudi_Arabia.jpg

Příloha č. 13: Muslimka v burce

Zdroj: Muslimka v burce [online], 2012, [2012-08-04]. Dostupné z:
http://zpravy.idnes.cz/zakaz-burek-ve-francii-06o/zahranicni.aspx?c=A120717_122533_zahranicni_aha

Příloha č. 14: Muslimky

Zdroj: Glos, H. Muslimky [online], 20. 7. 2009, [2012-08-04]. Dostupné z:
http://www.google.cz/imgres?imgurl=http://i.lidovky.cz/07/092/ln_gal/HLM1dac4f_muslimka.jpg&imgrefurl=http://www.lidovky.cz/dansko-se-pre-smeji-zeny-v-domobrane-nosit-satek-ftu/ln_zahranici.asp?c=a090720_220031_ln_zahranici_mev&h=252&w=400&sz=22&tbnid=wwz_gk-9r-rcKM:&tbnh=76&tbnw=120&prev=/search?q=muslimka+foto&tbm=isch&tbo=u&zoom=1&q=muslimka+foto&usg=__c0UDM8NlfT119Xlbn1SmNjyJt-w=&docid=G3BSh61C2rw_CM&hl=cs&sa=X&ei=NGAhUJzeD4zKtAa_64CoCA&ved=0CFgQ9QEwAQ&dur=13381

Příloha č. 15

Otázky a podotázky pro nestandardizovaný rozhovor

1 Identifikační údaje respondentů (věk, pohlaví, národnost, vzdělání)

2 Jste organizován v náboženské komunitě?

Pokud ano, v jaké?

3 Jaký je Váš postoj ke zdraví a význam víry (u křesťanů, u muslimů)?

Jaký je Váš momentální zdravotní stav?

Jaký byl Váš zdravotní stav dříve?

Navštěvujete pravidelně lékaře?

Navštěvujete pravidelné preventivní prohlídky?

Pečujete o své zdraví?

Jakým způsobem pečujete o své zdraví?

4 Jaký je Váš postoj k nemoci a význam víry?

Čemu dáváte přednost při nemoci?

V nemoci navštívíte ihned lékaře?

Přikláníte se nejdříve k víře a z jakých důvodů?

Preferoval/a byste hospitalizaci a proč?

Jaký význam má pro vás víra ve zdraví a jaký v nemoci?

5 Jaké jsou hlavní důvody účasti poutí v křesťanství a v islámu?

Z jakých důvodů se účastníte poutí?

Znamená pro vás pout' vaši lidskou potřebu a proč?

Jaký má pro vás význam účast na pouti?

Má pro vás význam v rámci fyzické kondice, psychická potřeba nebo je to jen potřeba víry?

Je to pro vás forma odpočinku, a jakého?

Je vaše pout' pouze náboženského charakteru?

6 Vnímáte pout' jako společenskou záležitost?

Účastníte se poutí sama nebo s rodinou, přáteli?

Scházíte se na pouti se stejnými lidmi?

Jaké mají poutníci vztahy mezi sebou?

Spřátelil/a jste se na pouti s jinými lidmi?

Scházíte se dále i mimo pout'?

7 Jaká jsou kritéria výběru poutních míst?

Dle jakých kritérií vybíráte místo pouti?

Je tento výběr závislý na finančních prostředcích?

8 Jakým způsobem vnímáte okolí poutního místa?

Vnímáte okolní přírodu nebo se soustředíte pouze na poutní místo?

Vnímáte Boha jako stvořitele přírody?

Cítíte jeho přítomnost v přírodě?

Jak se projevuje v náboženství?

9 Existují společné prvky poutníkům, a jaké (stejného vyznání a jiné víry)?

V čem si myslíte, že se odlišují poutníci islámské víry a naopak?

10 Máte zkušenost s jinou vírou?

Pokud ano, s jakou?

11 Vnímáte pocity změny osobnosti v souvislosti s návštěvou poutního místa?

Má pro vás pout' výrazný vliv na vaši osobnost (překonání bolesti, vytrvalost, soustředění)?

Jaké máte pocity na pouti a jaké na poutním místě?

Jsou odlišné, a jakým způsobem?

Máte vždy stejné pocity nebo se liší a jakým způsobem? Máte pocit, že pout' změnila vaši osobnost?

12 Význam poutního místa pro zdraví

Máte pocit, že pout' změnila váš zdravotní stav a jakým způsobem?

Jaké máte pocity po absolvování poutního místa?

Dodává vám sílu?

Odpoutáváte se při návštěvě poutního místa od vašich problémů (psychických)?

13 Význam návštěvy poutního místa v nemoci

Odpoutáte se od zdravotních potíží?

Setkal/a jste se s uzdravením při nebo po návštěvě poutního místa?

Setkal/a jste se na pouti i s hendikepovanými lidmi?

Pomáhá jim jejich víra překonávat překážky?

Pokud ano, jakým způsobem?

2012

PUTOVNÍ A
NÁBOŽENSKÝ
TURISMUS JAKO
LIDSKÁ POTŘEBA VE
ZDRAVÍ
A NEMOCI

Informační brožura pro
studenty

Šimíková Petra, Bc.

28.7.2012

V moderní společnosti se nám podařilo, ať už vědomě, chtěně či nechtěně, vytěsnit náboženství z veřejného prostoru. Stalo se z něj něco, na co bereme ohled, ale nemáme ho ve svých zákonech. Naše životy se řídí jinými pravidly. Vznikají nové formy náboženství, ať už je to moderní spiritualita, religiozita, ať už jsou to nová náboženská hnutí nebo netradiční náboženské směry. Přesto, ačkoliv jsme již vstoupili do 21. století, představuje náboženství stále velmi významnou oblast jak v životě společenském, tak i v životě jednotlivce. Také fenomén poutnictví a s ním spojený náboženský turismus je dnes často diskutované téma u nás i ve světě.

Touto informační brožurou bych ráda seznámila studenty s problematikou poutnictví a poutních míst dvou monoteistických náboženství, kterými jsou křesťanství a islám a jejich kulturou.

Petra Šimíková, Bc.

Co je křesťanství?

Křesťanství je vedle islámu tím náboženstvím, které můžeme považovat za světové (obr. č. 1, obr. č. 3). Jako většinové se prosazuje ve 138 státech (6).

Zakladatelem katolické církve je Ježíš Kristus, Syn Boží. Narodil se v Betlémě mezi roky 747 a 750 U. C. (ab urbe condita – po založení Říma). Kristovo narození stanovil v 6. století skytský mnich na rok 753, který byl položen za základ našeho letopočtu (6).

Muž jménem Ježíš, který se narodil židovské matce Marii a otci Josefovi v Betlémě, v městě ležícím asi deset kilometrů jižně od Jeruzaléma, kam manželé putovali, aby se mohli zúčastnit sčítání lidu. Manželé pocházeli z města Nazaret, kde také Ježíš vyrůstal. Ježíš vyučoval a uzdravoval nemocné na území, kde v té době žili Židé. Svým vystupováním si znepřátelil židovské vůdce (10).

Ježíš žil a šířil své učení na území Palestiny, ovládané tehdy římskou říší (dnes jde přibližně o území Státu Izrael a západní břeh Jordánu). O jeho životě máme zprávy z různých zdrojů. Nejvýznamnější jsou čtyři úvodní spisy Nového zákona, tzv. evangelia. Byl zatčen, souzen a vydán římským úřadům na smrt jako podněcovatel politických nepokojů. Římský místodržící Pontius Pilatus, spravující Judeu v letech 26-36, ho dal v jeho třiceti letech popravit ukřižováním na Golgotě v Jeruzalémě. Ježíšovi následovníci věří, že třetí den po ukřižování vstal z mrtvých. Tato událost se nazývá vzkříšení (8).

Ježíšův život a učení se staly základem pro vznik křesťanství, dnes nejrozšířenějšího náboženství na světě. Křesťané věří, že Ježíš Kristus byl plně člověkem, který zakoušel životní strasti i radosti stejně jako ostatní lidé. Zároveň ale věří, že byl Syn Boží, že jeho otcem byl sám Bůh. Slovo Kristus není jméno, ale titul. V řečtině toto slovo znamená „vyvolený“. Hebrejštiny vyjadřuje to samé slovem „mesiaš“ (10).

Kultura římskokatolické církve

Většina křesťanských svátků připomíná události z Ježíšova života.

O Vánocích si křesťané připomínají Ježíšovo narození v Betlémě. Dvanáct dnů po Vánocích následuje svátek Zjevení Páně, připomínající tři mudrce (Kašpar,

Melichar, Baltazar), kteří se přišli z východu poklonit dítěti Ježíši. Někdy se o nich hovoří jako o třech králich, protože se zřejmě jednalo o významné osobnosti své doby a byli to první osoby nežidovského původu, kteří Ježíšovi vzdali poctu.

Dalším významným obdobím křesťanů je Svatý týden a velikonoční triduum. Čtyřicet dní před Velikonocemi prožívají křesťané postní dobu, během níž si připomínají, jak Ježíš na začátku svého působení odešel na poušť, kde se čtyřicet dní postil a připravoval na své poslání. Křesťané v postní době více přemýšlejí o tom, co dělají špatně, snaží se o nápravu a připravují se na Velikonoce. V minulosti drželi lidé v této době přísný půst. Týden před Velikonocemi, neboli Svatý týden začíná na Květnou neděli, kdy si křesťané připomínají Ježíšův vjezd do Jeruzaléma na oslátku. Ve čtvrtek večer před ukřižováním měl Ježíš s učedníky „poslední večeři“, což byla pravděpodobně slavnostní večeře o svátku Pesach, kdy byla uzavřena Nová smlouva, která slibuje odpuštění hříchů všem, kdo věří. Po Zeleném čtvrtku přichází Velký pátek, což je den smutku. Křesťané si připomínají Ježíšovo utrpení a smrt na kříži. V mnoha církvích se velkopáteční obřady konají mezi polednem a třetí hodinou odpoledne, v době, kdy Ježíš visel na kříži. Nejvýznamnějším svátkem bývá neděle následující po Velkém pátku, zvaná Velikonoční neděle. V tento den křesťané oslavují Ježíšovo vítězství nad smrtí. Dále křesťané slaví seslání Ducha svatého padesát dnů po Velikonocích a nazývají je Letnice (10).

Svatou knihou křesťanů je Bible. Bible (z řec. Biblia – knihy) je souborem židovských a křesťanských liturgických textů. První část je posvátným textem židů a ti ji nazývají Zákon. V křesťanské bibli se tato se Židy společná část nazývá Starý zákon, přesněji Stará smlouva. Tato první část bible byla psána hebrejsky a její písemná podoba vznikla počátkem 1. tis. př. n. l. až do 2. stol. n. l. Druhou, jen křesťany užívanou část bible, Nový zákon (Novou smlouvu), tvoří výběr nejstarší křesťanské literatury. Všechny spisy Nového zákona byly napsány řecky (8).

Islám

Islám je společně se starším judaismem a křesťanstvím monoteistické náboženství (obr. č. 2). Základem islámu je tedy víra v jednoho Boha. Muslimové věří, že Bůh seslal lidstvu proroka Muhammada, aby šířil víru na celém světě. Islám vznikl na počátku 7. století na Arabském poloostrově. Dnes žije na světě kolem 1 miliardy muslimů (5).

Existují dvě skupiny muslimů. Devět desetin islámského společenství tvoří sunnitští muslimové a ostatní jsou nazýváni ší'ité. Tyto dvě skupiny se neshodují v otázce legitimacy těch, kdo nastoupili po Muhhammadovi.

Islám je učení, které Muhammad zvěstoval lidem. Islám znamená „pokoj“ nebo „přijetí“ Boží vůle. Vyznavači tohoto náboženství jsou muslimové a arabské pojmenování pro Boha je Alláh. Prorok islámu si nemyslel, že vytváří nové náboženství, ale připomínal lidem učení předchozích proroků: Ibráhíma (Abraháma), Músy (Mojžíše) a Ísy (Ježíše). Ti hlásali, že existuje jen jeden pravý Bůh. Toto přísně monoteistické učení má název tauhíd. Prorok Muhammad žil na území dnešní Saudské Arábie v době mezi lety 570 a 632 našeho letopočtu. Muslimové věří, že byl v roce 610 povolán andělem Gabrielem (arabsky Džibrílem), který mu zjevil Korán (10).

Islámská kultura

Oblékání v zásadě vychází z předpisů islámu. Základem pro oblečení muslimů je definice „nahoty“, která musí být na veřejnosti zakryta šatem s výjimkou pobytu v intimitě domácnosti. Mužská „nahota“ je oblast těla mezi pupkem a koleny, proto jsou minimálním oblečením mužů kalhoty od pasu ke kolenům. K místním zvyklostem může být i pokrývka hlavy (turban, čepice, fez, bílé čapky, šátky upevněné zlatou nebo provazovou obručí) (obr. č. 10). Mezi tradiční oblečení mužů v Egyptě a na Arabském poloostrově je dlouhá košile (gallábíja). U muslimských žen je „nahotou“ celé tělo, kromě obličeje, rukou po zápěstí a nohou po kotníky, proto by tyto části těla měly být zahaleny šatem nebo šátkem (obr. 14). V konzervativních zemích (Saúdská Arábie, Afgánistán) se můžeme setkat s nošením závoju přes obličej, popřípadě s úplným

zahalením včetně rukavic (obr. č. 13). Dodržování těchto pravidel je přísně a nekompromisně vyžadováno mravnostní policií.

Tělesná hygiena je důležitou složkou života muslimů. Rituální čistota vychází z definice „znečištění“, které se odstraňuje omýváním vodou. Pokud není voda k dispozici, například v poušti, je možné symbolické očištění pískem. Očista je dosažena omýváním rukou po loket, vypláchnutím úst a nosu, omytím obličeje, krku, uší a nohou po kotníky.

K základnímu pohoštění muslimů patří káva s kardamomem nebo čaj s mátou či pistáciemi a ovoce, jako jsou broskve, hroznové víno nebo melouny. Zatímco v těchto zemích čistotě domácnosti je věnována velká pozornost, ulice bývají zanedbávány. Složení stravy vychází z islámských předpisů a místních zvyklostí. Jde především o striktní zákaz konzumace vepřového masa. Vhodným pokrmem pro muslimy jsou drůbež a ryby. Jídlo začíná bohatými předkrmy, jako jsou zeleninové pochoutky, cizrnová pasta – hummus, masové pochoutky v teplé úpravě – kubba, arájis, sudžuk, kebab, šašlik. Ke všem jídlům se podává chléb v podobě placky z hladké mouky a různé druhy jogurtů. Islám rovněž zakazuje konzumaci alkoholu a omamných látek a je tvrdě postihována. Podávání alkoholu se vztahuje pouze na hotely a licencované restaurace. Typickým nápojem je arak – anýzovka (5).

Korán muslimům dovoluje, aby pojali do manželství současně až čtyři ženy, pokud se všemi nakládají stejně. Jelikož toto uskutečnit je v praxi velmi obtížné, panuje mezi muslimy obecný názor, že manželství by měla být monogamní. Ženy mohou mít najednou pouze jednoho manžela. O rozvod mohou požádat oba partneři, ale obecně platí, že dosáhnout zrušení manželství je snazší pro muže. Muslimové se mohou oženit s ženami jiné víry, pokud jsou vyznání židovského nebo křesťanského, tedy příslušnice lidu knihy (3).

Svatou knihou islámu je Korán. Je sepsán v arabštině. Korán se dělí na 114 kapitol (arabsky súra) a více než 6200 veršů. Po smrti proroka Muhammada se islám rozdělil na tři základní proudy: sunna, šía, chárídža. Sunnité z toho tvoří zhruba 90 % muslimů. Korán byl Muhammadovi zjeven tajuplným procesem verbálního vnuknutí, které zprostředkoval archanděl Gabriel (5).

Náboženské povinnosti islámu

Islámské náboženské povinnosti muslimů sestávají z „pěti pilířů“: vyznání víry, modlitba, půst, náboženská daň, pouť do Mekky. Nejzákladnější povinností je vyznání víry (šaháda), kterým stvrzuje příslušnost k islámskému náboženství, a které je recitováno při každém svolávání k modlitbě. Tato modlitba (salát) se koná pětkrát denně: 1. ranní po rozbřesku, 2. polední, 3. odpolední, 4. večerní po západu slunce, 5. noční dvě hodiny po setmění. Předpokladem je zakrytí nahoty, bez obuvi, rituální čistota a čistota místa rozprostřením modlitebního koberečku. Věřící se modlí směrem k Mekce individuálně nebo kolektivně (5). Třetím pilířem je zákonem ustanovená almužna (zakát). Je to jakási náboženská daň, která je povinná pro všechny, jejichž majetek přesahuje stanovené minimum. Almužna se vybírá vždy na konci roku a slouží k podpoře různých lidí, zejména chudých (3).

Měsíční půst (saum) připadá podle islámského lunárního kalendáře na měsíc ramadán, kdy prorok Muhammad právě v této době zahájil své proroctví. Začíná za úsvitu a končí západem slunce. V průběhu celodenního půstu se muslim musí zdržovat pití, jídla, kouření a ukájení pohlavního pudu (5).

Každý Muslim by měl alespoň jednou v životě vykonat rituální pouť do Mekky (obr. č. 12). Poutník by měl být zkušený a zralý, pokud možno ženatý, fyzicky a finančně schopný si cestu dovolit. Přístup cizinců je přísně zakázán a trestán smrtí, z níž se lze vykoupit pouze přestupem na islámské náboženství. Po návštěvě Mekky následuje návštěva Prorokovi mešity v Medíně, kde je pohřben Muhammad (5) (obr. č. 11).

Velká pouť (hadždž, Hajj) se koná v posledním měsíci islámského kalendáře. Každoročně se jí zúčastní statisíce až dva milióny poutníků. K vykonání pouti je vyžadováno zvláštní oblečení. Poutník se nesmí stříhat, holit, česat, používat voňavku, pohlavně obcovat, nosit drahé šperky, lovit zvěř a trhat rostliny. Po skončení pouti se musí napít ze studně Zamzam. Muž, který vykonal pouť, bývá čestně nazýván hadži (5).

Tuto pouť lze přirovnat k obřadu životního postupu, který se vyznačuje oddělením od jednoho duchovního postavení a přechodem do vyššího postavení. Vrcholem pouti je rituální stání na planině Arafát, několik kilometrů od Mekky u hory

Milosrdenství. Konec pouti je slaven jako „Velký svátek“, při němž se obětuje beran a rozdává se chudým (3).

Co je fundamentalismus a islamismus?

Soudobý islám na sebe upozorňuje především extrémními podobami islamismu. Ten lze definovat jako novodobý směr rozpadající se do řady hnutí, které mají společné obnovení islámu v jeho původní nábožensko-politické integritě. Západní média vzbuzují dojem, že bojovná a násilná podoba zbožnosti, známá jako „fundamentalismus“, je čistě islámským jevem. Není tomu tak. Fundamentalismus je celosvětovým fenoménem a vznikl jako odpověď na problémy modernity v každé významné náboženské tradici. Evropané mají tendenci chápat islám, jako jeden celek. Násilnosti, které se šíří v muslimském světě a které mají tendenci pronikat do Evropy v podobě teroristických akcí, mohou být často vnímány jako potvrzení bojovnosti a nebezpečnosti islámu. Díky jim se islám a islamismus stávají v poslední době synonymy. Toto směřování je z velké části dílem mediální sféry (7).

Náboženský turismus a poutní místa v křesťanství

Pouť je putováním věřících na místa, jimž tradice přikládá náboženský význam. Od 4. století se konaly poutě do Jeruzaléma v čase velikonoce a dále v čase vánoc se poutníci vypravovali z Jeruzaléma do Betléma a k Jordánu. V římskokatolické církvi se konají poutě i na místa s náboženskými památkami na svaté, v katolicismu (římskokatolické církvi) na zázračná mariánská poutní místa. Věřící na poutním místě prosí o odpuštění nebo o splnění svých přání (8).

Základem každé pouti je její cíl. O tom, zda je to pouť, rozhoduje cíl, nikoliv rychlost nebo způsob přepravy a počet kilometrů. Pouť je výjimka z každodenního shonu a všednosti, kdy se nám zdá, že se stále točíme v kruhu, v pracovním týdnu je jeden den jako druhý a týdny i měsíce utíkají jako voda (obr. č. 5, obr. č. 6). Pouť v minulosti zpestřovala celý rok, protože na správnou pouť se lidé půl roku těšili a připravovali a pak na ni půl roku vzpomínali. Jinak tomu není ani dnes. Někteří lidé putují na svatá místa, aby prokázali svou lásku k Bohu (9).

Takovým cestám se říká poutě. Mezi nejznámější křesťanské poutní místa jsou Lurdy ve Francii (obr. č. 7, obr. č. 8), Santiago de Compostella ve Španělsku (obr. č. 4), Řím, jako centrum katolické církve, Betlém, Nazaret, Jeruzalém ve státě Izrael, portugalská Fatima, italské Loreto, rakouské Mariazell nebo mexické Guadaloupy. Poslední dobou vznikl velký zájem o návštěvu poutního místa v Medžugorji v Bosně-Hercegovině, poblíž Mostaru (10).

I zde v Čechách existovala poutní místa již v 10. století, jak se dovídáme z historických pramenů. Také v jižních Čechách najdeme nepřeborné množství posvátných poutních míst. V českobudějovické diecézi povstaly větší poutní kostely např. v Dobré Vodě u Českých Budějovic, v Dobré Vodě u Nových Hradů, v Lázních sv. Kateřiny u Počátek, v Klokotech a na dalších místech. Ze svatotrojičných poutních míst zaujímá přední místo Křemešník u Pelhřimova, Klášter u Nové Bystřice. Dále je to kostel v Bechyni, Chlumu u Třeboně, Kájově, v Kašperských Horách, Klokoty na Tábořsku, Lomec poblíž Strakonice, Nepomuk, Malšín u Českého Krumlova, Podsrp ve Strakonících, Římov, Sepekov u Milevska, Skočice u Vodňan, Strašín, Sušice, Svatý Kámen, kostela kaple v Třeboni, v Týně nad Vltavou, Vyšší Brod – Maria Rast, Zlatá Koruna u Českého Krumlova a mnoho, mnoho dalších (1).

Místa nebeských zjevení neboli Mariánská zjevení jsou stále novým podnětem k uctívání Panny Marie na zvláštních místech. Nejznámějším z nich jsou francouzské Lurdy, kde Pannu Marii viděla roku 1858 mladičká dívka (obr. č. 9). Ještě významnější byla pozdější Fatima v Portugalsku, kde byla v roce 1917 viděna třemi selskými dětmi. V osmdesátých letech 20. století se pak vyhledávaným místem mariánského zjevení stalo jugoslávské Medžugorje (2).

Náboženství ve zdraví a nemoci

Duchovní rozměr bytí a náboženské přesvědčení jsou významnými fenomény v životě mnoha lidí různých kultur. Víra a náboženství ovlivňují způsob života, životní hodnoty, vztahy k sobě i k druhým, názory a postoje, vztah k životu, k nemoci, ale i ke smrti. Některá organizovaná náboženství nevyžadují jen vyznávání a praktikování víry, ale jsou také pro věřící smyslem života a stylem života, např. zmíněný islám.

Duchovní přesvědčení může nabýt většího významu v době nemoci a umírání než kdy jindy v lidském životě. Víra může významným způsobem ovlivňovat přístup nemocného a jeho rodiny k nemoci, k problémům, které bývají spojeny s diagnostikou a léčbou, k riziku, limitované budoucnosti, k edukaci, k umírání. Někteří jedinci pohlížejí na nemoc, jako na trest, jako důsledek porušení harmonie s přírodou, jiní mohou pohlížet na chorobu jako na zkoušku víry. Někteří také věří, že nemoc ustoupí prostřednictvím modliteb, slibů, pokání nebo návštěvou poutního místa (11).

Závěr

Na základě informací, které nabízí tato brožura je patrné, že křesťanství a islám mají jisté kulturní odlišnosti. Poutnictví a poutní místa v křesťanství a islámu se výrazně odlišují. Zatímco křesťané navštěvují tato místa z důvodu duševního a fyzického odpočinku a důvodu vyprosít si zdraví, pro muslimy je tato pouť součástí „pěti pilířů islámu“. Toto zjištění je největší odlišností těchto dvou náboženských kultur ve vztahu k poutnictví a náboženskému turismu.

Tato informační brožura nabízí informace týkající se rozdílných prvků těchto dvou náboženství. Jejím cílem by mělo být lépe pochopit člověka jako individualitu při poskytování multikulturní ošetrovatelské péče.

Seznam použitých zdrojů:

1. ČERNÝ, J. *Poutní místa jižních Čech*. 1. vyd. Č. Budějovice: Němec-Veduta, 2006. 313 s. ISBN 80-86829-19-7.
2. DANCÁK, F. *Náboženský turizmus*. 1. vyd. Prešov: Petra, 2005. 38 s. ISBN 80-89007-65-1.
3. DENNY, F. M. *Islám a muslimská obec*. 66. publikace. Praha: Prostor, 1998. 200 s. ISBN 80-85190-69-9.
4. DIBELKOVÁ, I. *Poutní místa v Čechách*. 1. vyd. Praha: Olympia, 2004. 208 s. ISBN 80-7033-844-X.
5. GOMBÁROVÁ, J. *Islám. Florence*. Praha: 2009, roč. 5, č. 2. ISSN 1801-464X.
6. MRÁČEK, P. K. *Příručka církevních dějin*. Praha: Krystal OP, 1995. ISBN 80-85929-01-5.
7. MÜLLER, Z. *Islám*. 1. vyd. Praha: 1997. 187 s. ISBN 80-205-0534-2.
8. PAVLINCOVÁ, H. *Slovník judaismus, křesťanství, islám*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994. 472 s. ISBN 80-204-0440-6.
9. PEŇÁZ, J. *Pojď na pouť : do Říma ve vzpomínkách, do Mariazell pěšky, do Compostelly proč a jak*. 1.vyd. Vranov nad Dyjí, 2004. 72 s. ISBN 80-239-9653-3.
10. SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*. Přel. Kršková, M. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2009. 128 s. ISBN 978-80-7195-282-4.
11. ŠPIRUDOVÁ, L., D. TOMANOVÁ, P. KUDLOVÁ a R. HALMO. *Multikulturní ošetřovatelství II*. 1.vyd. Praha: Grada, 2006. 248 s. ISBN 80-247-1213-X.